

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra matematiky

Bakalářská diplomová práce

Aneta Zdražilová

**Rozvoj grafomotorických dovedností dítěte předškolního věku jako
součást předmatematických aktivit v mateřské škole**

Olomouc 2020

Vedoucí práce: RNDr. Martina Uhlířová, Ph.D.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem *Rozvoj grafomotorických dovedností dítěte předškolního věku jako součást předmatematických aktivit v mateřské škole* jsem vypracovala samostatně a veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, řádně uvádím v seznamu literatury.

Zároveň prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronicky nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Olomouci

Aneta Zdražilová

PODĚKOVÁNÍ

Touto cestou bych chtěla upřímně poděkovat za poskytnutí konzultací, vedení mé bakalářské práce, výbornou spolupráci, cenné rady, podněty a kritické připomínky, které mi poskytovala během konzultací paní RNDr. Martina Uhlířová, Ph.D a především za trpělivost, lidský a povzbudivý přístup.

Dále bych chtěla poděkovat paním učitelkám a paní asistentce ze třídy, ve které jsem prováděla profilovou část této práce.

Poděkování patří i mé rodině, která mi byla po celou dobu zpracování práce oporou a měla pro mne pochopení.

OBSAH

ÚVOD	12
I. TEORETICKÁ ČÁST	14
1 GRAFOMOTORIKA DĚTÍ V MATEŘSKÉ ŠKOLE	14
1.1 Definice grafomotoriky	14
1.2 Vývoj grafomotoriky	17
1.3 Grafomotorika v RVP	20
2 UVOLŇOVACÍ CVIKY A GRAFOMOTORICKÉ PRVKY	22
2.1 Grafomotorické a uvolňovací cviky podle Bednářové a Šmardové.....	25
2.1.1 První (lehká úroveň) kategorie uvolňovacích cviků	25
2.1.2 Druhá (středně těžká úroveň) kategorie uvolňovacích cviků	26
2.1.3 Třetí (obtížná úroveň) kategorie uvolňovacích cviků.....	26
2.2 Grafomotorické prvky	27
2.2.1 První kategorie grafomotorických prvků.....	27
2.2.2 Druhá kategorie grafomotorických prvků	28
2.2.3 Třetí kategorie grafomotorických prvků.....	29
3 HYGIENICKÉ NÁVYKY PŘI PSANÍ	31
3.1 Grafomotorické prvky	31
3.2 Správné úchop psacího náčiní	32
3.3 Nesprávné úchopy psacího náčiní	34
3.4 Natočení papíru při psaní	35
3.5 Osvětlení psací plochy	35
3.6 Doba, kdy dítě píše.....	36
3.7 Výběr kreslicích a psacích potřeb	36
4 ZÁKLADNÍ MATEMATICKÉ PŘEDSTAVY DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU 37	
4.1 Předmatické činnosti dítěte ve věku tři až čtyř let.....	38
4.2 Předmatické představy dítěte ve věku čtyř až pěti let	40
4.3 Předmatické představy dítěte ve věku pěti až šesti let	42
5 PŘEDMATEMATICKÉ PŘEDSTAVY V RVP PV	45
II. PRAKTICKÁ ČÁST	49
6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ GRAFOMOTORICKÉ ÚROVNĚ DĚTÍ NA ZÁKLADĚ KONCIPOVANÉHO SOUBORU GRAFOMOTORICKÝCH LISTŮ	49
6.1 Předpokládaný cíl výzkumného šetření	49
6.2 Cíl výzkumného šetření.....	49
6.3 Vlastní presumpce:.....	50
6.4 Institucionální zařízení, ve kterém výzkumné šetření probíhalo.....	50

6.5	Časové rozpoložení	51
6.6	Vlastní šetření.....	51
7	KAZUISTIKY VYBRANÝCH DĚTÍ.....	53
7.1	Na Hyun	53
7.1.1	Grafomotorická úroveň na začátku výzkumného šetření (2019).....	54
7.2	Leticie.....	56
7.2.1	Grafomotorická úroveň na začátku výzkumného šetření (2019).....	57
7.3	Agáta	59
7.3.1	Grafomotorická úroveň na začátku výzkumného šetření (2019).....	60
7.4	Matěj	63
7.4.1	Grafomotorická úroveň na začátku výzkumného šetření (2019).....	64
7.5	Markus.....	67
7.5.1	Grafomotorická úroveň na začátku výzkumného šetření (2019).....	68
7.6	Benedikt	71
7.6.1	Grafomotorická úroveň na začátku výzkumného šetření (2019).....	73
7.7	Hodnocení průzkumného šetření.....	75
8	SOUBOR PRACOVNÍCH LISTŮ NA ROZVOJ GRAFOMOTORIKY PRO DĚTI PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU.....	76
9	ZÁVĚR.....	78
10	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURA	80
11	SEZNAM PŘÍLOH	82

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Aneta Zdražilová
Katedra:	matematiky
Fakulta:	Pedagogická
Vedoucí práce:	RNDr. Martina Uhlířová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020
Název práce:	Rozvoj grafomotorických dovedností dítěte předškolního věku jako součást předmatematických aktivit v mateřské škole
Název v angličtině:	Development of graphomotor skills in preschoolers as a part of pre-mathematical activities at kindergarten.
Anotace práce:	<p>V bakalářské práci se zabývám rozvojem grafomotorických dovedností dítěte v předškolním věku. Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou, a pracovní grafomotorické listy. Teoretická část se skládá z pěti kapitol. Největší část je věnována právě grafomotorice, jejímu vývoji, grafomotorickým prvkům, ale také její souvislosti v obsahu RVP. Kromě grafomotoriky se teoretická část zabývá uvolňovacími cvičeními a základními hygienickými návyky, které jsou hlavním předpokladem pro úspěšné psaní. V posledních kapitolách je zmíněno, jakým způsobem můžeme rozvíjet základní předmatematické představy. V praktické části se zabýváme výzkumným šetřením grafomotorických dovedností skupiny dětí předškolního věku a tvorbou pracovních listů. Na základě vypracovaných grafomotorických listů, pak stanovíme grafomotorickou úroveň dětí. Pracovní listy slouží jako metodický materiál pro učitele předškolního vzdělání.</p>
Klíčová slova:	Grafomotorické dovednosti, jemná a hrubá motorika, hygiena psaní, předmatematické představy, uvolňovací cviky, grafomotorické prvky, špetkový úchop, laterálnost

Anotace v angličtině:	<p>I am focusing on graphomotor skills of preschoolers in my thesis. The thesis is divided into theoretical part, practical part and graphomotoric worksheets. The theoretical part includes 5 chapters. The biggest part is dedicated to graphomotorics, its development and graphomotor elements, but also its context in annual education plan. Besides graphomotorics is the theoretical part focusing on relaxing exercises and basic hygienic habits as they are the main assumptions for proper writing. In last few chapters I mention in what way we can develop pre-math skills. I focus on research of graphomotor skills of preschoolers and on creating worksheets in the practical part. Based on these worksheets I determine the graphomotory level of tested kids. Worksheets serve as methodical material for teachers in preschool.</p>
Klíčová slova v angličtině:	<p>Graphomotor skills, motor skills, writing hygiene, pre-mathematical ideas, relaxing exercises, graphomotor elements, pinch grip, laterality</p>
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha č.1 – příloha č. 22: <i>Pracovní list č. 1 – pracovní list č.22</i></p>
Rozsah práce:	<p>149 804 znaků</p>
Jazyk práce:	<p>Český jazyk</p>

ÚVOD

V bakalářské práci se budu zabývat grafomotorickou úrovní dětí v předškolním věku. Téma bakalářské práce jsem si vybrala z důvodu, že se ve své praxi často setkávám s dětmi, které mají obtíže v oblasti jemné motoriky. Dělá jim problém manipulace s drobnými předměty, při které vykonávají pohyb prsty. Proto mě také zajímá grafomotorická úroveň dětí předškolního vzdělávání v naší mateřské škole.

Vzhledem k narůstajícímu počtu dětí s odkladem školní docházky, je potřeba aby děti byly v předškolním vzdělávání dostatečně vedeny k rozvoji grafomotorických prvků, které jsou podmínkou budoucího psaní a jsou rozhodující při přijetí k základnímu vzdělání. Avšak grafomotorická dovednost není ovlivněna pouze motorikou dítěte, na grafomotorice se podílí další činitele, kteří tuto dovednost ovlivňují. To, jak dítě při psaní bude sedět, jak bude držet psací náčiní to vše ovlivňuje dítě v oblasti psaní.

Protože nechceme, aby děti v grafomotorice zaostávaly, je vhodné začít s rozvojem grafomotoriky již od tří let věku dítěte. Je-li dítě v grafomotorice nešikovné je pravděpodobné, že bude mít problém se čtením a psáním ve škole. Dítě grafomotorický neobratné se projeví při psaní pomalejším tempem, špatnou úhledností, nesprávnými tvary písmen. Jakožto učitelka mateřské školy jsem zodpovědná za grafomotorickou úroveň dětí. Z tohoto důvodu jsem se začala o grafomotoriku blíže zajímat, a to mě také vedlo ke zpracování bakalářské práce.

Teoretická část bakalářské práce je rozčleněna do pěti kapitol, které vymezují hlavní problematiku grafomotoriky. Největší, ale zároveň nejdůležitější část je věnována popisu grafomotoriky, jejímu rozvoji a pojetí v rámci vzdělávacího programu. Ve druhé kapitole se budeme věnovat uvolňovacím cvikům, které grafomotoriku z velké části ovlivňují. Pokud bude dítě během psaní uvolněné, pak i jeho pohyb po papíře bude plynulý. Třetí kapitola je zaměřena na základní hygienické návyky při grafickém projevu. Držení těla, správné sezení při psaní je dalším faktorem, který působí na grafomotorickou dovednost dítěte. Ve čtvrté kapitole si nastíníme grafomotoriku z pohledu matematiky. V rámci kapitoly, se budeme zabývat předmatematickými aktivitami, které by dítě předškolního vzdělání mělo ovládat. A jakým způsobem můžeme dítě v základních matematických představách rozvíjet.

V praktické části představuji výzkumné šetření, na kterém se účastnilo šest předškolních dětí naší mateřské školy. Součástí mé bakalářské práce je vypracování

koncipovaného souboru pracovních listů na rozvoj grafomotorických prvků, které budou následně použity ke zjištění grafomotorické úrovně zkoumaných dětí.

Jako cíl výzkumného šetření jsem si stanovila analýzu vypracovaných pracovních listů na rozvoj grafomotorických prvků šesti dětí, které toto šetření absolvují. Kromě uvedených cílů v úvodu praktické části uvádím dále charakteristiku mateřské školy, ve které bude výzkumné šetření probíhat. Časový harmonogram, jak s dětmi budeme postupovat. Popíšu celý průběh šetření, a také se zmíním o kasuistice zkoumaných dětí. A ke konci praktické části vyhodnotím grafomotorickou úroveň dětí na základě vypracovaných grafomotorických listů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 GRAFOMOTORIKA DĚTÍ V MATEŘSKÉ ŠKOLE

1.1 Definice grafomotoriky

Neexistuje ustálená definice, která by grafomotoriku přesně definovala. Pro vymezení toho, co termín grafomotorika znamená nalezneme mnoho odlišných definic z různých zdrojů, například:

Doležalová tvrdí, že grafomotorika je komplex senzomotorických aktivit, které mají schopnost propojovat smyslové vnímání s pohybem, tyto činnosti dítě realizuje při grafických projevech. (Doležalová, 2016)

Podle Bednářové a Šmardové se pod termínem grafomotorika ukrývá určitá část jemné motoriky, která je nezbytná pro budoucí psaní. Nicméně nejedná se o jedinou část, která by byla pro psaní relevantní. Proto bychom neměli zapomínat, že důležitou součástí kreslení a psaní, je rovněž rozvoj psychických funkcí, které jsou v úzkém vztahu s jemnou motorikou. V případě psychických funkcí máme namysli zrakové a sluchové vnímání, vizuomotorické koordinace tzn. souhra pohybu mezi rukou a okem, vnímání prostoru, koncentrace čili pozornost a vizuální činnost. (Bednářová, Šmardová 2006). Dále se na rozvoji grafomotoriky účastní jak schopnost psychomotorická, tak artikulační obratnost. Do psychomotorické oblasti řadíme rozvoj pohybových dovedností dítěte, se současně vyvíjející se jemnou a hrubou motorikou. A do oblasti artikulačních dovedností řadíme řeč, u té je dítě způsobilé pohybovat artikulačními orgány, které se na řeči podílí:

- a) artikulační orgány pevné: horní čelist a zuby
- b) artikulační orgány pohyblivé: dolní čelist, měkké patro, rty a jazyk

Dvořák popisuje grafomotoriku jako koordinovanou pohybovou aktivitu, kterou dítě projevuje psaním a kreslením. (Dvořák, In Mlčáková, 2009)

Looseová definuje pojem grafomotorika jako komplex psychomotorických činností, tzn. vzájemná spolupráce smyslových orgánů a motorických dovedností člověka, které jedinec provádí během grafomotorických činností, psaní a kreslení. (Looseová, 2001)

S cílem dosáhnout, co nejlepších výsledků v kreslení a psaní u dítěte předškolního věku má mnoho úskalí. Nejprve je zapotřebí získat si pozornost dítěte, vyvolat u dítěte zájem z objevování. Podnětné prostředí je nedílnou součástí zdravého rozvoje dítěte. Činnosti, které dítěti nabízíme by měly být přirozené, přiměřené věku. Nebudeme-li tyto

podmínky akceptovat a budeme od dítěte očekávat takové výsledky, které nejsou v jeho silách, může dojít k nezájmu o činnost týkající se kreslení a psaní.

Bednářová a Šmardová jsou toho názoru, že pokud chceme vytvářet ideální prostředí pro rozvoj grafomotorických dovedností je potřeba využít nezbytně nutný čas k rozvoji dítěte psaním a kreslením. Děti by měli mít příležitost vzít si papír a materiál ke psaní či kreslení samo, ať už v předškolním zařízení nebo v domácím prostředí. Za odvedenou práci děti vždy pochválíme, a tím je motivujeme k dalším podobným činnostem. Děti do kreslení nenutíme! (Bednářová, Šmardová, 2006)

Nevyhledává-li čtyřleté dítě činnosti související s kreslením či psaním, potom bychom se měli zaměřit na motorický vývoj dítěte. Jak už jsem zmínila v předchozím odstavci, nežli se dostaneme k samotnému rozvoji dítěte z hlediska grafomotorických dovedností, je zapotřebí, aby dítě bylo pohybově zdatné v oblasti motoriky.

V předškolním věku se již doporučuje pravidelně do vzdělávacího plánu zařazovat grafomotorické cvičení, které nejen rozvíjí psychomotorický vývoj dítěte, ale navíc podpoří u dítěte správný špetkový úchop. Jestliže dítě v předškolním věku grafomotorické úkoly odmítá, signalizuje to k opožděnému vývoji. Nedaří-li se dítěti kreslit nebo psát, musíme se nejprve ujistit, zdali pohyby při psaní jsou na tolik rozvinuté, abychom mohli pokračovat v rozvoji jemné motoriky. Řádně rozvinutá motorika, obzvláště ta jemná je hlavním předpokladem pro bezproblémové pohyby ruky při psaní.

Hrubá motorika je první aspekt, který signalizuje, že pohyby při psaní nejsou správné. Jestliže pohyby při grafických činnostech nevycházejí z oblasti velkých kloubů (ramene, lokte, kyčle a kolene), je nutné tyto klouby procvičovat, ještě před tím, než začneme s rozvojem jemné motoriky a následně grafomotoriky (Bednářová, Šmardová 2006). Hrubou motoriku podporujeme při pohybových činnostech např. běh, chůze, poskoky a další činnosti, které přispívají ke zlepšení obratnosti dítěte. Jemnou motorikou dítěte zdokonalíme jakoukoliv činností, do které jsou zapojeny ruce a hlavně prsty. Dobře rozvinutá motorika je základním předpokladem úspěšného průběhu budoucího kreslení a psaní. Avšak nejedná se o jedinou dovednost, která se na procesu psaní podílí. Podle Mgr. Bednářové *se na kreslení a psaní podílejí ještě další schopnosti a dovednosti:*

- *mentální vyspělost dítěte*
- *zrakové a prostorové vnímání*
- *vizuomotorika*
- *paměť*

Všechny výše zmíněné funkce jsou nedílnou součástí při formování grafomotoriky. Mějme na paměti, že pokud dítě splňuje všechny zmíněné atributy, ale je-li dítě nepozorné bude i jeho pracovní výkon nedostatečný, což teprve může vést až k opožděnému grafomotorickému vývoji. Tudíž je na místě dítě vhodně motivovat k práci, získat si jeho pozornost, a tak dosáhnout lepších výsledků. Bednářová se také zabývala otázkou laterality, a jaký vliv má na vývoj grafomotoriky. (Bednářová, 2017)

Lateralita

Všeobecně, můžeme říci, že lateralita je určitý vztah mezi levou a pravou stranou, kdy jedna ze stran je nadřazená druhé. Párovým orgánem, který je dominantnější, pak vykonáváme všechny aktivity automaticky. Lateralitu je také možné vypořádat, když člověk bude, ve většině případů, přednostně používat jeden z párových orgánů. Pokud budou lidé vykonávat činnosti dominantnější rukou, pak bude tyto aktivity dělat kvalitně, svižněji a s větším výkonem.

Bednářová a Šmardová popisují lateralitu, jako upřednostnění jednoho z párového orgánů při výkonů různých činností. Znamená to tedy, že jedna strana mozku pracuje více než ta druhá polovina. V tomto případě se jeden z párového orgánu stává dominantnějším a ten druhý zaostává. (Bednářová a Šmardová, 2006)

Lateralita je jeden z hlavních činitelů, který grafomotoriku ovlivňuje. Pokud dítě nebude mít vyhraněnou lateralitu ještě před nástupem do školy, může to negativně ovlivnit jeho grafomotorický vývoj a budoucí psaní. Již ve čtyřech letech by dítě mělo mít jasno v tom, který z párových orgánu bude dominantnější. Pro vývoj psaní není podstatné vědět jen to, jakou ruku bude dítě při psaní používat, ale také nás zajímá jeho lateralita oka.

Existuje několik typů laterality, ve většině případů se však jedná o leváctví nebo praváctví. Stále převažuje lateralita pravé ruky u většiny populace, ale pokud dítě píše levou rukou nikdy dominanci nepřeučujeme. V případě, že dítě při psaní používá pravou (levou) ruku, ale dává přednost oku levému(pravému), jedná se o lateralitu zkříženou. Lateralita souhlasná se projevuje dominancí stejnostranných orgánů oka a ruky. Vyrovnaná dominantnost neboli obourukost znamená, že dítě používá levou i pravou ruku stejně aktivně. Nerozlišuje dominanci mezi pravou a levou stranou. Lateralitu střídavou můžeme poznat z ustavičného obměňování rukou při hře, kreslení, každodenních činnostech, sebeobsluze atp. Znamená to, že lateralita dítěte se z hlediska nezralosti ještě nerozvinula. Dítě si není jisté, která strana je dominantní. V žádném

případě laterality dítěte neopravujeme, ale necháme jej provádět činnosti přirozeně podle toho, který párový orgán upřednostňuje. Dáváme dítěti prostor, aby si sám našel dominantní stranu.

1.2 Vývoj grafomotoriky

Lipnická upozorňuje na drobné rozdíly mezi dětmi, které mohou vzniknout při vývoji grafomotorických dovedností, a to extrémně rychlý nebo příliš pomalý vývoj (Lipnická, 2007).

Grafomotorický vývoj není u všech dětí stejný, naopak je různý, protože každý jedinec má jiné vrozené předpoklady, z tohoto důvodu jsou mezi dětmi značné rozdíly v kreslení a psaní. Nicméně mějme na paměti, že se jedná o dovednost, kterou lze naučit, ale jen za podmínek, že vycházíme z potřeb a schopností dítěte. Je-li dítě v grafomotorice zdatné, má to pozitivní vliv na rozvoj psychických a motorických funkcí dítěte, dojde ke zvýšení grafomotorické úrovně. Pro kvalitní rozvoj kreslení a psaní je grafomotorický vývoj nepostradatelný, nelze jej ničím nahradit. Při posuzování školní zralosti, zdali je dítě způsobilé na povinnou školní docházku, mají grafomotorické dovednosti značný vliv. (Mlčáková, 2009)

Rozvoj grafomotoriky začíná tehdy, kdy dítě samo vyhledává příležitost ke kreslení. Grafomotorický vývoj dítěte je závislý na zrání centrální nervové soustavy. Jestliže je dítě z hlediska fyzického vývoje nezralé, nemůžeme očekávat zlepšování v oblasti psychické a motorické. Pokud ale mozek pracuje, jak má a dítě se vyvíjí podle norem, pak také pohyby lidského těla a končetin se stávají koordinovanější a přesnější. Další příčinou vzniku opožděného grafomotorického vývoje může být nedostatek zkušeností s grafickým materiálem, málo příležitosti na psaní a kreslení, špatné hygienické návyky atd. Z těchto příčin je nutné grafomotoriku záměrně, s přihlédnutím k individuálním zvláštnostem rozvíjet.

V následujícím přehledu grafomotorického vývoje, Looseová popisuje, co by dítě mělo umět v konkrétní věkové kategorii. (Looseová, 2001)

Ve druhém až čtvrtém měsíci má dítě nutkání náhodně chytat věci, které se nachází v jeho blízkosti. Jestliže dítě svírá jakýkoli předmět, děje se tak pouze jednou rukou. V dalších měsících motorického vývoje, dítě drží předmět oběma rukama současně.

Okolo čtvrtého až šestého měsíce můžeme u dítěte zpozorovat úchop dlaňový, jehož charakteristickým znakem je právě dlaň. Při dlaňovém úchopu dochází k sevření všech prstů směrem dovnitř, jako bychom chtěli zatnout pěst. Předměty, které jsou v okolí dítěte a upoutají jeho pozornost, již vědomě uchopí do celého rozpoložení obou dlaní. Při manipulaci s předměty dítě používá obě ruce najednou. Věci, které se dítěti dostanou tzv. „pod nos“ nekontrolovatelně strká do úst. Všechno, co dítě najde, skončí v jeho puse.

Klíšťkový neboli pinzetový úchop se objevuje mezi jedenáctým až třináctým měsícem věku dítěte. Předchozí stupeň uchopení se vyvíjí od dlaně až ke konečkům prstů. Na úchopu se účastní dva prsty, ukazováček a palec. Jestliže chce dítě stisknout předmět, děje se tak právě pomocí těchto dvou prstů.

V časovém rozmezí šestnáctého až osmnáctého měsíce se objevuje první zkušenost s grafickým materiálem, jako jsou tužky voskovky nebo pastelky. Úchop dítěte v batolecím věku vzniká na základě experimentování. Nejčastějším je dlaňový s palcem nahoře, nebo dole.

Už v osmnáctém až čtyřiaadvacátém měsíci se u dítěte rozvíjí prvky samostatnosti, kdy dítě začíná jíst samo lžičkou, napije se z hrníčku nebo si umyje a utře ruce. Při grafickém projevu (kreslení a psaní), jsou pohyby ruky více koordinované. V tomto věkovém období drží dítě psací potřeby v dlaní. Dítě začíná při kreslení experimentovat, vznikají „čmáranice“, které nemají žádný smysl. Dítě vnímá a umí samo přestat a opět pokračovat v psaní(kreslení).

Ve věku dvou až tří let je už dítě připravené na první dlouhodobější, ale nesmyslné „čmárání“, poněvadž pohyb poskytuje celé tělo. Koordinace dítěte se s fyziologickým vývojem zlepšuje. Kreslení v tomto věku má určitý smysl, dítě kreslí se záměrem, po dokončení dítě o nakresleném hovoří, umí popsat, co nakreslilo. Jemná motorika dítěte se vyvíjí za předpokladu, že dítě během hraní využívá jeho ruce a zejména pak prsty. Činnosti rozvíjející tyto pohyby: stavění z kostek, navlékání korálků, házení míče, otáčení stránek v knížce.

Během druhého a třetího roku dochází ke zlepšování sebeobslužných činnosti např.: snaží se o první samostatné oblékání, nazouvání a vyzouvání bot, pokud je potřeba pokouší si zapnout či rozepnout zip. Úchop dvou až tří letého dítěte vypadá tak, že drží tužku celou dlaní, kdy loket směřuje od těla vzhůru. Avšak postupně si fixuje správné držení pastelky a k jejímu uchopení začíná správně používat tři prsty. Nadále dochází k rozvoji motoriky, i přesto že se vývoj zpomaluje. Sebeobsluha dítěte v rámci

každodenních činností, kromě toho, že dítě ve dvou letech už umí jíst samostatně lžící, ve věku tří až čtyři a půl let se tato dovednost zdokonaluje a dítě umí používat vidličku, když jí. V tomto věku je dítě způsobilé chytat a zároveň házet míč oběma rukama, stavět z kostek, při malování dokáže držet štětec v ruce, začíná stříhat nůžkami. Papír již nemá význam pouze pro kreslení, ale také pro jeho skládání. Tyto činnosti přispívají k rozvoji jemné motoriky dítěte. Ve třech letech dítě drží tužku při kreslení v prstech.

Po čtvrtém roce dítě kreslí se záměrem. Vše, co namaluje dává smysl a obrázky jsou rozpoznatelné. Přestože je sluníčko častým motivem dětské kresby, nejvíce však děti kreslí postavu. Lidská postava je oblíbeným námětem kresby. Nemůžeme ale od dítěte ve čtyřech letech očekávat, že jakmile začne kreslit, bude kresba rovna uměleckého díla.

Tak stejně jako se vyvíjí hrubá a jemná motorika, také kreslení je nezbytné postupně rozvíjet. Pokud budeme dítěti dávat dostatek příležitostí, pak se bude dovednost kreslení, vyvíjet tím správným směrem a výtvarný projev dítěte se bude postupně zlepšovat. Rozvoj motoriky rukou se u dítěte nadále zlepšuje. Dítě při malování v tomto období nemaluje pouze prsty, ale dokáže uchopit také štětec nebo jiný psací materiál. Z hlediska grafomotoriky dítě dokáže propojovat dva body jednou čarou. Nůžkami stříhá podle linie.

Kresba postavy má svůj chronologický vývoj, který je navzájem provázaný. To znamená, že se dítě nenaučí kreslit dokonalou postavu hned při prvních pokusech, ale je potřeba vyvinout úsilí a věnovat tomu více času, aby kresba lidské postavy ve finální fázi byla ideální z hlediska věku. V průběhu třetího až čtvrtého roku, dítě kreslí tzv. hlavonožce, který je první fází kresby lidské postavy. Vágnerová popisuje kresbu člověka v podobě hlavonožce, který se skládá z kruhu tvořící hlavu a pomyslných čar vyznačující končetiny. Nohy vystupují přímo z hlavy. (Vágnerová, 2012)

Dítě ve věku pěti až šesti let musí mít jasně danou dominanci ruky i oka, laterality je již vyhraněná. Jestliže tomu je jinak, můžou se objevit problémy při grafomotorice i psaní. Ve věku, kdy dítě nastupuje do školy je vyvozen správný špetkový úchop, který je podmínkou kvalitního, plynulého pohybu ruky při psaní. Z motorického hlediska dítě v předškolním věku je schopné chytit míč jednou rukou, hází a chytá míč při pohybu, stříhá podél linie. Nejčastějšími motivy při kreslení jsou obrázky v geometrických tvarech, například: slunce, domeček, plot, autíčko, strom. Kresba lidské postavy postupuje od hlavonožce do fáze tzv. paňáka obsahující všechny podstatné části zejména pak trup, který u kresby hlavonožce chybí.

1.3 Grafomotorika v RVP

Grafomotorika je soubor psychomotorických činností, to znamená, že se na procesu psaní podílí nejen pohybové dovednosti dítěte, ale také jeho smyslové orgány. Zejména pak zrak a hmat, ty se na grafickém projevu dítěte účastní nejvíce. Z hlediska pohybových dovedností se jedná o hrubou a jemnou motoriku. Hrubá motorika ovlivňuje pohyb vycházející z horní končetiny obzvláště pak z ramene, lokte nebo zápěstí.

Jemná motorika se pak soustředí na ty jemnější pohyby (pohyb prstů). Kromě pohybů končetin do oblasti grafomotoriky dále patří např. motorika artikulačních orgánů, vizuomotorika (koordinace ruky a oka), sluchové a zrakové vnímání, lateralita.

Ve vzdělávacím obsahu RVP PV jsou psychomotorické činnosti zahrnuty ve všech pěti oblastech vzdělávání. (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2018)

První oblast, ve které se psychomotorické činnosti vyskytují asi nejvíce je oblast „Dítě a jeho tělo“. Z hlediska grafomotoriky se učitel snaží v této oblasti podporovat rozvoj pohybových i manipulačních dovedností dítěte. Do oblasti „Dítě a jeho tělo“ patří vše, co zdokonaluje jemnou a hrubou motoriku nebo jeho smysly. Učitel může nabídnout takové vzdělávacích činnosti, které absolvuje v prostředí mateřské školy a dítě v této oblasti zdokonalovat. Pro rozvoj hrubé motoriky volí činnosti tak, aby se do pohybu zapojilo celé tělo dítěte např. chůze, běhání, skákání, přeskakování, lezení, házení a chytání míče, cvičení, plavání atp. Při rozvoji jemné motoriky se zaměříme na takové aktivity, při kterých pohybujeme hlavně prstíky. Jedná se o činnosti jako modelování, stříhání, navlékání korálků, práce s drobným materiálem, pomůckami a další manipulační činnosti při kterých jsou do hry zapojeny prsty. Pokud však půjdeme ještě hlouběji můžeme si povšimnout, že v dané oblasti můžeme dále rozvíjet také smyslové činnosti (diferenciace zvuku, zraková a sluchová percepce, hmatové vnímání) a budovat sebeobsluhu dítěte (oblékání, stolování, úklid, hygiena). Potom psychomotorické hry, které zlepšují koordinaci ruky a oka nebo např. konstruktivní hry. (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2018)

Oblast „Dítě a jeho psychika“ je druhá část, která s grafomotorikou souvisí. Tato oblast se dále dělí do tří podoblastí: Jazyk a řeč, Poznávací schopnosti a funkce, představitelost a fantazie, myšlenkové operace a Sebepojetí, city a vůle. Protože Jazyk a řeč spadá do psychomotorických činností, budeme se této podoblasti věnovat. Na rozvoji grafomotoriky se podílí, jak už nám bylo řečeno, i artikulační orgány. Cílem vzdělávací

činnosti učitele v podoblasti „Jazyk a řeč“ je potřeba rozvíjet řečové schopnosti dítěte, komunikativní dovednosti, ať už verbální komunikaci formou řeči nebo neverbální v podobě gest, mimiky nebo pohybem těla. Dále pak rozvoj jazykových dovedností (naslouchání druhému, porozumění textu, správné vyjadřování a výslovnost). Kromě toho je velice důležité pěstovat u dětí kladný vztah k jazyku, ať už čtenému či psanému. V oblasti „Dítě a jeho psychika“ musí být učitel obzvlášť obezřetný. Důležité je dítěti porozumět a vytvořit si důvěrný vztah, založený na spolupráci. Součástí vzdělávací nabídky učitele v oblasti dítě a jeho psychika jsou činnosti, přispívající k porozumění řeči psané či čtené. Předčítání knih nebo jejich prohlížení, grafické znázorňování, ať už písmen, tvarů, nebo čísel, komunitní kruh, nejrůznější řečové a artikulační hry, logopedické hrátky to vše přispívá k rozvoji jazyka a řeči dítěte. Cílem vzdělávací nabídky učitele neboli co chce učitel děti naučit. Aby se dítě správně vyjadřovalo, porozumělo mluvenému, naslouchalo ostatním, umělo se domluvit, ať už v podobě verbální či neverbální komunikaci, zajímat se o psanou podobu jazyka v podobě knížek. Dále by dítě mělo být na konci předškolního období schopné rozpoznat a také napsat své jméno, rozlišovat hlásky a slabiky na konci a na začátku slova.

Třetí oblast s názvem „Dítě a ten druhý“ se na vývoji psychomotoriky nepodílí tolik, jako předchozí dvě oblasti. Třetí oblast se věnuje socializaci dítěte. Pěstování společenského chování, které je ve společenství uznávané, rozvoj komunikativních dovedností verbálních i neverbálních nebo vytváření nových vztahů, to vše učitel v oblasti interpersonální u dítěte podporuje. (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2018)

Jen okrajově si zmíníme čtvrtou oblast „Dítě a společnost“ přináší dítěti nové poznatky o tom, že svět je rozmanitý, vytváří povědomí o existenci ostatních kultur a národností, vnímat umělecké a kulturní podněty, pozorně poslouchat, sledovat se zájmem literární, dramatické či hudební představení.

Dítě a svět je pátou a zároveň poslední vzdělávací oblastí, která se na rozvoji a vzdělávání dítěte účastní. Hlavní myšlenkou environmentální oblasti je vytvořit pozitivní vztah dítěte k prostředí. Jestliže se dítě k přírodě chová ohleduplně, pak je potřeba vzdálené kontroly, aby dítě zachovalo stejné chování i v dalších letech jeho života. Z hlediska rozvoje psychomotorických dovedností stojí za zmínku také praktické činnosti, kdy dítě rozšiřuje nejen své znalosti, ale také rozvíjí manuální zručnost dítěte, seznamuje se s vlastnostmi surovin, učí se práci na zahrádce a vyrábí z přírodního a umělého materiálu. (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2018).

2 UVOLŇOVACÍ CVIKY A GRAFOMOTORICKÉ PRVKY

Cílem této kapitoly je dosáhnout uvolněné ruky prostřednictvím relaxačních cviků, což je jednou z podmínek úspěšného vývoje psaní. Ještě předtím, než si přiblížíme grafomotorické prvky, které jsou základním předpokladem pro budoucí psaní, měli bychom se zaměřit na cviky uvolňovací, jejichž úkolem je ruku procvičit a uvolnit. Pro vyšší úroveň psaní jsou nepostradatelné. Grafomotorické a uvolňovací cviky jsou nedílnou součástí přípravy a je vhodné je zařazovat vždy před grafickou aktivitou dítěte, neboť slouží k uvolnění ramenního, loketního, zápěstního kloubů a prstů.

Uvolněná ruka ovlivňuje nejen výkon dítěte, ale také si dítě pěstuje určitý vztah ke kreslení a psaní. Naopak neuvolněná, nerozcvičená ruka může dítě od kreslení a psaní odradit a ztrácí chuť nadále v činnosti pokračovat. Dítě se brzy unaví. (Bednářová, 2006)

Jucovičová a Žáčková se zastávají toho názoru, že kromě pohybu jsou pro psaní důležité i další činitele např. správný špetkový úchop, volba psacího náčiní, držení těla při procesu psaní. (Jucovičová a Žáčková, 2014)

Při výběru pohybových činností vycházíme z individuálních potřeb dítěte odpovídající nejen věku, ale také schopnostem jedince. Jestliže úkoly budou pro dítě příliš náročné, nebudou ho motivovat, vede to k pocitu selhání a odradí jej od činnosti. Ze začátku vybíráme úkoly jednodušší a postupně zvyšujeme jejich náročnost. (Bednářová, 2017)

Při grafomotorickém vývoji je výhodnější začít prvky, které dítě zná. V případě, že chceme přejít k navazování nových náročnějších prvků, musíme nejdříve ty získané zautomatizovat. (Jucovičová a Žáčková, 2014).

V souladu s fyziologickým vývojem dítěte, přistupujeme k postupnému uvolňování jednotlivých kloubů obezřetně. Jelikož se dítě nachází stále ve vývoji je zapotřebí brát zřetel na to, že svaly jsou ochablé a osifikace kosti zápěstních není zcela dokončena. A proto cvičíme pravidelně, v kratších úsecích. Pohyby při cvičení je nezbytné dělat opakovaně, několikrát po sobě. Abychom dospěli k uvolnění ruky je potřeba si zautomatizovat určitý pohyb. Procvičovat ruku jeden den v týdnu nemá žádný smysl. Uvolňovací cviky se doporučuje dělat častěji, pokud dítě bylo špatně navyklé a obzvláště procvičit ruku před každým psáním. Dříve nežli dítě nastoupí do povinné školní docházky, měli bychom docílit uvolnění kloubů v oblasti horní končetiny. V rámci pohybových cvičení postupně uvolňujeme ruku od ramene přes předloktí až po zápěstí. (Otevřelová, 2016)

Při cvičení vždy začínáme uvolněním ramenního kloubu, veškerý pohyb vychází vždy z ramene. Když nevidíme pohyb ramene okem u procvičování, ověříme si jej hmatem, tzn. položíme naši dlaň na rameno dítěte. (Jucovičová, Žáčková, 2014)

Jestliže chceme docílit uvolněného ramenního kloubu, měli bychom při kreslení využívat co největší plochy. Můžeme kreslit například na tabuli, do vzduchu, na velký formát papíru. Nejlepší vhodná poloha je ve stoje u stolečku, u tabule nebo u svislé plochy (zeď, skříň, dveře). Jakýkoliv pohyb, při kterém je celá paže natažená, nám pomůže uvolnit rameno např. napodobování pohybu plavání, driblování, kymácení ze strany na stranu, mávání křídly. Zde také zahrnujeme krouživý pohyb celé paže. Nejčastější náměty kreslení jsou kruhy, vodorovné a svislé čáry, ležaté osmičky. Záměrem cvičení je rozhýbat ztuhlé rameno a připravit jej na nastávající grafickou aktivitu. (Otevřelová, 2016)

Z jakého důvodu musíme věnovat náležitou pozornost u pohyblivosti ramenního kloubu? Měli bychom si totiž uvědomit, že uvolněné rameno ovlivňuje z velké části nejen pohyb loketního a zápěstního kloubů, ale také pohyb ruky i prstů.

Cviky pro uvolnění loketního kloubu jsou obdobné jako u kloubu ramenního, přičemž pohyb nevychází z ramene, ale lokte. Ideální pozice při cvičení pro daný pohyb je poloha vestoje, vsedě nebo vkleče u stolečku. Dejte si však pozor především na to, aby loket při pohybu neležel na desce stolu, protože by cvičení nebylo účinné. (Jucovičová a Žáčková, 2014).

Nejvhodnějším cvičením nejen na uvolnění lokte, ale celé paže je jakýkoliv krouživý pohyb. Při kreslení nebo nacvičování grafomotorických prvků postupně zmenšujeme velikost psací plochy až na formát A4. Naproti tomu u procvičování ramenního kloubu využíváme ideálně, co největší plochy viz. výše. (Otevřelová, 2016)

Chceme-li dosáhnout uvolněného zápěstí prostřednictvím pravidelného cvičení, je nezbytné, aby pohyb vycházel pouze ze zápěstí, tudíž ramenní a loketní kloub jsou pasivní. Mezi aktivity, které aktivizují pohyb vycházejícího právě ze zápěstí, patří krouživé pohyby zápěstím, nejdříve každou rukou zvlášť, posléze oběma rukama dohromady, dále pak mávání dlaněmi na všechny strany, také hra na bubínek nebo hra na tělo může být užitečná, avšak za nejlepší považujeme navíjení klubíčka nebo třeba namotávání papírového draka.

Nejen uvolněné rameno, ale i loket či zápěstí přispívají k plynulému a pružnému pohybu při psaní. Nesmíme zapomínat, že do grafické aktivity se zapojují rovněž prsty, které jsou pro psaní také důležitým činitelem. Především při navazování správného

úchopu, by dítě mělo mít prsty uvolněné tak, aby ho při psaní nebolela ruka. Jestliže dítě není způsobilé své prsty správně vést, pak ani správně neuchopí tužku a pohyb bude nepřirozený. Může se stát, že dítě bude držet psací potřebu křečovitě a zbytečně bude na tužku tláčit. To vše vede k neúspěchu dítěte. A proto je nezbytné procvičovat také prsty prostřednictvím pohybových aktivit.

K uvolnění prstů je vhodné využívat prstové cvičení. Můžeme začít třeba pozdravením prstíků, kdy se bříška jednotlivých prstů dotknou palce. Další oblíbenou prstovou aktivitou je tlučení prstů do dlaně druhé ruky nebo imaginace hry na klavír či flétnu. V předškolním věku děti rády kreslí do sypkého materiálu například písek, mouka, krupice apod. Přičemž také procvičují své prsty. Existuje spousta dalších aktivit, které přispívají k uvolnění prstů, například běhání prstíků po stole, kmitání prstíků napodobující déšť, rozevírání a zatínání prstů v pěst atd.

Mimo zmíněné uvolňovací cviky paží, je vhodné dítě rozvíjet také v oblasti ovládání celého těla, tím je myšleno uvolnit svalové napětí různým cvičením jako je jóga, běh, překážkové dráhy, stretching atp. Jeden z nejdůležitějších předpokladů uvolňovacích cvičení je uvědomění si vlastního těla. Nezapomínejme, že před každým nacvičováním je vhodné dítě k práci motivovat. Motivace panáčkem „hadráčkem“ je velice známou a efektivní metodou. Ještě před nácvičkem na dětském těle je vhodnější mu nejprve ukázat, co se od něj očekává například na plyšové hračce, hadrové panence nebo loutce. Všechny hračky, které budeme používat musí být měkké, a především by měly mít dlouhé končetiny, díky kterým dítěti ukážeme, čeho chceme s ním následně dosáhnout při nacvičování. Když dítěti ruku nebo nohu nadzvedneme, a následně pak pustíme měla by se samovolně vrátit zpět k tělu. Před zahájením cvičení se ujistíme, že končetina dítěte dopadne na měkkou podložku. Pokud má stále dítě strach, že si ublíží, přesvědčíme ho, že jeho ruka nebo noha dopadne do měkkého, případně dítě ujistíme, že končetinu chytáme. Jestliže u dítěte nevyvoláme pocit bezpečí, nedojde k požadovanému uvolnění. (Bednářová, 2006)

2.1 Grafomotorické a uvolňovací cviky podle Bednářové a Šmardové

V této kapitole se nejdříve budeme věnovat uvolňovacím a vzápětí grafomotorickým cvikům, které si přiblížíme v souvislosti s názory Bednářové a Šmardové. Úspěšné zvládnutí grafomotorických cviků přispívá k uvolnění ruky před grafickou aktivitou a zlepšení pohybové koordinace prostřednictvím níže popsaných cviků. Tyto uvolňovací cviky dělíme podle náročnosti do tří kategorií:

2.1.1 První (lehká úroveň) kategorie uvolňovacích cviků

Do první kategorie řadíme grafomotorické cviky, které nejsou příliš náročné pro děti předškolního věku, nýbrž přispívají k uvolnění horní končetiny, obzvláště pak zápěstí.

Cviky patřící do této skupiny nazýváme závodní dráhy. Tyto dráhy jsou vymezené dvěma liniemi, které jsou navzájem dostatečně široké, tudíž nejsou ani příliš náročné na koordinaci pohybů při psaní. Kromě toho vyznačené linie napomáhají dítěti udržet správný směr při vedení čáry. Dříve než začneme vést stopu po papíře psacím materiálem, můžeme si dráhu projít prstem nebo projet autíčkem (Bednářová a Šmardová, 2006).

Jestliže je tento typ drah pro dítě příliš jednoduchý, můžeme jej obohatit o jakékoliv záhyby. Poslední možnou variantou, jak dráhu udělat obtížnější je smyčka. Na začátku můžeme dítěti poradit šipkou, aby vědělo, jakým směrem má čáru vést. Přestože jsem říkala, že se jedná o poslední obměnu, zapoměla jsem však na to, že náročnost cviku můžeme ztížit také vyšším počtem záhybů a smyček nebo přiblížením dvou linií tzn. vytvoří se užší prostor pro vedení stopy. Složitější pak, jsou ty dráhy, které nemají vymezený prostor, protože nejsou znázorněny dvěma liniemi, ale pouze jednou. Cviky vedené jen jednou čarou jsou pak těžší na koordinaci.

Základem každé pohybové činnosti je motivace, která nemůže chybět ani při uvolňovacích cvičeních. Motivací závodních drah může být třeba rychlá jízda autem, běžecký závod nebo jízda na kole. Vcítění se do pohybu při kreslení může dítěti pomoci snadněji ruku uvolnit, aniž by se musel namáhat (Bednářová a Šmardová, 2006).

2.1.2 Druhá (středně těžká úroveň) kategorie uvolňovacích cviků

Ve druhé kategorii se zaměříme na jednotažné a obtahovací cviky, ale také na grafomotorické prvky, které nejsou příliš těžké, avšak pro psaní jsou nepostradatelné. Není důležité přesně obtahovat danou čáru, ale usilovat o plynulý a nepřerušovaný pohyb při psaní. Doporučuje se vést určitou stopu opakovaně.

V rámci grafomotorických cviků budeme věnovat pozornost nejjednoduššímu, ale zároveň nepostradatelnému prvku čímž je kruh. Jestliže chceme, aby se kruh stal uvolňovacím cvikem, je nezbytné daný pohyb zautomatizovat. Při nacvičování dbejme na to, aby byl pohyb při kreslení plynulý a nepřerušovaný. Z hlediska uvolňovacích cviků je kruh jeden z nejdůležitějších prvků, díky kterému dochází k uvolnění kloubů horních končetin. (Bednářová a Šmardová, 2006).

2.1.3 Třetí (obtížná úroveň) kategorie uvolňovacích cviků

Ve třetí části uvolňovacích cviků se blíže seznámíme s grafomotorickými prvky, které jsou základním vzorem písma. Tyto prvky již neslouží k uvolnění ruky, ale předpokládá se, že dítě je již připravené na prvopočáteční psaní, tudíž plynulost pohybu při psaní a správný úchop tužky by neměl být pro předškoláka výrazným problémem.

Klíčovým činitelem při osvojování základních grafomotorických prvků je čas. Proto je velmi důležité přistupovat ke každému jedinci individuálně podle jeho možností. Dopřejme-li každému dítěti tolik času, kolik potřebuje, pak můžeme očekávat daleko lepší výsledky při osvojení nových tvarů. Pokud naopak zvolíme takové prvky, které neodpovídají aktuální vývojové úrovni dítěte nebo na dítě příliš spěcháme, pak je osvojování nových prvků obtížnější. Vždy bychom měli začínat těmi prvky, které dítě zná nejlépe. Zautomatizovat prvky, které jsou vývojově snazší, a ty následně usnadní navázat na těžší prvky. Dříve nežli přejdeme k tvarům složitějším je potřeba upevnit předtím naučené.

Jisté grafomotorické prvky můžeme pozorovat už v batolecím období, nejčastěji se však objevují ve spontánní kresbě dítěte, kdy dítě kreslí tvary samovolně. V tomto věku začíná dítě kreslit tzv. čmáranice, kdy využívá ty nejjednodušší grafické prvky, mezi které řadíme kruhy a čáry. S fyziologickým vývojem dítěte se zlepšuje také grafomotorický vývoj a dochází k navazování nových a těžších tvarů (Bednářová a Šmardová, 2006).

2.2 Grafomotorické prvky

Grafomotorické prvky dělíme do čtyř kategorií podle věku, ale zároveň se všechny čtyři kategorie liší také svou obtížností. A jak můžeme předpokládat, čím je dítě starší, tím obtížnější grafické tvary jsou. Ze začátku jsou prvky jednodušší vzhledem k věku dítěte a postupně s jeho vývojem se také prvky vyvíjí (Bednářová a Šmardová, 2006).

2.2.1 První kategorie grafomotorických prvků

Jedná se o věkové období od 3 do 4,5 let věku dítěte. Mezi grafomotorické tvary první kategorie patří zejména čára, kruh, dolní a horní oblouk, kde je část tvaru naznačena směrem, kterým má dítě dále logicky pokračovat (Bednářová a Šmardová, 2006).

Čára

Mluvíme-li o vedení čár doporučuje se začít ve směru svislém tzn. shora dolů. Vedení vodorovných čár už je malinko těžší, jedná se o pohyb ruky nejčastěji zleva doprava, kdy rozvíjíme nejen psaní, ale dokonce i přispíváme k pozdějšímu čtení. A to tak, že oči dítěte se pohybují ve směru řádku. Kromě svislých a vodorovných čár můžeme obtížnost zvýšit při učení čáry šikmé, které jsou posledním a také nejnáročnějším prvkem první skupiny (Bednářová a Šmardová, 2006).

Kruh

Kruh vzniká krouživým pohybem ruky vycházející z ramene. Opakováním tohoto pohybu by dítě mělo dosáhnout vyšší úrovně a následně zautomatizování. Procvičování psaní kruhů, můžeme dítěti ztížit obtížnost tak, že vystřídáme směr krouživého pohybu, a to k sobě nebo od sebe (Bednářová a Šmardová, 2006).

Dolní a horní oblouk

Při kreslení oblouku vytváří ruka kyvadlový pohyb. Jestliže budeme kreslit horní a dolní oblouk dohromady vznikne tak vlnovka, která patří do druhé kategorie grafomotorických prvků. Ať už se jedná o dolní nebo horní oblouk musíme je nejprve kreslit zvlášť. Při procvičování nehodnotíme to, jak oblouky vypadají, ale zda je pohyb při psaní uvolněný a plynulý. V případě, že dítěti kreslení oblouku dělá stále problém,

vrátíme se k závodním drahám, které dítěti pomůžou navodit správný pohyb a oblouky by pak měly hravě zvládnout (Bednářová a Šmardová, 2006).

2.2.2 Druhá kategorie grafomotorických prvků

Charakteristická pro věkové období 4 až 5,5 let. Zde se učí děti už složitějším tvarům jako jsou spirála, vlnovka, elipsa a zuby.

Spirála

Předtím než začneme kreslit spirály tužkou, můžeme si daný pohyb procvičit tak, že prstem budeme přejíždět po předem nakreslené linii. Též můžeme vést stopu uprostřed spirály, v tu chvíli se spirála stává závodní dráhou. Když se však vedená čára se spirálou zkrříží, doporučuje se tah přerušit a začít znovu. Při kreslení spirál je nezbytné zachovat stejný rozsah mezi vedenou čarou a spirálou, odhad té správné vzdálenosti mezi jednotlivými liniemi může být pro dítě náročné. Při kreslení spirály se do pohybu postupně zapojují všechny klouby paže, od ramene až po zápěstí. Střed spirály je většinou největší překážkou při jeho kreslení, a proto také není na škodu dítěti střed předkreslit. Dítě pouze střed obtáhne a pokračuje dále v kreslení spirály. Budeme-li tlačit příliš na pilu a dítě nebude na kreslení spirály připravené, může dojít k tomu, že nepozná rozdíl mezi motanicí, kruhem, oválem a spirálou. Dále to pak může vést k tomu, že dítě bude kreslit nesmyslné tvary. Z tohoto důvodu při učení nových prvků nespěcháme a dáváme dítěti dostatek prostoru a času pro zadanou úlohu (Bednářová a Šmardová, 2006).

Vlnovka

V případě, že je pro dítě kreslení vlnovky příliš těžké, vrátíme se zpět k jednoduššímu grafomotorickému prvku. Pro vlnovku je zásadní ovládat psaní horního a dolního oblouku. Předtím než začneme s navozením nového tvaru, musí mít dítě předchozí prvky naučené tak, že je bez problémů dokáže napsat bez pomoci. Při navození vlnovky můžeme dítěti pomoci uvolňovacími cviky v podobě drah, projíždíme-li uprostřed dvou linií vlnovky nejprve prstem a poté grafickým materiálem (Bednářová a Šmardová, 2006).

Elipsa

Pohyb při psaní vychází ze zápěstí, a to je důvod, proč je pro děti kreslení elipsy obtížné. Tak jak u většiny grafických prvků, tak i při navozování elipsy postupujeme stejným způsobem. Nejdříve v podobě závodních drah, poté dítě obkresluje daný prvek prstem a následně tužkou. Doporučuje se při kreslení elipsy začít od většího formátu (Bednářová a Šmardová, 2006).

Zuby

V době, kdy dítě zvládá vést čáru šikmým směrem a změna čár při kreslení mu nedělá žádný problém, může dítě začít kreslit zuby. V opačném případě, kdy dítě změnu směru a navození šikmých čar ještě nezvládá, pak se může stát, že zuby budou zakulacené a ne špičaté. Dítě při kreslení nezvedá tužku. Když mění směr čáry, tak by ruka dítěte měla pouze pozastavit při změně vedené linie a zase pokračovat dál (Bednářová a Šmardová, 2006).

2.2.3 Třetí kategorie grafomotorických prvků

Ve třetí kategorii grafických prvků určenou pro věkovou skupinu 5 až 6,5 let, se budeme věnovat dolním a horním smyčkám. Pohyby, které je potřeba si osvojit při kreslení smyček jsou dominantní při začátcích psaní. Uvědomění si směru horizontálního a vertikálního (Bednářová a Šmardová, 2006).

Horní smyčka

V případě že si dítě neuvědomuje, jakým směrem vede stopu nebo mu dělá problém křížení šikmých čár, nemělo by s kreslením horních smyček spěchat. Jedná se o dva předpoklady, které by dítě mělo mít ještě před samostatným navozením smyček zautomatizované. Jestliže je pro dítě kreslení smyček příliš náročné, doporučuje se předkreslit dítěti řadu smyček, které dítě obtáhne a pokračuje dále v samostatném kreslení smyček. V případě, že dítěti dělá problém uvědomit si směr při zatočení smyčky, je lepší zakreslit směr, kterým má dítě tužku vést (Bednářová a Šmardová, 2006).

Dolní smyčka

Při kreslení spodní smyčky je pohyb shodný jako u horní smyčky. Přestože je postup při psaní stejný je navození daného pohybu pro děti malinko náročnější. Kreslení grafomotorických prvků vyžaduje čas na zautomatizování správného pohybu.

Chceme-li, aby byl pohyb při psaní plynulý a dítě kreslilo více smyček za sebou jedním tahem, musíme brát zřetel na potřeby dítěte, za žádnou cenu na dítě netlačíme. Nezapomínejme na to, že při kreslení smyček, by měl pohyb vždy vycházet z ramene (Bednářová a Šmardová, 2006).

3 HYGIENICKÉ NÁVYKY PŘI PSANÍ

Chceme-li, aby se dítě správně vyvíjelo v oblasti grafomotoriky, měli bychom ho přednostně vést ke správným hygienickým i pracovním návykům, jenž usnadňují proces samotného učení a přispívají ke kvalitním začátkům čtené a psané řeči.

Utváření základních hygienických návyků již od samého počátku je jednodušší než později odstraňovat špatně vytvořené návyky, které si dítě osvojí dvakrát tak rychleji. (Bednářová, Šmardová, 2011)

Nesprávné psací návyky, negativně ovlivňují výkony dítěte a jsou hlavní příčinou, proč se dítě psaní vyhýbá. Dítě ztrácí chuť a motivaci nadále v činnosti pokračovat, poněvadž chybně vytvořené návyky způsobují nadměrné úsilí dítěte na psaní či kreslení. Příliš velká námaha dítě demotivuje. Z těchto důvodů je nezbytné věnovat pozornost správným psacím návykům již v předškolním věku. Aby nedocházelo k daným problémům existuje pár určitých pravidel, které si v průběhu předškolního vzdělávání osvojujeme.

Podle Mlčákové k základním hygienickým pravidlům patří správné sezení a držení těla při psaní, správný úchop tužky, natočení papíru, osvětlení psací plochy, doba, kdy dítě píše a vytváření radostné pracovní atmosféry. (Mlčáková, 2009). Bednářová a Šmardová doplňují o výběr kreslicích a psacích potřeb, mající vliv na úchop psacího načinu a tlak na podložku. (Bednářová a Šmardová, 2011).

Předpokladem dobrého startu při psaní je také vhodná motivace, která vede každé dítě k dosažení cílů. V žádném případě není nutné na dítě tlačit nebo ho k psaní nutit. Všechny grafomotorické činnosti v průběhu předškolního věku by měly probíhat nenásilně formou hry a zábavy. Měly by být přiměřené k věku dítěte. Důležitou součástí grafomotoriky je také příprava ještě před samotným psáním, viz. kapitola uvolňovací cviky.

3.1 Grafomotorické prvky

Správné sezení a držení těla při práci, podporují u dítěte osvojení si správných hygienických zásad, které jsou nezbytné pro budoucí psaní a předchází tak vzniku ortopedických vad.

Klade se důraz na vytvoření vhodných podmínek pro psaní, výběrem vhodného nábytku zejména pak pracovního stolu a židle. Výška těchto pomocných pracovních pomůcek by měla být přizpůsobena dle výšky dítěte. Dnešní doba již umožňuje výškově

nastavit nábytek, podle růstu dítěte. Většina škol je vybavena tak, aby podmínky vzdělávání vycházely z individuálních potřeb dětí.

Dále pak nácvik správného sezení u pracovního stolu a poloha těla při psaní. Když se dítě posadí na židli, nohy nesmí viset ve vzduchu, měly by se obě chodidla opírat o podlahu, tak je zajištěna stabilita. Pokud nohy nebudou mít oporu v chodidlech a visely by ve vzduchu, pak by to mělo fatální následky na držení těla dítěte. (Otevřelová, 2016) Dítě sedí na celé ploše židle, s tím že všechna jeho váha by měla spočívat právě na tomto sedadle nikoliv na předloktích. Paže a předloktí zajišťují stabilitu těla a tvoří pravý úhel s deskou stolu, stejně tak jako kolena svírají se židlí. (Bednářová a Šmardová, 2006)

Dítě by mělo sedět rovně, v žádném případě by se nemělo hrbít. Záda jsou při psaní narovnaná.

Hlava je mírně předkloněná. V případě, že je tomu jinak, dítě při psaní či kreslení sklání hlavu příliš blízko nad papír, „píše nosem“ nebo naklání-li hlavu do strany, ničí si zrak a má menší rozhled na pracovní plochu. Vede to k menším úspěchům dítěte.

Trup dítěte by měl být podle Doležalové mírně nakloněn dopředu, tak aby se hrudník neopíral o pracovní desku stolu.

Ramena při psaní nezvedáme. Během činnosti ramena kontrolujeme. Ujistíme se, zda jsou ramena uvolněná a měla by být stejně vysoko. (Doležalová, 2010)

Upraveným a volným prostorem na pracovním stole zajistíme dítěti plynulý a vázaný pohyb ruky při grafických projevech.

3.2 Správné úchop psacího náčiní

O správném držení psacího náčiní můžeme mluvit tehdy, když se jedná o tzv. úchop špetkový, který přispívá ke správnému držení psacího a kresebného materiálu. Jde o nejefektivnější úchop z hlediska pohybů prstů, které se na úchopu podílejí.

Na špetkovém úchopu se podílí tři prsty dominantní ruky, tzn. přednostní používání levé či pravé hemisféry. Základem správného špetkového držení je součinnost tří prstů: palce, ukazováčku a prostředního prstu, tzv. prostředníčku. Palec a ukazováček jsou naproti sobě, poněvadž palec se opírá bříškem o tužku čili ji přidržuje z levé strany a prostředníček podepírá tužku zespoda, ze strany pravé. Ukazováček leží na psacím náčiní a směřuje k hrotu tužky. Prsteník a malíček se špetkového úchopu neúčastní, jsou volně

pokrčeny v dlani, ale tvoří oporu ruky. Prsty jsou při psaní mírně ohnuty. (Doležalová, 2010)

Každý prst vykonává při činnosti jiný, ale důležitý úkol. Ukazováček vede při psaní pohyb pera dolů, prostředníček všemi směry nahoru a palec umožňuje pohyb vpřed po řádku, zleva doprava.

U leváků je úchop tužky stejný jako u praváků, v zrcadlovém podání. Konec psacího náčiní by měl vždy směřovat k rameni té ruky, kterou dítě píše. Čili u praváků směřuje tužka k pravému rameni a u dětí píšících levou rukou, tak tam směřuje tužka k levému rameni. (Mlčáková, 2009)

Bednářová, Šmardová se domnívá, že špetkový úchop by měl být u dětí navozen ideálně kolem tří let. Jestliže se dítě daný úchop naučí již v předškolním věku je to velkou výhodou a budoucí psaní pro něj bude „hračka“. Naučit se správnému držení tužky je dost důležitý úkon dítěte, který nese i možná rizika. Musí to být držení pohodlné, uvolněné, ne křečovitě. Tyto tři znaky jsou základem pro vytváření správných hygienických návyků držení grafických nástrojů při psaní. Nesprávný úchop negativně ovlivňuje grafomotorické výkony dítěte, proto musíme dbát na správný úchop již v období, kdy dítě začíná psací náčiní vyhledávat, nejčastěji pak v předškolním věku. (Bednářová a Šmardová, 2006)

Podle Doležalové je považován za správný úchop pouze špetkový, ostatní úchopy lišící se od daného úchopu nejsou správné. Špatný úchop způsobuje při psaní nepříjemné až křečovitě bolesti ruky, tyto problémy pak v celkovém důsledku vedou k dřívější unavitelnosti ruky, což vede ke ztrátě zájmu a chuti o veškeré psaní a malování. (Doležalová, 2010)

V případě, že pro dítě není příliš snadné špetkový úchop navodit, se doporučuje začít s tzv. trojhranným programem, který vede ke správnému držení psacího náčiní. Tyto potřeby jsou vyráběny s cílem vyvodit špetkové držení. Jedná se o tužky, pastelky, fixy a pera trojúhelníkového tvaru, kdy každá tato strana je zároveň oporou pro každý prst, který se na úchopu podílí. Přetrvávají-li však tyto problémy i nadále, je nutné zajistit dítěti další podpůrná opatření. Mlčáková se dále pozastavuje u kompenzačních pomůcek, které by mohly usnadnit cestu dítěti při samotném navozování správného špetkového držení. (Mlčáková, 2009).

Jedná se o speciální umělé násadky na tužky, u nichž podpůrné trojhranné plochy udržují správnou polohu prstů.

3.3 Nesprávné úchopy psacího náčiní

Špatný úchop psacího náčiní můžeme spatřit v křečovitém držení tužky nebo chybném postavení prstů. Nesprávné držení je příčinou přetěžování svalů ruky, nadměrná zátěž pohybu prstů při psaní, to vše má negativní dopad na citovou složku dítěte. Projevuje se bolest ruky, únava, ztráta pozornosti. Tento stav může vést až k frustraci dítěte, nedochází k uspokojování potřeb dítěte, ale právě naopak. Nejčastější úchopy, které se podílí na unavitelnosti ruky při psaní si představíme v následující kapitole (Doležalová, 2010)

Úchop dlaňový s palcem nahoře

Úchop dlaňový je typický pro vývojové období batolecí. V této vývojové fázi děti teprve s psacím náčiním experimentují. Není tomu tak, že by se dítě narodilo s již správným špetkovým úchopem. Jak jsem již zmínila v předchozí kapitole, špetkový úchop by měl být optimálně u dětí osvojen ve věku tří let. (Doležalová, 2010)

U dlaňového úchopu jsou prsty sevřeny v pěst, palec směřuje směrem nahoru od pracovní plochy. Pohyby při kreslení zajišťují svaly z lokte a ramena dominantní ruky.

Úchop dlaňový s palcem dole

Na úchopu se účastní všechny prsty, palec směřuje směrem dolů k pracovní ploše. Rovněž se jedná o dlaňový úchop dětí mladšího věku. Dlaňový úchop postupem času a s vývojem dítěte přechází v držení, kde prsty hrají hlavní roli. (Bednářová a Šmardová, 2006)

Hrstičkový úchop

Hrstičkový úchop je charakteristický chybným postavením prstů při psaní. Na nesprávném držení se podílí čtyři prsty, kdy čtvrtý prst (prsteníček) podepírá psací nástroj místo prostředníčku. Prostředníček s ukazovákem drží tužku shora. Na první pohled není jasně viditelné, že se jedná o nesprávný úchop. Patří také k nejčastějším nesprávným úchopům. (Bednářová a Šmardová, 2006)

Křečovitý špetkový úchop

Jedná-li se o špetkový úchop, potom je postavení prstů správné. Avšak držení tužky je chybné, celá ruka je od ramene až po prsty v křeči. Prsty nejsou uvolněné, svírají tužku moc křečovitě, vykonávají velký tlak na psací náčiní, z těchto důvodů dochází k prohnutí ukazováčku. Přestože držíme tužku správně, je důležité ohlídat také to, aby se na tužku příliš netlačilo. (Doležalová, 2010)

Pěstičkový úchop

Pro pěstičkové držení je charakteristickým znakem právě pěst, kde palec vyčnívá na horní části psací potřeby.

Klarinetový úchop

Na klarinetovém úchopu se podílejí všechny prsty píšící ruky, kdy palec drží tužku na opačné straně než zbývající čtyři prsty. Z tohoto důvodu se prsty při procesu psaní neúčastní, naproti tomu pohyb vychází pouze ze zápěstí a lokte. (Bednářová a Šmardová, 2006)

3.4 Natočení papíru při psaní

Natočení papíru při psaní je jeden z možných činitelů, který nám usnadňuje proces psaní a vede k úspěšnosti dítěte při grafických projevech, ke správnému postavení ruky při psaní. Na základě toho, kterou rukou píšeme, pak papír natáčíme. Jestliže píšeme pravou rukou, papír vytočíme, tak aby levý spodní roh směřoval k dolní hraně stolu, a naopak pravý horní roh papírů k horní hraně stolu. U dětí píšící levou rukou je to obdobně, ale vytočení papíru je protikladné. Nepíšící ruka papír přidrží, z důvodu, aby se papír nepohyboval po stole a nerozmazával již napsaný text.

3.5 Osvětlení psací plochy

K dalším podmínkám pro úspěšnost psaní, jak uvádí Doležalová patří správné osvětlení psací plochy. (Doležalová, 2010)

Nejvhodnějším osvětlením pracovní plochy dítěte při psaní je denní světlo, které je nenahraditelné, a proto se snažíme o jeho maximální využití. Jestliže používáme nepřirozené světlo, použijeme takové, které je vyrobeno z matného skla. Protože se jedná o takový druh skla, které neodráží světelné paprsky směrem na psací stůl. Dopad světla se

volí na protější stranu od strany psací, tzn. praváci by měli mít dopad světla z levé strany, kdežto leváci z pravé.

3.6 Doba, kdy dítě píše

Předpokladem úspěšného procesu psaní je spokojené dítě, které není unavené a je dostatečně koncentrováno na činnost, veškerá pozornost je věnována průběhu psaní. Dítě by na psaní mělo být připravené a doba psaní by neměla přesahovat délku deseti minut, přičemž s vývojem dítěte a s narůstajícím věkem přibývá.

Psaní by mělo probíhat v ranních hodinách ve škole a v odpoledních hodinách v domácím prostředí. Jako optimální časové rozpětí se udává čas mezi 15 a 17 hodinou.

3.7 Výběr kreslicích a psacích potřeb

Chceme-li dosáhnout nejlepších výsledků dítěte v procesu psaní a kreslení, je nezbytné se zabývat také výběrem správného psacího materiálu. Při volbě psacích potřeb musíme dbát v první řadě na jejich kvalitu, nikoliv na designu, barvě nebo výhodné ceně.

Nejvhodnější potřeby na psaní jsou takové, které mají měkkou tuhu. Správným výběrem tvaru tužky rozumíme vhodnou ergonomickou úchopovou zónu, což je trojhranný úchop, který by měl mít správný rozměr v závislosti na velikosti prstů dítěte, tak aby pro dítě bylo držení psacího náčiní přirozené a pohodlné. Nedodrží-li dítě dané zásady může se stát, že bude navozen nesprávný úchop.

Jestliže se dítěti dostane do ruky pastelka nebo tužka s tvrdou tuhou vede to k nadměrnému tlaku na podložku, dítě se snáz unaví a jeho práce nebude příliš efektivní.

Nekvalitní materiál může rovněž negativně ovlivnit vztah dítěte ke grafickým činnostem a v důsledku toho vede dítě k odporu kreslení nebo psaní.

Bednářová a Šmardová jsou toho názoru, že všechny psací či kreslicí potřeby, které používáme, vybíráme za účelem jeho využití.

Pro malbu či pokrytí větší části papíru vybíráme takové barvy, které jsou pro danou metodu nejvhodnější např. olejové, vodové, akrylové nebo temperové barvy.

Na kreslení je vhodné volit měkké pastelky nebo jiný měkký materiál např. tužky, fixy, voskové pastely, křídly, rudky atd. (Bednářová a Šmardová, 2006)

4 ZÁKLADNÍ MATEMATICKÉ PŘEDSTAVY DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Před vstupem do základní školy by si měl každý předškolák osvojit spoustu dovedností, mezi které mimo jiné řadíme základní matematické představy. K základním dovednostem dítěte patří motorika, grafomotorika, senzomotorika, komunikace a další. Kromě získaných vědomostí a dovedností by dítě mělo být také samostatné a zodpovědné.

Lidé se častokrát domnívají, že se pod pojmem předmatematické představy se skrývají právě nelehké operace s čísly (sčítání, odčítání, násobení, dělení...), které však nejsou součástí předmatematických představ, ale jsou součástí vzdělávacího obsahu dítěte na základní škole.

Tudíž se nejedná o počítání jako takové, ale o vytváření matematických představ. Mezi dovednosti, které se na rozvoji předmatematických představ podílí, zahrnujeme: jemnou a hrubou motoriku, zrakovou a sluchovou percepci, prostorové a časové vnímání, ale také řeč.

Do matematických aktivit dítěte v předškolním věku zahrnujeme činnosti, které rozvíjí logické myšlení a matematické představy. Když dítě bude třídít hračky, předměty a obrázky, tvořit skupiny podle předem daných kritérií, řadit předměty podle velikosti nebo posloupnosti, porovnávat a hledat rozdíly mezi dvěma podobnými obrázky či předměty, poznávat a rozlišovat geometrické tvary, vytvářet si představy o množství a velikosti, nebo si osvojí základy numerace. To vše pomáhá k rozvoji předmatematických představ dítěte v předškolním věku. Při vytváření předmatematických představ se doporučuje začít nejprve s reálnými předměty až později s předměty grafickými. (Bednářová a Šmardová, 2010)

Předmatematické dovednosti nelze dítě mechanicky naučit. Učení tzv. „nazpaměť“ není v tomto věku přirozené, účinné ani efektivní, proto bychom měly tyto dovednosti dítěte rozvíjet hravou formou učení v průběhu hraní her. Musíme si také uvědomit, že dítě předškolního věku se učí nejvíce nápodobou, když si samo dovednost vyzkouší nebo využívá co nejvíce smyslů. Velmi důležité je rozvíjet matematické představy jen v případě, pokud při jeho rozvoji nespěcháme a všechny činnosti přizpůsobíme věku, potřebám a možnostem dítěte. Vytvoříme dostatek prostoru a času na jeho vykonávání určené činnosti. Kromě toho je vhodné před začátkem každé aktivity zvolit takovou motivaci, která dítě k činnosti aktivizuje.

Mezi základní předmatematické představy lze zařadit tři základní oblasti: mnohostní představy (vnímání kvantity – množství), geometrické představy (tvar, orientace, míra) a množinové představy (třídění, uspořádání). (Lišková, 2015, s. 57)

4.1 Předmatematické činnosti dítěte ve věku tři až čtyř let

Všechny matematické činnosti pro děti ve věku od tří do čtyř let rozvíjíme nejčastěji prostřednictvím hry. Dítě při hře manipuluje s předměty a vytváří matematické operace, které si často ani neuvědomuje. Pokud chceme dosáhnout, co nejlepších výsledků, přispívajících k rozvoji předmatematických představ, musíme dítěti poskytovat dostatečné množství manipulativních činností ve spolupráci se slovní komunikací (Bednářová a Šmardová, 2015). Činnosti, které rozvíjí matematické představy nejmenších dětí, nejsou konány záměrně, ale formou zábavy bez uvědomění dítěte, co dělá: např. přemísťování hraček z jednoho místa na druhé, skládá předměty za sebou, ukládá hračky na správné místo.

Porovnávání

Při srovnávání množství nebo velikosti dvou předmětů by dítě mělo být schopné tyto dva předměty rozlišit. Nejprve si ověříme, jestli dítě umí na základě naší otázky ukázat na správný počet či rozměr. Jestliže dítě zvládne samo říci vztah mezi pojmy, znamená to, že porovnávání porozumělo. Mezi nejjednodušší pojmy řadíme: rozměr – velký, malý; množství – hodně, málo, všechny (Bednářová a Šmardová, 2015). Dále jsou charakteristické pro věkovou hranici od 3 do 4 let také další pojmy, které už jsou o něco náročnější na porovnávání:

- a) rozměr – dlouhý, krátký; široký, úzký; vysoký, nízký; menší, větší; kratší, delší; nižší, vyšší
- b) objem – plný, prázdný
- c) množství – více, méně; stejně

Třídění

Jestliže chceme, aby se dítě naučilo třídít věci do správných skupin, musí si nejprve uvědomit jejich společné vlastnosti. Začíná se učit rozdělovat věci do dvou skupin, vlastnost předmětů je zřetelně odlišná. (např.: škaradý x hezký, velký x malý, živé x neživé, zima x léto). Děti ve věku tři až čtyř let třídí předměty na základě jednoho charakteristického znaku (např.: třídění předmětů podle barev – rozřídí balónky na žluté

a zelené, třídění předmětů dle velikosti – roztríd' kostky na malé a velké) (Lišková, 2015). Při realizování činnosti máme předem připravené podklady (skutečné předměty), na kterých dítě znatelně rozpozná, jakou vlastnost mají společnou. Když si dítě nebude vědět rady můžeme mu pomoci, tak že se ho zeptáme.

Řazení

Pokud dítě zvládá porovnávání předmětů, pak by nemělo mít problém předměty seřadit podle velikosti, buď to od nejmenšího po největší, nebo od největšího po nejmenší. Když už dítě předměty seřadí, mělo by také vědět, který je nejmenší a největší. Kromě největšího a nejmenšího předmětu doplníme řadu ještě o jednu velikost tzn. dítě seřadí tři prvky podle velikosti (Bednářová a Šmardová, 2015).

Množství

Dítě pracuje s přirozenými čísly, když chce určit počet předmětů, osob nebo zvířat. Při početních úkonech se přikláníme spíše k těm činnostem, kde se využívají reálné předměty například kostky, figurky atd. Věci, se kterými dítě může manipulovat, přemístit z místa na místo, osahat je nebo na ně jen poukázat. Tímto způsobem se naučí nejen slovně pojmenovávat číselnou řadu, ale také si uvědomí množství více či méně. Existuje řada didaktických pomůcek rozvíjející právě matematické představy dítěte (dětská počítadla, kostky, dřevěné karty s čísly, domino, puzzle s čísly apod.). K rozvoji vnímání kvantity (množství) se doporučuje zařadit společenské hry, kde dítě hraje s kostkou. Jakmile dítě zná počet puntíků na odehrané kostce, aplikuje počet z kostky na herní plán za pomoci figurky. S tím souvisí odříkávání číselné řady a také si tím dítě uvědomí kvantitu čísel (Lišková, 2015). Dítě je někdy lepší seznámit s číselnou řadou prostřednictvím říkanek. Na jejichž základě naučíme dítě pouze odříkávat řadu čísel z paměti, přesto si dítě nedokáže představit číslo jako množství. Z toho je zřejmé, že při mechanickém učení čísel nedosáhneme požadovaného výsledku, tj. uvědomit si kvantitu (tedy počet) daného čísla. Když přidáme k básničce jednoduchý pohyb, dítě si říkanku rychleji osvojí a lépe zapamatuje. Vnímání kvantity však není vůbec nic jednoduchého, proto při jeho učení postupujeme krok za krokem. Nejmenší děti si uvědomují počet „dva“, je to z toho důvodu, že jej často slýchávají. Například při používání slovních spojení jako „dvě oči“, „dvě ruce“ atp. (Lišková, 2015). Ve třech letech dítě učíme počítat ideálně do tří, s věkem se však počítání zvyšuje. Po práci s hmotnými předměty plynule přecházíme k počítání v rovině (např. pracovní listy, obrázky, knihy atd.)

Geometrické útvary

Součástí předmatematického vzdělávání dítěte, je dítě seznámit s geometrickými tvary, které jsou od sebe odlišné, a to například kruh a čtverec. Nežli přejdeme k samotnému pojmenovávání jednotlivých tvarů, požádáme dítě, aby nám geometrický útvar (kruh, čtverec) nejprve ukázalo. Názvy tvarů prezentuje pouze pedagog, který následně vymýšlí aktivity související s těmito tvary, které dítěti pomohou lépe si je zapamatovat. Příkladem aktivit rozvíjející geometrické představy jsou například lepení, obkreslování, vystřihování geometrického tvaru, vyhledávání v prostoru, na obrázku atd. Z vystřižených útvarů pak mohou děti skládat různé věci dle jejich fantazie (dům, postavy, auto) (Stopenová A, Uhlířová, M). Ve třech letech dítě zvládne vyhledat, ale také pojmenovat nejjednodušší tvar „kruh“. Dále se pak dítě seznamuje s dalším tvarem, který však pozná, ale je pro něj těžké tento tvar jmenovat. Jedná se o čtverec (Bednářová a Šmardová, 2015).

4.2 Předmatematické představy dítěte ve věku čtyř až pěti let

Z předchozí věkové kategorie už víme, že při vytváření matematických představ dítěte je jednoznačně důležitá manipulace s názornými předměty. Při rozvoji předmatematických dovedností by také čtyřleté a pětileté dítě mělo mít možnost manipulace, je to přirozená aktivita dítěte (Bednářová a Šmardová, 2015). Všechny matematické dovednosti rozvíjíme během hry nebo v rámci každodenních činností, v průběhu řízených aktivit, ale také při volné neboli spontánní hře dítěte.

Porovnávání

Z předchozí kapitoly víme, že dítě ve věku čtyř až pěti let by mělo mít osvojené pojmy (malý, velký; málo, hodně...). Na které pak následně navazují další, mnohem složitější pojmy. Jejich srovnávání již není natolik zřejmé. Jde o aktivní užívání slov souvisejících s porovnáváním a určováním množství. Řadíme tam pojmy: více, méně, žádné, stejně, některé, nic (Bednářová a Šmardová, 2015). Při učení nových pojmů dbáme především na názornost, ukázka na konkrétních příkladech. Tak si dítě pojem lépe zapamatuje.

Prostorová orientace

Pokud si dítě osvojilo předchozí dovednosti mělo by být schopné určit směr nahore a dole, nízko, vysoko, níže, výše. Později pak pojmy vepředu a vzadu. Dále procvičujeme v oblasti prostorové orientace posloupnost, tzn. první, poslední, prostřední, hned za, před, mezi. Předložkové vazby (na, do, v) dítě ve věku čtyř až pěti let již zvládne aplikovat. Začínají se budovat další předložkové vazby (nad, pod; před, za; vedle; mezi) (Bednářová a Šmardová, 2015). K činnostem rozvíjející prostorovou představivost řadíme: stavebnice, kostky, mozaiky, vyhledávání předmětů nejprve však v prostoru, poté na obrázku, umístění předmětu podle pokynů (např. dej auto pod židli, uklid' kostky do bedny apod.) Dítě je již schopné stavět na základě plánu, tištěné předlohy.

Nejprve se děti seznamují s prostorovými útvary neboli tělesy (koule, jehlan, krychle, kvádr, kužel, válec, hranol), které se v mateřské škole vyskytují nejčastěji v podobě molitanu nebo dřevěných stavebnic. Při hraní však zaměňují názvy těles podle jejich použití například jehlan – stříška, koule – kulička nebo krychle – kostka. Tělesa děti skládají do známých útvaru z každodenního života (dům, věž, hrad). Od prostorových těles plynule přecházíme ke geometrickým útvarům v rovině (Stopenová A, Uhlířová, M).

Třídění

Z předchozího stupně učení si dítě osvojilo základy klasifikace podle určení stejné vlastnosti, a to velikosti a barvy. Následuje druhá obtížnější kategorie, kdy děti třídí předměty podle tvaru, více kritérií nebo podle složitějších prvků. Na základě společných vlastností předmětu nebo jeho užití, pak třídíme skupiny podle druhu do jednotlivých kategorií např. ovoce, zelenina, tvary, hračky, zvířata, oblečení, počasí atd. Dítě je schopné třídít podle více vlastností předmětů např. můžeme třídít korálky podle velikosti, tvarů a barvy podle dvou kritérií (velké modré korálky, malé červené korálky) nebo tři (velké modré kulaté korálky, malé červené hranaté korálky). (Bednářová a Šmardová, 2015)

Řazení

Dítě si v předchozích letech osvojilo dovednost řazení, tudíž je způsobilé seřadit tři prvky podle velikosti. Postupem času se schopnost řazení rozvíjí a dítě ve věku čtyř až pěti let by mělo zvládnout seřadit prvky například podle množství, délky, velikosti, hmotnosti atd. K tomu se také vážou nové pojmy, které si dítě během dne v mateřské

škole upevňuje. Z hlediska množství se jedná o pojmy: málo, méně než, nejméně a při posuzování velikosti: vysoký, vyšší než, nejvyšší. Dále je také dítě schopné řadit prvky na základě slovních instrukcí. Řazení rozvíjíme pomocí následujících aktivit: navlékání korálku podle posloupnosti (např. opakující se barvy, tvary...), pracovní listy (doplň chybějící řadu), uspořádání knih podle velikosti, uspořádání obrázků podle dějové linie atd.

Množství

Nejčastěji se s určením počtu v mateřské škole setkáváme při počítání věcí a předmětů okolo nás, ale také osob. Pokud dítě již ve čtyřech letech umí odříkávat číselnou řadu do desíti a více, je to zcela v pořádku, ale měly bychom se soustředit zejména na to, aby si dítě dokázalo představit správný počet pod daným číslem, uvědomit si nejen čísla, ale také jeho množství. V pěti letech by dítě mělo umět počítat do pěti.

Geometrické útvary

Z geometrických tvarů dítě zná kruh, který je často dětmi nazýván kolečko, ale také pozná čtverec. Dítěti nedělá problém tvar najít, ale obtížnější pro něj je tvar správně pojmenovat. Z hlediska věku by dítě mělo dojít k poznávání rovinných geometrických útvarů: trojúhelník, čtverec, obdélník“ (Bednářová a Šmardová, 2015).

4.3 Předmatematické představy dítěte ve věku pěti až šesti let

V tomto věku je potřeba zaměřit se na **grafomotorické dovednosti** dítěte, ovlivní to jeho písemný projev, zápisy v matematice a rýsování v mladším školním věku. Grafomotorika úzce souvisí s jemnou a hrubou motorikou, předpokládá se však, že pohybové schopnosti dítěte jsou již rozvinuté, a proto můžeme v rozvoji pokračovat. Avšak na rozvoji matematických představ se také podílí vývoj řeči a mimo jiné i zraková a sluchová percepce (Bednářová a Šmardová, 2015).

Prostorová orientace

Z předchozích věkových kategorií předpokládáme, že dítě by již mělo zvládnout orientaci ve vertikální rovině, za použití pojmů dole a nahoře. Dále také rozumí pojmům vpředu a vzadu. A v poslední kategorii, ve věku pěti až šesti let, dítě rozšiřuje prostorovou orientaci v rovině horizontální, levá a pravá strana. Začínáme-li s rozvojem pravolevé orientace, měly bychom vědět, že nejprve nacvičujeme na vlastním těle. Poté

se učíme určit polohu předmětů vůči sobě navzájem a nakonec, nejtěžší část je orientace na jiné osobě.

Časová orientace

Dítě se začíná orientovat nejen v prostoru, ale také v čase. Ve věku pěti až šesti let si během předškolního vzdělávání osvojuje časové pojmy včera, dnes a zítra. Dále by mělo umět vyjmenovat všechny dny v týdnu, ale jejich návaznost se může lišit. Předtím než dítě půjde do školy mělo by také znát základní časové pojmy. Samozřejmě nechceme po dítěti, aby umělo hodiny, ale orientovat ve dne je žádoucí. Dítě je schopné říct, co probíhá ráno, odpoledne a večer. Dále se rozvíjí také posloupnost, ať už časová nebo dějová. Dítě seřazuje chronologicky, tedy za sebou obrázky podle dějové posloupnosti.

Třídění

S tříděním předmětů a věcí se budeme zabývat celý život, ale nebude to ve fázi učení, ale budeme třídít už automaticky. Stále se zabýváme tříděním věci podle společných vlastností. První je nezbytné zjistit, co mají jednotlivé objekty společné a na základě shody, pak vytvořit skupinu. Poprvé se také potkáváme s úkoly, kde budeme naopak předměty dávat pryč, protože do dané skupiny nepatří, nemá stejné vlastnosti, jako ostatní prvky. Je vhodné, aby dítě své rozhodnutí odůvodnilo. Tak učitel může zjistit, zda úkolu porozumělo nebo ne. Dítě již ve věku pěti, šesti let umí třídít prvky podle velikosti, barvy, tvaru. Dále pak podle využití (Bednářová a Šmardová, 2015).

Řazení

Čtyřleté dítě umí uspořádat tři prvky podle velikosti. Tato schopnost se rozšiřuje s věkem. Dítě ve věku šesti let by mělo zvládnout seřadit nejméně pět prvků dle posloupnosti, a to vzestupně nebo sestupně. Řadit prvky můžeme na základě velikosti, odstínu barev, výkonu, posloupnosti časové nebo dějové (Bednářová a Šmardová, 2015).

Množství

Před nástupem do školy je žádoucí, aby dítě umělo napočítat do šesti. Naším záměrem však není, aby dítě z paměti odříkalo číselnou řadu, ale směřujeme k tomu, aby dítě bylo schopné si pod daným číslem uvědomit jeho množství (Bednářová a Šmardová, 2015).

Geometrické útvary

V předchozích letech se dítě naučilo poznat a pojmenovat elementární geometrické tvary tzn., dítě v šesti letech by mělo být schopné poznat, ale také nazvat kruh, čtverec, trojúhelník a obdélník. Během předškolního vzdělávání se dítě naučí také rozlišovat mezi prostorovými geometrickými útvary a geometrickými tvary v rovině.

5 PŘEDMATEMATICKÉ PŘEDSTAVY V RVP PV

Od roku 2007 je rámcový vzdělávací program (RVP PV) pro všechny učitele předškolního vzdělávání závazným dokumentem, tzn. pedagogové mateřských škol jsou povinni se daným dokumentem řídit. Mimo to, se jedná také o základní dokument, ze kterého učitel vychází při tvorbě školního vzdělávacího programu pro děti předškolního věku. Každá mateřská škola si vytváří vlastní vzdělávací program, který ve většině případech kompletuje ředitel školy ve spolupráci s ostatními pedagogy. Ačkoliv se jedná o závazný dokument, poskytuje učitelům volnou ruku ve tvorbě vzdělávacích plánů. Při jejich vytváření by učitel měl vycházet hlavně z potřeb, zájmů, ale také možností dítěte a podmínek školy.

Chceme-li, aby dítě bylo na konci předškolního vzdělávání nezávislou osobou, potom bychom se měli zaměřit na jeho fyzický, psychický a sociální rozvoj. Kromě toho, že dítě bude samostatnou osobou, také u něj budujeme vztah k budoucímu vzdělávání.

Vzdělávání dětí probíhá v prostorech mateřské školy, které zajišťují kvalifikovaní pedagogové. Důležitou funkcí předškolního vzdělávání je také motivace dítěte k dalšímu vzdělávání.

Vzdělávací obsah je hlavním prostředkem vzdělávání dětí zpravidla ve věku od dvou do šesti let. Obsah vzdělávání si vytváří sám učitel na základě stanovených pravidel a cílů v RVP PV. Cílem vzdělávacího obsahu učitele je všestranný rozvoj dítěte, které na konci předškolního vzdělání bude téměř samostatnou osobou, schopnou přizpůsobit se okolnímu světu. Avšak nezapomínejme ani na to, že by učitel měl plánovat vzdělávací obsah, tak aby si dítě v průběhu předškolního vzdělávání osvojilo všech pět klíčových kompetencí, které jsou hlavní podmínkou pro ukončení předškolního vzdělání. Jedná se o souhrn všech dovedností, vědomostí, schopností a postojů, významné pro další životní fázi. Obsah vzdělávání dětí musí vždy vycházet z RVP PV, tak aby byly splněny všechny jeho požadavky v rámci očekávaných výstupů. *Vzdělávací obsah je rozdělen do pěti vzdělávacích oblastí: biologické, psychologické, interpersonální, sociálně-kulturní a environmentální. Tyto oblasti jsou nazvány:*

1. *Dítě a jeho tělo*
2. *Dítě a jeho psychika*
3. *Dítě a ten druhý*
4. *Dítě a společnost*
5. *Dítě a svět*

Protože cílem vzdělávacího programu je všestranný rozvoj dítěte, znamená to, že se jednotlivé oblasti zaměřují na fyzický, psychický i sociální vývoj dítěte. Rozvoj předmatematických představ jsou v RVP PV zahrnuty obecně ve všech pěti oblastech, ale nejvíce se jim věnujeme v oblasti „Dítě a jeho psychika“ přesněji pak podoblast rozvíjející dětskou představivost, fantazii a myšlení. Tyto tři psychické funkce jsou také základem pro rozvoj předmatematických dovedností dítěte. Pojďme si tedy jednotlivé oblasti představit a ukázat jakým způsobem se podílí na rozvoji předmatematických představ. (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2018)

Dítě a jeho tělo

V oblasti „Dítě a jeho tělo“ rozvíjíme pohybovou stránku dítěte. Přispíváme ke zdokonalování jemné a hrubé motoriky dítěte, se kterou dále souvisí také koordinace ruky a oka, pěstujeme kladný vztah ke zdraví, dbáme na zdravý životní styl apod.

Pro rozvoj základních matematických představ je fyzický rozvoj dítěte klíčový. Lišková uvádí, že s výjimkou motoriky se klade důraz na smyslové vjemy, zejména na hmat, který je pro předškolní věk zásadní. Pokud má dítě pohybovou koordinaci dobře rozvinutou, pak by nemělo mít žádný problém s orientací v prostoru, a při odhadu přibližné vzdálenosti metodou krokování. (Lišková, 2015)

Nezapomínejme na to, že s hrubou motorikou úzce souvisí motorika jemná. Zvládnutí koordinace ruky a oka je dalším důležitým znakem pro rozvoj předmatematických představ. Dítě by se mělo pohybovat v podnětném prostředí, kde má možnost přímé manipulace s předměty. Předměty tak může pozorovat, osahávat, přendávat, rozkládat, třídit apod. Jestliže chceme záměrně rozvíjet jemnou motoriku dítěte, můžeme připravit takové činnosti, které zdokonalují jemné pohyby prstů a dlaně. Patří sem aktivity jako je stříhání, lepení, modelování, navlékání korálků, kreslení v sytkém materiálu a další. Nezapomínejme však na uvolňovací cviky, které jsou pro rozvoj motoriky paže zásadní, viz. kapitola uvolňovací cviky.

Dítě a jeho psychika

Oblast je zaměřená na psychologickou stránku dítěte, rozdělená do tří podoblastí. Z hlediska jazyka a řeči u dítěte rozvíjíme správné vyjadřovací schopnosti bez gramatických chyb, porozumění slyšenému, srozumitelnou výslovnost, naslouchání druhým atd.

V druhé podoblasti rozvíjíme poznávací schopnosti dítěte, vnímání, pozornost, paměť, fantazii, tvořivé myšlení atd. Všechny tyto funkce jsou rovněž zásadní pro rozvoj předmatematických představ. (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2018)

Z hlediska matematiky v oblasti „Dítě a jeho psychika“ rozvíjíme orientaci v prostoru a čase, základní matematické představy o znakových systémech (písmena, čísla). Na základě věku pak přecházíme od názorného myšlení k pojmovému. Abstraktní myšlení je otázkou času. Jedná se o proces, kdy se myšlení dítěte mění z konkrétního k obecnému. Nejčastěji se však uvádí věk okolo dvanáctého roku. (Lišková, 2015)

Dítě a ten druhý

Oblast „Dítě a ten druhý“ klade důraz na rozvoj komunikační schopnosti dítěte, ať už se jedná o komunikaci s dospělým či dítětem. Navazování dětských přátelství, spolupráce a pomoc druhým, také umět se rozdělit, hledat kompromis to vše můžeme v interpersonální oblasti rozvíjet. (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2018)

Z hlediska předmatematických dovedností se zaměříme na kooperaci dětí během hry orientovaná právě na rozvoj základních matematických představ. (Lišková, 2015)

Dítě a společnost

Kromě toho, že dítě navazuje nová přátelství, měly bychom u dítěte také pěstovat společenského ducha. Dítě si musí osvojit základní hodnoty uznávané společností, ve které se bude pohybovat. (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2018)

Oblast „Dítě a společnost“ klade důraz na vytvoření kladného vztahu ke kultuře a umění. V oblasti umění se v předškolním věku setkáváme velmi často s hudební a hudebně pohybovou výchovou. Nicméně umění se v mateřské škole může objevit také v podobě výtvarných a pracovních činností. Tudíž můžeme říci, že dítě rozvíjí předmatematické představy ve všech činnostech, které v průběhu dne v předškolním vzdělávání absolvují. V rámci kulturních záležitostí dětí se věnujeme dramatickým aktivitám, návštěva divadel a muzeí, ztvárnění pohádek apod., které se rovněž podílí na rozvoji matematických dovedností dítěte předškolního věku. (Lišková, 2015)

Dítě a svět

V rámci oblasti „Dítě a svět“ se dítě seznamuje s blízkým okolím, ve kterém se nejčastěji nachází. Podle Liškové, pak dítě v této oblasti rozvíjí předmatematickou dovednost, dovednost orientace. Dítě se nejdříve orientuje ve známém prostoru, později se však začne orientovat i v prostorech méně známých. To, jaký si dítě vytvoří vztah k životnímu prostředí záleží zcela na něm. Učitelé předškolního vzdělávání mohou rozhodnutí dítěte značně ovlivnit tak, že dítěti zprostředkovávají informace o tom, jak se chovat k přírodě, a tím se snaží pěstovat pozitivní vztah dítěte k ekosystému. (Lišková, 2015)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ GRAFOMOTORICKÉ ÚROVNĚ DĚTÍ NA ZÁKLADĚ KONCIPOVANÉHO SOUBORU GRAFOMOTORICKÝCH LISTŮ

6.1 Předpokládaný cíl výzkumného šetření

Primárním cílem praktické části bakalářské práce bylo koncipovat grafomotorický materiál v podobě pracovních listů pro děti v předškolním věku. Na základě vypracovaných grafomotorických listů pozorovat změny úrovně grafomotoriky předškolních dětí, a následně srovnat výsledky na začátku a na konci výzkumného šetření. První šetření proběhlo na začátku školního roku. Další průzkum však měl proběhnout po pěti měsících aktivního procvičování. Výzkumné šetření tak mělo proběhnout září 2019 – únor 2020. Z důvodu vyhlášení nouzového stavu v ČR, zapříčiněn infekčním onemocněním Covid-19, jsem neměla příležitost výzkumné šetření dokončit. Nakonec jsem měla v úmyslu na základě vypracovaných grafomotorických listů zpracovat a poté vyhodnotit výsledky grafomotorické úrovně předškolních dětí. Průzkum nemohl probíhat z důvodu uzavření škol způsobené právě rychlým šířením tohoto druhu nového viru. I přes určitá omezení jsem se rozhodla praktickou část realizovat.

6.2 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo vypracovat ucelený soubor pracovních listů na rozvoj grafomotoriky pro děti předškolního věku. Na základě vypracovaných grafomotorických listů ověřit grafomotorickou úroveň dětí předškolního věku. Jelikož první plánované výzkumné šetření proběhlo zcela v pořádku, rozhodla jsem se zpracovat výsledky, a poté vyhodnotit grafomotorickou úroveň dětí, které se účastnily prvního výzkumného šetření. Vzhledem k malému počtu zkoumaných dětí se jedná o výzkum kvalitativní.

6.3 Vlastní presumpce:

Domnívám se, že skupinka dětí, která se pravidelně věnovala rozvoji grafomotorických dovedností, alespoň jednou týdně, při které bylo využito vhodné motivace a před každým nacvičováním nového grafomotorického prvku vždy předcházelo uvolňovací cvičení, přispívá ke správnému navození grafomotorických prvků, k plynulému a hodnotnému pohybu při jakékoliv grafické aktivitě. Děti, které naopak nejsou k tomuto vedeny a nedochází u nich k pravidelnému procvičování v oblasti grafomotoriky, mohou zaostávat.

6.4 Institucionální zařízení, ve kterém výzkumné šetření probíhalo

Výzkumné šetření se konalo v mateřské škole, která se nachází v příměstské části Ostravy, v městském obvodu Ostrava – Poruba. Součástí budovy školy je mateřská, dále pak základní, a také střední škola. Mateřská škola je situována v přízemí. Základní i střední škola je rozprostřena ve zbylých prostorách školy.

Mateřská škola má dvě heterogenní třídy. „Small group“ třída s kapacitou 12 dětí ve věku 2 až 4 let. Zaměřena na všestranný rozvoj dítěte, adaptaci, rozvoj sebeobslužných činností, hygienické návyky, získávání a upevňování znalostí ze všech oblastí vzdělání. „Big group“ je třída starších dětí s kapacitou 12 dětí ve věku dětí 4 až 6 let. V této třídě se děti ráno scházejí a odpoledne rozcházejí, takže se v ní vystřídá během dne nejvíce dětí. Třída je zaměřena na rozvoj osobnosti, na rozšiřování a upevňování hygienických návyků a dovedností. Na přípravu dítěte na vstup do ZŠ. V této třídě také probíhá dvakrát do týdne Zero class, který se zaměřuje na správný rozvoj a připravenost dítěte. Kapacita mateřské školy je tedy 24 dětí ve věku od 2 do 6 let. V letošním školním roce 2019/2020 je školka plně naplněna.

Jedná se o soukromou mateřskou školu bilingvního stylu tzn. škola užívající aktivně dva jazyky. Škola je tedy zaměřena na rozvoj anglického jazyka. Nelze však opomíjet rozvoj českého jazyka, který v předškolním věku zdaleka není u konce. Na úkor jazyka cizího, proto prosazujeme koncepci navození dvojjazyčného prostředí, kdy děti s jedním učitelem komunikují česky a s druhým anglicky.

V obou těchto třídách se dětem věnují kvalifikovaní, zkušení a prověření angličtí a čeští učitelé po celý den. Pracovní kolektiv představuje pět žen, z toho dvě jsou

pedagogické pracovnice a dva rodilý mluvčí anglického jazyka. Jedna učitelka není odborně kvalifikovaná, ale plně využívá zkušenosti z role pedagogické asistentky. V mateřské škole nyní pracuji na pozici učitelky.

6.5 Časové rozpoložení

Na začátku výzkumného šetření, v průběhu tří měsíců, konkrétně září až listopad 2019 jsem společně s dětmi procvičovala každý týden jeden z jedenácti grafomotorických prvků. (kružnice, spirála, vlnovka, čára svislá a vodorovná, šikmá čára, dolní a horní oblouk, zuby, dolní a horní smyčka). Cvičení tedy probíhalo jedenkrát týdně v odpoledních hodinách. Celková realizace od uvolňovacích cviků až po samotné zpracování grafomotorického listu trvala zhruba 30 minut, ale lišila se v závislosti na obtížnosti grafomotorických prvků.

6.6 Vlastní šetření

V září roku 2019 proběhlo výzkumné šetření skupiny dětí předškolního věku, které v předchozích letech nebyly záměrně vedeny k rozvoji grafomotorických dovedností. Na doporučení vedoucí učitelky třídy předškoláků, jsem vybrala šest dětí, z toho tři dívky a tři chlapce ve věkové hranici pěti až šesti let. Výzkumné šetření probíhalo v časovém období třech měsíců. Každý týden jsme se zaměřili na jeden z jedenácti grafomotorických prvků. Prvky jsem volila podle jejich obtížnosti, od nejjednoduššího ke složitějšímu. Při rozvoji grafomotorických prvků jsem vycházela ze svého souboru pracovních listů, které jsem vypracovala.

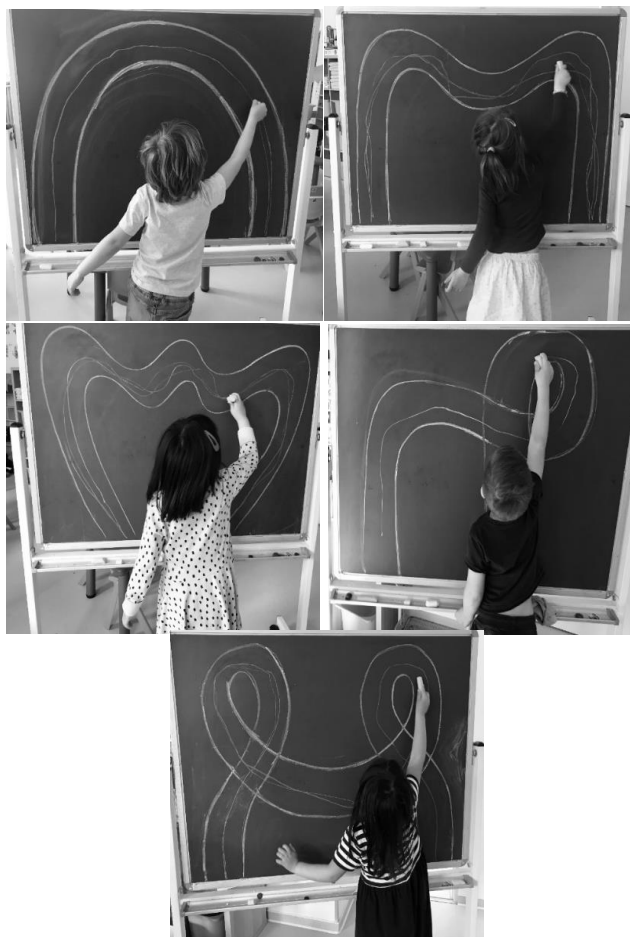
Ještě před samotným vypracováním grafomotorických listů předcházely uvolňovací cviky, které měly za úkol rozpohybovat obě paže dítěte od ramene až k prstům. K uvolňování jsem využívala každý týden podobná cvičení, která se však měnila pouze při změně grafomotorického prvku, tzn. když jsme procvičovaly grafomotorický prvek „kružnice“ všechna cvičení pak byla přizpůsobená právě tomuto tvaru. K uvolnění prstů jsem zvolila kreslení do sypkého materiálu s nácvikem grafomotorických prvků. Při uvolňovacím cviku přispívající k rozvoji pohybu loketního kloubu děti klečely okolo stolu a měly za úkol několikrát za sebou obtahovat grafomotorický tvar, který zrovna v ten den rozvíjely (kružnice, čára, spirála apod.). Pohyb ramenního kloubu nám zajistila poloha vestoje u tabule. První týden bylo úkolem dětí nakreslit nejjednodušší grafomotorický prvek kružnice, který by děti v předškolním

věku měly hravě zvládnout. Další týden už se grafomotorická úroveň zvyšovala a dítě kreslilo další prvky, které souvisí s grafomotorikou.

Dále jsem se nechala inspirovat také Bednářovou, která k uvolnění paže volí grafomotorické cviky v podobě závodních drah (viz. kapitola *Grafomotorické a uvolňovací cviky podle Bednářové a Šmardové*). Závodní dráhy jsem si předkreslila podle její knihy na tabuli. Postupně se děti při cvičení střídali a zkoušeli si dráhy nejprve projet prstem, nebo autíčkem. Nakonec pak křídou vedli čáru mezi dvěma liniemi.

Následně přecházíme k nácvičce grafomotorických prvků (viz. kapitola grafomotorické prvky). Ten probíhal se všemi zkoumanými dětmi najednou v jedné třídě mateřské školy tzv. hromadná výuka. Při zahájení grafické aktivity děti seděli u stolečku. Napřed jsem dětem vysvětlila, jak mají při práci postupovat, že musí nejprve obtáhnout předkreslený grafomotorický prvek, a poté v psaní pokračovat dál. Během psaní jsem byla ve třídě v roli pozorovatele. Pokud se stalo, že si někdo nevěděl rady byla jsem tam od toho, abych mu poradila, případně pomohla. Na závěr jsme si s dětmi o pracovních listech povídali.

Při vypracovávání grafomotorických listů děti používaly měkké trojhranné pastelky nebo voskovky. Volba barevného spektra už záležela zcela na dětech.



Obrázek č. 1 Grafomotorické a uvolňovací cviky podle Bednářové a

7 KAZUISTIKY VYBRANÝCH DĚTÍ

Kazuistiky dětí, které jsem si pro výzkumné šetření zvolila, jsem sestavila na základě vlastního pozorování dětí při pobytu v mateřské škole. Záměrem pozorování bylo získat informace o dítěti v oblasti motoriky, řeči, matematických dovedností, hygieny a sebeobsluhy, kooperace aj. Z důvodu GDPR uvádím pouze křestní jména respondentů.

7.1 Na Hyun

Kazuistika

Pohlaví: Děvče

Datum narození: září 2013

Věk: 6 let

Charakteristika:

Na Hyun žije v úplné rodině s matkou, otcem a nemá žádné sourozence. Rodina bydlí ve městě poblíž mateřské školy, kterou navštěvuje. Do školky ji každé ráno doprovází její matka, a také ji odpoledne vyzvedává, protože je její otec pracovně vytížený. Rodina pochází z Korejské republiky. Do České republiky se přestěhovali z důvodu pracovní příležitosti otce, ten pracuje pro společnost Hyundai. Matka nepracuje, ale stará se o chod domácnosti.

Na Hyun je velmi chytré děvče. Mluví třemi jazyky. Její rodný jazyk však ve školce plně nevyužívá, avšak při volné hře s kamarády stejné národnosti mluví plynule korejsky. Anglický jazyk dívka používá nejčastěji, protože jedině tak může komunikovat s ostatními dětmi, kamarády nebo s pedagogy. Český jazyk se teprve učí, ale můžu říct, že jí to jde velice dobře. Dívka je schopná si cizí jazyky osvojit velmi rychle.

Při oblékání je samostatná a pečlivá. Nepotřebuje pomoci, při zapínání nebo zavazování bot. Během oběda se snaží používat jak vidličku, tak nůž, ale s krájením ještě potřebuje pomoci. Během jídla neodchází a udržuje kolem sebe pořádek. Osobní hygienu zvládá dobře, někdy zapomíná na mytí rukou po použití toalety. Svoji potřebu předem hlásí. Pokud je potřeba něco uklidit vždy ráda pomůže. Své hračky si vždy uklízí sama. Ve svých věcech udržuje pořádek. Během odpočinku je nepozorná a nedokáže zůstat na jednom místě. Častokrát vyžaduje práci navíc.

V oblasti hrubé a jemné motoriky je na úrovni svého věku. Na Hyun však jeví značné problémy s chytáním a kopáním pohyblivého míče. Jinak má ráda všechny druhy sportovních aktivit například gymnastiku, tanec, běh, skákání, překážkovou dráhu

atd. Jemná motorika Na Hyun se stále rozvíjí a zdokonaluje. Dokáže manipulovat s drobnými předměty, ráda navléká korálky. Při volných hrách si vybírá spíše kreativní činnosti. Ráda maluje, kreslí, stříhá a lepí. Pracuje trpělivě, pečlivě a klidně.

Na Hyun dokáže udržet pozornost docela dlouhou dobu, ale snadno se nechá rozptýlit ostatními dětmi. Dokáže rozlišovat tvary a další vlastnosti předmětu zrakem i hmatem. Diferenciace zvuku a tónu. Bez ostychu se ptá na věci, kterým nerozumí. Snadno a rychle postřehuje změny (co je nového, co chybí), vede jednoduché úvahy a svoje myšlenkové pochody vyjadřuje nahlas. Umí převyprávět krátký příběh, reprodukovat básničku, zazpívat písničky v českém nebo anglickém jazyce. Zvládá třídít, seřazovat, rozlišovat, pozná, co je na obrázku jiné, změněné, co chybí a co následuje. Orientuje se v prostoru a čase, je schopna jednoduchých matematických operací.

Na začátku roku byla Na Hyun velmi plachá a tichá. Vyhledávala hry pouze s kamarády stejné národnosti, ale během posledních několika měsíců si postupně vybudovala více společenského postavení ve třídě. Na Hyun je velmi laskavá, empatická a hodná holka, která se stále usmívá. Ráda pomáhá nejen dětem, ale také učitelům. K učitelům je zdvořilá a respektuje jejich autoritu.

7.1.1 Grafomotorická úroveň na začátku výzkumného šetření (2019)

Na Hyun se vždy projevovala jako pravák. Její laterální je tedy vyhraněná. Dívka sice drží tužku správně ve špetkovém držení, ale celá její ruka je od ramene až k prstům v křeči. Prsty nejsou uvolněné a při tlaku na tužku dochází k prohnutí ukazováčku. Na Hyun při psaní sedí na celé ploše židle, obě chodidla se opírají o podlahu, avšak záda nejsou při psaní narovnána a hrbí se. Hlavu sklání příliš blízko nad papír. Papírem během psaní neatáčí, ale málokdy ho druhou rukou přidržuje. Pohyb tužky při psaní je plynulý a nepřerušovaný. Při plnění úkolu se snaží soustředit jen na svoji práci. Velmi často se stávalo, že během psaní kontroluje práci ostatních dětí. Tempo psaní je přiměřené, snaží se obtahovat co nejpřesněji každý vzor v pracovním listě. Pokud je však někdo rychlejší než ona, tempo zrychlí a úhlednost je horší. Při psaní se snaží dodržovat stejnou velikost grafomotorických prvků dle zadání. V první nejlehčí kategorii Na Hyun zvládla samostatně nakreslit všechny grafomotorické prvky viz tabulka č.1. Když se podívala na pracovní list věděla, co má dělat. Ani ve druhé již složitější kategorii grafomotorických prvků nepotřebovala pomoci, stále si při psaní byla jistá svým pohybem ruky. V poslední skupině však dívka zvládla podobu daného prvku, ale jak už jsem se zmínila, dost ji

záleželo na práci ostatních. Když viděla, že je někdo rychlejší než ona, také při psaní zrychlila. Na Hyun zvládá všechny tři kategorie grafomotorických prvků.

Další metodické pokyny:

U dívky bych se zaměřila zejména na uvolňovací cviky paže, aby byl její pohyb při psaní uvolněný, ne křečovitý. Nadále při psaní kontrolujeme vzdálenost očí od podložky, dohlédneme na to, aby dívka seděla rovně.

První kategorie grafomotorických prvků			
	Zvládá	Částečně	Nezvládá
Čára svislá	✓		
Čára vodorovná	✓		
Kružnice	✓		
Dolní oblouk	✓		
Horní oblouk	✓		
Šikmá čára	✓		
Druhá kategorie grafomotorických prvků			
Spirála	✓		
Vlnovka	✓		
Zuby	✓		
Třetí kategorie grafomotorických prvků			
Horní smyčka	✓		
Dolní smyčka	✓		

Tabulka č. 1

7.2 Leticie

Kazuistika

Pohlaví: Děvče

Datum narození: červen 2014

Věk: 5 let

Charakteristika:

Leticie žije se svou matkou, otcem a dvěma sourozenci na venkově. Nejstarší sestra Natálie (16) nemá se svými mladšími sourozenci příliš dobré vztahy. Starší bratr Toník (9) s Leticíí tráví mnohem více času než její sestra, avšak přednost dává hře s kamarády. Leticie ráda pomáhá v domácnosti. Nejvíce času tráví se svojí matkou, na které se stala závislá. Otec zaměstnán jako řidič kamionu, který je často mimo domov. Matka pracuje na vyšší odborné škole jako učitelka.

U Leticie pracujeme na větší samostatnosti. Většinu věcí zvládne, jen se jí do toho nechce (např. obouvání papučí, bot, oblékání kalhot). Je třeba u ní být a trvat na daném úkonu, který sama nakonec dobře zvládne. Když jí zadáme konkrétní úkol, ihned nám řekne, že to neumí. Po menší motivaci to ale zkusí a zjistí, že to opravdu zvládne. Během oblékání vyžaduje asistenci. Co se týče hygieny, vždy nám oznámí, že jde na toaletu a umývání rukou jí není potřeba připomínat. Oblast stolování zvládá také dobře, nalije si nápoj do hrníčku, přichystá si svačinu. Během oběda se snaží používat lžici a vidličku, nůž používá jediné s asistencí dospělého. Když ji pobídneme, aby to zkusila sama, odmítá. Snaží se kolem sebe udržovat pořádek, a pokud se stane, že ukápně trochu polévky, okamžitě to po sobě uklidí. Když je čas odpočinku, dokáže relaxovat a odpočívat. Své hračky po sobě vždy uklidí, i když k tomu někdy potřebuje pobídnout.

Leticie se pohybuje koordinovaně a obratně. V tělocvičně je spíše opatrná. Často někde pobíhá, poskakuje, nebo tancuje. S oblibou zdolává různé překážkové dráhy, hraje hry s míčem, padákem, či různými netradičními pomůckami, avšak když se jedná o gymnastiku, snaží se jí vyhýbat a často si vymýšlí, že jí něco bolí. Od začátku roku se Leticie v oblasti jemné motoriky výrazně zlepšila. Při vybarvování se snaží nepřetahovat, nicméně samostatné kreslení stále nevyhledává. Jemnou motoriku procvičujeme během manipulace s drobnými předměty, kreslením, či hraním s plastelínou, což patří k jejím oblíbeným činnostem. Také ráda vyšívá nebo navléká korálky. Společně pracujeme na větší sebedůvěře, jelikož nám často opakuje, že něco neumí, nebo nezvládne.

Leticie se do ranních činností zapojuje s radostí. Nedokáže se však dlouho soustředit. Jak jsem se již zmínila dříve, během aktivit odbíhá a nechá se velmi snadno rozptýlit. Pokud se věnuje učitel pouze jí, je schopna svou práci, kterou začala, dokončit a hezky spolupracovat. Všimla jsem si, že když jsme stranou od ostatních dětí, pracuje daleko lépe. Společně pracujeme na rozvoji řeči, rytmizaci a lepší pozornosti. Co se týče zrakového vnímání a paměti, barvy pozná a dokáže je správně určit. Ze základních matematických představ, pozná, kde je více či méně předmětů, s jistotou spočítá předměty do pěti. Poznává, co je větší a co je menší, nahoře či dole, těžké či lehké. Orientuje se v řadě, seřadí předměty podle velikosti, zvládá jednoduché porovnávání, třídí předměty podle zadaných kritérií. Vnímá a rozlišuje pomocí smyslů a to hmatem, čichem, zrakem, sluchem i chutí. Co se týče oblasti vnímání času a prostoru, dokáže správně přiřadit ranní či večerní aktivity a je schopna seřadit obrázky podle dějové či časové posloupnosti.

Leticie je velmi milá, citlivá a opatrná. Není hádavá a konfliktní, zároveň umí dát najevo svou libost nebo nelibost. Hraje si nejraději sama, ale nepohrdne ani hrou s ostatními dětmi. Přistupuje ke všem spravedlivě. Je kamarádká a téměř vždy dobře naladěná. Její kamarádká a veselá povaha z ní dělá pohodového společníka, a tak si jí ostatní děti často vybírají pro společnou hru. S důvěrou se svěří, pokud se jí zdá, že se jí nebo ostatním dětem děje něco, co se jí nelíbí, umí si říct o pomoc a vyjádřit své potřeby.

7.2.1 Grafomotorická úroveň na začátku výzkumného šetření (2019)

Laterality vyhraněná, dominance pravé ruky. Tužku při psaní drží ve třech prstech tzv. špetkové držení. Ruka při psaní je uvolněná. Na psací materiál netlačí, nevykazuje známky křečovitosti. Leticie dodržuje základní hygienické návyky při psaní. Její chodidla jsou vždy opřena o podlahu, sedí na celé židli, záda má při psaní narovnané, hlavu mírně předkloněnou, ramena stejnoměrná. Tah je plynulý, ale občas se nad grafomotorickým prvkem pozastaví, protože si svým tahem není zcela jistá. Tempo při psaní je přiměřené, dívka se dokáže po celou dobu soustředit a vždy práci dokončit. Papírem během psaní neotáčí, naopak ho levou rukou přidržuje, aby se nenatácel. Při vypracovávání pracovních listů dodržuje také správnou velikost grafomotorických prvků. Dívka musí být během psaní často přesvědčená, že zadaný úkol plní správně, aby mohla pokračovat dál. Leticie zvládá všechny grafomotorické prvky první kategorie, kromě dolních a horních oblouků, které zaměňuje s vlnovkou. Zajímavostí je, že dolní smyčka pro děti je obtížnější, a přesto jej dívka zvládla bez problémů, naopak s horní smyčkou měla problémy. Ze

začátku si vedla velmi dobře, ale postupně přešla od horní smyčky k dolní smyčce. Kromě určitých prvků je Leticie grafomotorický obratná.

Další metodické pokyny:

Nadále je vhodné dívku při psaní motivovat a ujistit ji, že práci dělá správně. U Leticie budeme nadále procvičovat dolní smyčky a oblouky. Možná stačí dívku při psaní oblouku jen upozornit, že se nejedná o vlnovku.

První kategorie grafomotorických prvků			
	Zvládá	Částečně	Nezvládá
Čára svislá	✓		
Čára vodorovná	✓		
Kružnice	✓		
Dolní oblouk		✓	
Horní oblouk		✓	
Šikmá čára	✓		
Druhá kategorie grafomotorických prvků			
Spirála	✓		
Vlnovka	✓		
Zuby	✓		
Třetí kategorie grafomotorických prvků			
Horní smyčka		✓	
Dolní smyčka	✓		

Tabulka č. 2

7.3 Agáta

Kazuistika

Pohlaví: Děvče

Datum narození: srpen 2014

Věk: 5 let

Charakteristika:

Agáta žije se svojí matkou a otcem v rodinném domě ve městě. Agáta nemá žádné sourozence. Ve školce často mluví o bratrovi, kterého by chtěla mít. Přestože by si rodiče Agáty přáli mít ještě jedno dítě, stále se nedaří mamince otěhotnět. Rodina je ruské národnosti a do České republiky se přistěhovala teprve před rokem. Příčinou jejich stěhování do ČR byla pracovní nabídka otce, který pracuje jako programátor. Agátina matka pracuje jako švadlena.

Do školky Agátu přivádí její otec, ze školky ji vyzvedává matka. Odloučení od rodičů se od začátku roku zlepšilo. Občas se stane, že se jí do mateřské školy nechce.

I když je Agátin mateřský jazyk jiný než náš, chápe, co po ní chceme, a je schopna se s námi dorozumět. Slovní zásoba je malá, ale z pohledu jejího rodného jazyka je velice bohatá. Ve škole kombinuje oba jazyky. S dětmi se snaží komunikovat více česky, pokud nenajde to správné slovo, použije slovíčko z ruštiny. Angličtina je pasivní.

Agáta se snaží být samostatná. Sama si řekne, pokud jí něco nejde, poprosí a poděkuje. Všechno by nejraději chtěla dělat sama, což se ne vždy úplně podaří. Pomáháme jí spíše s drobnějšími věcmi (pokud si nechá pomoci). Co se týče hygieny, vždy nám oznámí, že jde na toaletu, ale stále je nezbytné ji kontrolovat, protože ne vždy si po použití umyje ruce. Oblast stolování zvládá dobře, nalije si pití do hrníčku, připraví si svačinu na talíř. Během oběda se snaží používat lžici a vidličku, naopak nůž použít neumí. Kolem svého prostoru na stole zanechává nepořádek (zbytky jídla). Do úklidu hraček se vždy zapojí.

Agáta je spíše neobratná a jakoukoliv pohybovou aktivitu odmítá. Je jí třeba k výkonu motivovat, protože její lokomoční dovednosti nejsou dle věku na její vývojové úrovni. Přestože, se snaží pohybu vyhýbat, baví ji hudebně pohybové aktivity (např. s padákem) nebo hry na zvířátka. Jemnou motoriku ovládá adekvátně věku, dokáže manipulovat s drobnými předměty, ráda kreslí (zvířátka), vybarvuje, stříhá, lepí a tvoří.

Opět záleží na tom, jestli se jí v danou chvíli chce, nebo ne. Pomůcky uchopuje výhradně do pravé ruky.

Do řízených činností se zapojuje aktivně, koncentraci zvládá adekvátně větu, ale záleží spíše na její momentální náladě. Její pracovní tempo je však velmi pomalé. Co se týče zrakového vnímání a paměti, barvy pozná a dokáže je správně určit. Poznává, co do obrázku nepatří, co je změněno a co chybí. V oblasti sluchového vnímání nemá problém, dokáže určit směr zvuku, identifikovat ho a rozlišit, určit zvuky zvířat, rytmizovat a vytleskávat. Agáta je schopná také jednoduchých matematických operací, seřadit obrázky podle velikostí, určit kde je více a kde méně, kde je nahoře či dole apod. Má fotografickou paměť, ráda hraje pexeso, ale problém nastává ve chvíli, když vyhrává někdo jiný. Co se týče vnímání času a prostoru, dokáže přiřadit aktivity pro ráno a večer, je schopna seřadit obrázky podle dějové/časové posloupnosti. Společně také pracujeme na řečové stránce, aby se nestyděla a nebála s námi mluvit.

Agáta nyní prochází vzdorovitým obdobím. Chce, aby bylo po jejím téměř v každé situaci, a zbytečně takto vyvolává konflikty mezi dětmi. Je tvrdohlavá, ale vždy společně najdeme řešení a domluvíme se. Agáta je milé a veselé děvče, je velmi laskavá a ochotná, ráda pomůže. Začala se více zapojovat mezi ostatní děti, i když má nejraději svůj klid. Je to část její osobnosti. Dokáže vyjádřit svou libost, nelibost, začala být více průbojná.

7.3.1 Grafomotorická úroveň na začátku výzkumného šetření (2019)

Poslední dobou se lateralita u Agáty začíná jevit spíše jako praváctví, nicméně ještě není zcela vyhraněná. A to z toho důvodu, že dívka občas drží psací náčiní v levé ruce, ale už jen zřídkakdy. U psaní to není už tolik znát jako například u stravování, kdy během jídla příbor přendává z ruky do ruky. Agáta má neustále problém s navozením správného špetkového úchopu. Tužku drží v podobě úchopu „hrníčkového“, jde o nesprávné postavení prstů při psaní. Na nesprávném držení se podílí čtyři prsty. Prsteníček podepírá tužku namísto prostředníčku, který společně s ukazovákem drží tužku shora. Agáta drží tužku při psaní příliš křečovitě. Tempo psaní je ze začátku pomalejší. S přibývajícím únavou ruky, dochází ke změně rychlosti. Protože chce práci rychle dokončit, tempo psaní se zrychlí. Kromě toho, že se dívka neopírá chodidly o podlahu, ale nohy pod židli kříží, držení těla při psaní je zcela správné, sedí tak, jak má. Při psaní se nedokáže příliš dlouho koncentrovat, vyžaduje neustálou kontrolu. Je potřeba ji častěji motivovat a nabádat, aby úkol dokončila. Dívka je v oblasti

grafomotoriky nepříliš obratná. V první kategorii grafomotorických prvků nezvládá napodobit kružnice, tzn. neumí vytvořit kruhovitý pohyb. Na druhou stranu při nácviku vodorovné a svislé čáry si vedla velice dobře. Agáta psaní oblouku nezvládá, zejména pak dolního, naproti tomu při psaní horního oblouku jde vidět, že se dívka snažila napodobit prvek podle vzoru. Přes veškeré úsilí se oblouky dívce nepovedly napsat, tak jak chtěla. S grafomotorickými prvky z druhé kategorie má dívka již větší obtíže. Agáta nezvládá spirálu, ani vlnovku, ale překvapivě zvládá nejtěžší prvek z druhé skupiny grafomotorických prvků „zuby“. Při psaní vlnovky však můžeme vidět náznaky horního oblouku. Z poslední, nejtěžší skupiny nezvládá žádný grafomotorický prvek viz tabulka č. 3.

Další metodické pokyny:

Při psaní je určitě vhodné využít pomocné nástavce na tužku pro navození správného špetkového úchopu. Tak omezíme také unavitelnost ruky. Měli bychom nadále procvičovat všechny grafomotorické prvky, aby došlo k jejich zautomatizování. Ty grafomotorické prvky, které dívka nezvládá je vhodné pravidelně procvičovat. Jelikož se dívka nevydrží soustředit moc dlouho, snadno ji něco rozptýlí, a tím doporučuji individuální přístup, kdy se učitel bude věnovat pouze jí.

První kategorie grafomotorických prvků			
	Zvládá	Částečně	Nezvládá
Čára svislá	✓		
Čára vodorovná	✓		
Kružnice			✓
Dolní oblouk			✓
Horní oblouk		✓	
Šikmá čára	✓		
Druhá kategorie grafomotorických prvků			
Spirála			✓
Vlnovka			✓
Zuby	✓		
Třetí kategorie grafomotorických prvků			
Horní smyčka			✓
Dolní smyčka			✓

Tabulka č. 3

7.4 Matěj

Kazuistika

Pohlaví: Chlapec

Datum narození: srpen 2013

Věk: 6 let

Charakteristika:

Matěj žije v úplné rodině. Jejími členy jsou matka, otec, mladší syn Matěj a jeho starší bratr Vítek, který chodí na střední školu. Přestože je mezi chlapci velký věkový rozdíl, rozumí si, a ze strany staršího jde vidět, že se snaží chlapce vychovávat. Rodina žije na farmě. Jeho otec je ředitelem stavební firmy. Matka pracuje jako praktická lékařka. Její pracovní doba však nevyhovuje otevírací době školky, a tak Matěje do a ze školy doprovází jeho otec. Většinou zůstává v mateřské škole jako poslední, ale to mu však nevadí, protože je rád, když se mu učitelé můžou naplno věnovat. Ve chvíli, kdy tam zůstává chlapec sám, sahá po společenských hrách, ve kterých opravdu vyniká.

Sebeobsluhu zvládá přiměřeně svému věku. Při převlékání vyžaduje asistenci, ale snaží se sám. Osobní hygienu zvládá výborně, vždy ohlásí, že jde na toaletu a není potřeba mu připomínat mytí rukou (které si myje opravdu pečlivě). Během stolování se kolem sebe snaží udržovat čistotu a pořádek. Co se úklidu týče, nemá problém si po sobě uklidit hračky, se kterými si hrál. Pomáhá s úklidem i ostatním dětem. Zvládne vše, co si umane, potřebuje k tomu ale svůj čas. Jakékoliv pobízení, nebo motivace k rychlosti je naprosto zbytečná.

Matěj dobře ovládá své tělo a svými pohyby si je jistý, je pohybově zdatný. Zvládá běh na krátkou vzdálenost, skoky na jedné noze či snožmo, hod míčem jednoruč i obouruč. Zná své limity a nevrhá se bezhlavě do něčeho neznámého. Když se cítí nejistý, neostýchá se poprosit o asistenci (např. při chůzi po kladině, seskoku ze švédské bedny, či lezení po žebřinách).

Co se týče jemné motoriky, dokáže manipulovat s drobnějšími předměty, stříhat a lepit. Rád si hraje s kinetickým pískem a plastelínou. Malování stále patří k jeho oblíbeným aktivitám. Rád experimentuje s výtvarným materiálem a pomůckami, baví ho expresivní vyjadřování, kdy může pracovat se svou bohatou fantazií. Během kresby používá veselé barvy a ke svému konečnému výtvaru nezapomene přidat i zajímavý příběh. Pomůcky drží výhradně v pravé ruce, úchop tužky je křečovitý.

Dokáže se velmi dlouho koncentrovat, i když se někdy stane, že se nechá strhnout ostatními, anebo je to zrovna on, kdo strhne pozornost ostatních. Často se ptá na to, čemu nerozumí a přemýšlí nad tím, jak fungují věci, kterými je obklopen. Jelikož má velkou fantazii, častokrát nás ohromuje svými neuvěřitelnými příběhy a historkami. Matěj se vyjadřuje prostřednictvím nejrůznějších tvořivých činností, chápe význam piktogramů a jiných obrazových značek, rozlišuje základní barvy, zvířata, geometrické tvary, emoce apod. Dokáže předměty roztrždit podle velikosti, vlastností a materiálu. Je schopen jednoduchých matematických operací, pozná, kde je více či méně, co je delší či kratší, menší a větší. Je schopen všimnout si detailů a najít rozdíly. Předměty rozlišuje také podle hmatu, čichu, sluchu, zraku i chuti. Orientuje se v čase a prostoru. Co se týče sluchového vnímání, je schopen fonemické diferenciaci, zvládne vytleskat/vyřukat slabiky a určit jejich počet. Umí určit zdroj a směr zvuku. Identifikuje zvuk zvířete či předmětu denního užívání. Při hudebních aktivitách, se nechtěl dlouhou dobu zapojovat. Doprovázel sice náš zpěv hrou na hudební nástroj, ale za žádnou cenu s námi nechtěl zpívat. V posledních dnech se ale situace překvapivě změnila a sám od sebe se začal k našim pohybovým písním přidávat. Mluví jasně a zřetelně. Dokáže vést smysluplný rozhovor, ptát se, slovně pohotově reagovat. Chápe slovní vtip a humor. Matěj má velmi dobrou paměť. Baví ho koumat, bádát, spekulovat

Matěj je velice výřečný a pozitivně naladěný. Na svůj věk je také velmi zodpovědný, starostlivý a citlivý. Nebojí se dát najevo svůj názor, dokáže se ovládat a s případným neúspěchem se dokáže dobře vyrovnat. Je zdvořilý k dospělým, k dětem se také chová hezky a nerozlišuje rozdíly mezi dívkami, chlapci, staršími či mladšími. Matěj se nevzteká, není ke svým kamarádům lhostejný. Protože je velmi společenský a komunikativní typ, nemá problém navazovat nová přátelství. Nemá rád konflikty a vše se snaží vyřešit rozumnou cestou, dohodou nebo kompromisem. K ostatním dětem se chová opravdu velmi přátelsky, srdečně a mile. Dělí se s dětmi o hračky, pomůcky a chová se ohleduplně a šetrně, jak k věcem, tak i ke svému okolí. Matěj uplatňuje základní společenská pravidla na výbornou (umí pozdravit, požádat, poděkovat, omluvit se) a velmi dobře se dokáže vcítit do druhého. Matěj je pohodář s věčně dobrou náladou.

7.4.1 Grafomotorická úroveň na začátku výzkumného šetření (2019)

Lateralita již vyhraněná. Dominance pravé ruky. Dodržuje základní hygienické návyky, správné sezení a držení těla při psaní. Matěj sedí na celém sedadle židle, nohy

jsou opřeny o zem, záda narovnané, hlava mírně předkloněná. Občas se během psaní stane, že hlavu sklání příliš blízko k papíru. Přestože jsou dobře vypěstovány pracovní návyky chlapce, nezvládá však správný špetkový úchop. Matěj drží tužku obdobně jako Agáta, kdy prsty při psacím pohybu nejsou na správném místě. Prostředníček nepodepírá tužku zdola, ale pomáhá přidržovat tužku shora stejně tak jako ukazováček. Kromě špatného držení, chlapec na tužku příliš tlačí a ruka je v křeči. Tempo psaní je zbytečně rychlé až zbrklé. Velikost prvků je ve většině případech shodná se vzorem. S papírem během psaní nemanipuluje, snaží se ho udržovat rovně před sebou. Levá ruka při psaní přidrží papír. Pokud není Matěj nikým vyrušován dokáže se na činnost soustředit poměrně dlouhou dobu. Matěj zvládá všechny grafomotorické prvky. Při plnění pracovních listů si chlapec vedl velmi dobře, především pak v nejtěžší skupině prvků. Někdy se stane, že se jeho zbrkllost projeví také v grafomotorice. Z toho důvodu není lehké pracovní listy hodnotit. Myslím si, že daný prvek ovládá a jedná se jen o roztěkanost. Matěj se rád předvádí, ovlivňuje se tím jeho výkon.

Další metodické pokyny:

Měli bychom zapracovat na správném držení tužky. Nemá navozen špetkový úchop. V takovém případě, pak doporučuji, vytvářet více příležitostí na rozvoj jemné motoriky. Manipulace s drobnými předměty, pak chlapci pomůže navodit špetku, a následně při psaní držet tužku ve třech prstech. Než se dítě naučí správnému úchopu, doporučuji využívat při psaní a kreslení nástavec na tužku. Na rozvoj jemné motoriky prstů doporučuji tyto činnosti: navlékání korálků, kreslení do sypkého materiálu, stříhání a lepení, trhání papíru, ale také modelování (plastelína, hlína, písek), práce se stavebnicí, skládání mozaik, kostek, malování prsty apod.

První kategorie grafomotorických prvků			
	Zvládá	Částečně	Nezvládá
Čára svislá	✓		
Čára vodorovná	✓		
Kružnice	✓		
Dolní oblouk	✓		
Horní oblouk		✓	
Šikmá čára	✓		
Druhá kategorie grafomotorických prvků			
Spirála	✓		
Vlnovka	✓		
Zuby	✓		
Třetí kategorie grafomotorických prvků			
Horní smyčka	✓		
Dolní smyčka	✓		

Tabulka č. 4

7.5 Markus

Kazuistika

Pohlaví: Chlapec

Datum narození: leden 2015

Věk: 5 let

Charakteristika:

Chlapec žije v rodinném domě společně se svými rodiči a starší sestrou Izabelou. Otec je profesionální hokejista a matka nezaměstnaná. Dětem je věnována dostatečná péče v oblasti výchovy i vzdělání. Přestože je otec kvůli své práci dosti vytížen, to nemění nic na tom, že na výchově dětí se podílí stejnoměrně. Veškerý volný čas se snaží věnovat pouze jím. Z důvodu pracovní pozice otce, se rodina často stěhuje. Během roku několikrát. Markus začal chodit do mateřské školy teprve od září letošního roku, z důvodu povinné školní docházky. Do jisté doby vzdělávání probíhalo v domácím prostředí. Do školy děti doprovází jejich matka. I když Markus nechodí do školy pravidelně, vždy se do ní těší. Ranní odloučení probíhá bez problémů.

Markus je ve spoustě věcí velice nejistý. Potřebuje proto často ujišťovat, že danou věc vykonává správně. Po menší motivaci se k činnostem a aktivitám přidává a svými výkony nás pak překvapuje. Pohybuje se adekvátně věku, v tělocvičně se zdá být spíše opatrnější. Chůzi po schodech zvládá sám, při nerovném terénu se cítí jistější v doprovodu dospělého, ale v jeho případě jde jen o psychickou podporu, nikoli o to, že by to sám nezvládl. I když někdy bývá lenivý a do ničeho se mu nechce, stejně nakonec vyvine úsilí a přidá se. V oblíbené míčové hře, což mu jde opravdu dobře. Rád nám ukazuje manipulaci s basketbalovým míčem, jako je driblování, házení, či strefování se na koš. Zvládá i silová cvičení. Jemnou motoriku můžeme posuzovat nejčastěji podle pracovních listů a volné hry, kdy si často vybírá malování jako svou hlavní činnost. Snaží se o správný úchop tužky. Pomůcky drží výhradně v pravé ruce, kresba se nachází ve stádiu hlavonožce. Svými obrázky rád obdarovává své nejbližší.

Markus je schopen jednoduchých matematických operací, pozná, kde je více či méně, co je větší a co menší, delší a kratší. Poznává základní barvy, tvary, pocity a počasí. Z geometrických tvarů identifikuje a pojmenuje kruh, trojúhelník a čtverec. Třídí věci podle jejich předem daných vlastností. Dokáže napočítat do deseti, rozlišovat podle

zraku, sluchu, čichu i hmatu. Problém mu dělá orientace v čase. S prostorovou orientací však problém nemá, ví, kde je nahoře či dole, za, nad, na, vedle atd. Do ranních řízených činností se zapojuje aktivně, nevydrží se však moc dlouho soustředit, jelikož bývá snadno něčím rozptýlen. Co se týče hudební stránky, je těžké to posoudit, jelikož se s námi stále do hudebních činností zapojovat nechce.

Markus je laskavý, veselý a skromný chlapec. Je sice někdy trochu ostýchavý, ale ke svému okolí neskutečně milý a ochotný. K ostatním dětem přistupuje stále s odstupem, zároveň však kdykoliv komukoliv rád pomůže. Není hádavý a moc hezky se s ním spolupracuje. Stále preferuje samostatnou hru, ale není lhostejný, když za ním někdo z kamarádů přijde a chce si s ním hrát. Během pobytu ve škole působí vesele a spokojeně. Je velmi ochotný, když ho kdokoli o něco požádá. Při konfliktu dokáže ustoupit, nemá potřebu trvat tvrdohlavě na svém. Během dne je spokojený, v kolektivu dětí se dokáže prosadit a vyjádřit svou libost/nelibost.

7.5.1 Grafomotorická úroveň na začátku výzkumného šetření (2019)

Markus píše přednostně pravou rukou. Hygienické návyky chlapce nejsou na velmi dobré úrovni, jeví se jako nedostatečné. Při psaní se Markus často vrtí, jeho držení těla není také úplně správné. Nohy nejsou opřeny o podlahu, ale jsou pod židlí. Když chlapec píše naklání se nad podložku. Hrudník se opírá o přední hranu stolu, takže záda nejsou opřená o opěradlo židle. Úchop tužky také není správný. Chlapec drží tužku totožně jako Matěj či Agáta. Všichni tři drží tužku stejným způsobem, avšak jedná se o nesprávné držení, kdy postavení prstů neodpovídá stanoveným pravidlům úchopu. Markus se snaží aktivitu udělat, co nejrychleji, ale bez možného úsilí. Na práci se příliš nesoustředí a odbývá ji. Rád je středem pozornosti a snaží se na sebe upozornit. V první kategorii grafomotorických prvků si chlapec vede velmi dobře, jedinou překážku mu však činí horní oblouk. Z druhé skupiny prvků, se pak spirála projevila jako prvek, který Markus nezvládá. Prvky ze třetí kategorie, horní smyčku chlapec neumí napsat. Horní smyčku zaměňuje s dolní, kterou však zvládá výborně.

Další metodické pokyny:

Doporučuji se přednostně věnovat základním hygienickým návykům. Je zapotřebí chlapce neustále kontrolovat a opravovat při špatných návycích. Při grafické činnosti by měl chlapec používat nástavec na tužku. Dále bychom měli také zařazovat činnosti na

procvičování jemné motoriky rukou, a vyvolat špetkové držení. Protože se chlapec v dětské společnosti rád předvádí a nedokáže se pak soustředit na práci, navrhuji, aby se mu učitelé věnovali s individuálním přístupem, především pak při grafomotorických činnostech. U Markuse bychom měli nadále procvičovat horní smyčky, horní oblouky a spirálu.

První kategorie grafomotorických prvků			
	Zvládá	Částečně	Nezvládá
Čára svislá	✓		
Čára vodorovná	✓		
Kružnice			✓
Dolní oblouk	✓		
Horní oblouk			✓
Šikmá čára	✓		
Druhá kategorie grafomotorických prvků			
Spirála			✓
Vlnovka	✓		
Zuby	✓		
Třetí kategorie grafomotorických prvků			
Horní smyčka			✓
Dolní smyčka	✓		

Tabulka č. 5

7.6 Benedikt

Kazuistika

Pohlaví: Chlapec

Datum narození: květen 2014

Věk: 5,5 let

Charakteristika:

Chlapec vyrůstá v bilingvní rodině, ve dvojjazyčném prostředí. Vzdělávání dítěte probíhá v obou jazycích. Matka pochází z České republiky a otec je původem Brit. Rodina žije v České republice od narození jejich prvního syna, avšak do Velké Británie jezdí pravidelně každý rok za prarodiči a příbuznými z otcovy strany. Ben žije se svými rodiči a starším bratrem Theodorem v rodinném domě poblíž města. Oba rodiče chlapce pracují v anglické škole na učitelské pozici. Tutéž školu navštěvují také oba sourozenci. Theodor navštěvuje základní školu a Ben chodí do školy mateřské.

Ben je téměř samostatný. Během oblékání vyžaduje asistenci, stejně tak i v případě osobní hygieny. Pracujeme na tom, aby se o to, co mu nejde, alespoň pokusil a nespolehal hned automaticky na pomoc pedagoga. Musíme ho upozorňovat na to, aby si své oblečení ukládal do přihrádky a nenechával ledabyle pohozené na zemi v šatně.

Potřebuje více praxe s používáním příborů, protože ho stále drží nesprávně nebo jej vůbec nepoužívá a často zanechává velký nepořádek na stole a na svých šatech.

Když je čas úklidu, zapojí se jen na chvíli. Záleží na jeho aktuální náladě. Hračky, se kterými si hrál nechává ležet na zemi a čeká až to jiné děti uklidí za něj. Snaží se od činnosti odbíhat například odchází na toaletu nebo se schovává. Během odpočinku bývá neklidný a dělá mu problém být sám se sebou na jednom místě. Proto mu nejvíce vyhovuje odpočinek s pohádkou

Ben má spoustu energie, proto mu vyhovují nejvíce pohybové aktivity. S radostí běhá, skáče, zdolává různé překážky. Je u něj patrná dobrá koordinace horních i dolních končetin a zápal pro sport. Dokáže již přejít po kladině bez opory, udrží se na laně, na gymnastických kruzích, vyleze na žebřiny a seskok ze švédské bedny už také zvládne sám. Společně pracujeme na zlepšení házení a chytání míče. V oblíbě má také pohybové hry a především soutěže. Problém nastane tehdy, kdy je v soutěži poslední, nebo když vypadne ze hry. Děláme vše pro to, aby se naučil zvládat případnou prohru. Přestože je hrubá motorika chlapce na dobré úrovni, na jemné motorice musíme zapracovat.

Chceme-li ho rozvíjet v dané oblasti je vhodné volit, takové činnosti, které má rád. Motorická cvičení ho baví hlavně při použití netradičního materiálu, jako je např. hra v písku, vyrábění z plastelíny, hlíny nebo sádry apod. Pomůcky drží výhradně v pravé ruce, ale není zcela jistý správný úchopem tužky. I když mu na názorně předvedeme, vrací se k vlastnímu, pohodlnějšímu a naučenému úchopu.

Do ranních činností se zapojuje aktivně, nevydrží se však moc dlouho soustředit, jelikož bývá snadno něčím rozptýlen. Často je jeho pozornost rozptýlena ostatními dětmi. Proto se musí činnosti rychle měnit nebo mu zvlášť připravit nějaký menší, dílčí úkol. Ben je bystrý, pozná základní geometrické tvary, barvy a zvířata. Rád si prohlíží knížky, nejvíce ty o zvířatech (hlavně o dinosaurech), se kterými, nebo na které si s oblibou hraje. Ke spoustě témat se chce vyjádřit, což bohužel často ztroskotá na jeho mluveném projevu, kdy se musíme často ptát, abychom mu rozuměli. Dokáže vést smysluplný rozhovor, ptát se a naslouchat ostatním. Snaží se o rytmizaci či vytleskávání slabik, které společně trénujeme. Chápe průběh dne, správně přiřadí aktivity pro ráno a večer. Je schopen jednoduchých matematických činností (třídít, uspořádat, porovnávat, počítat...). Předměty třídí podle velikostí, vlastností a materiálu. Rozezná, co je větší či menší, čeho je více nebo méně. Baví ho logické hry, které ho nutí přemýšlet a pracovat tak dlouho, dokud činnost nedokončí. Sluchové vnímání a rozlišování zvládá také bez problému, určí směr zvuku a určí jeho původce (např. zvuky zvířat, zvuky věcí denního užívání, hudební nástroje). Jeho pracovní tempo je rychlé, někdy trochu zbrklé, záleží na jeho náladě. Jelikož má dobrou paměť, nedělá mu problém vybavit si a reprodukovat naučenou básničku, zazpívat písničku v českém, nebo anglickém jazyce, záleží však na tom, jestli se mu chce, nebo ne.

Benedikt působí jako zvědavý a velmi živý chlapec, který se nebojí prosadit. Dokáže si hrát jak sám, tak i s ostatními dětmi, ke kterým se ale často chová direktivně, či destruktivně, proto s ním někdy hru odmítají. Je velice ochotný a snaží se pomáhat nejen mně, ale také mladším dětem. Je velice přátelský a komunikativní typ, a proto mu navazování nových sociálních vztahů neděla žádný problém. Jeho vztah k ostatním je hezký. Avšak když se dostanete do sporu s ostatními dětmi kvůli hračce, musí být upozorněn na nesprávné chování, většinou je však odtržen od hry, protože není schopen ovládat své emoce. Chová se uraženě a plačtivě. Ben prochází vzdorovitým obdobím. V poslední době bývá velmi těžké se s ním rozumně domluvit. Společně pracujeme na větší obezřetnosti a rozvoji empatie, aby chápal, že musí dávat pozor, aby se jemu, ani nikomu z dětí nic nestalo.

7.6.1 Grafomotorická úroveň na začátku výzkumného šetření (2019)

U Benedikta dlouhou dobu převládala při psaní, ale také v jiných oblastech například při stolování, sebeobslužných činnostech a při hře, levá ruka. V současné době je jeho lateralita již vyhraněná a dominantní rukou se nakonec stala ruka pravá. Chlapec při psaní střídá dva druhy úchopů, správný špetkový úchop a nesprávný úchop hrníčkový, kdy se na držení podílí čtyři prsty. Prsteníček zastává místo prostředníčku. Někdy, většinou pak při psaní či kreslení nastane situace, že ani ten prsteníček netvoří oporu ruky a tužku zdola žádný prst nepodpírá. Tužku drží blízko jejího hrotu a ruka není při psaní uvolněná. Rychlost psaní je průměrná, snaží se přesně vést stopu a plynule navázat na vzorovou linii. Velikost grafomotorických prvků odpovídá velikostí vzorových prvků. Pravidla správného sezení a držení těla, poloha hlavy, ramen, nohy, trup při psaní má Benedikt osvojena. V grafomotorice je velmi šikovný, na jeho pracovních listech jde vidět, že je obratný. Nebyl žádný grafomotorický prvek, který by Ben nezvládl. Jeho práce je excelentní. Ve všech tří kategoriích chlapec ukázal, že grafomotorická cvičení nejsou pro něj překážkou.

Další metodické pokyny:

Přestože je Ben v oblasti grafomotoriky zručný, jeho držení tužky není zcela správné. Měli bychom zapracovat na správném úchopu. Ben sice pracuje velmi dobře, ale brzy je unavený a stěžuje si na bolest ruky. Domnívám se, že je to způsobeno špatným držetím psacího náčiní. Proto je nezbytné začít s nápravou, co nejdříve. Jestliže má chlapec potíže s úchopem, pak je evidentní, že také jeho motorické schopnosti nebudou na úrovni. Doporučuji se více věnovat procvičování motoriky prstů.

První kategorie grafomotorických prvků			
	Zvládá	Částečně	Nezvládá
Čára svislá	✓		
Čára vodorovná	✓		
Kružnice	✓		
Dolní oblouk	✓		
Horní oblouk	✓		
Šikmá čára	✓		
Druhá kategorie grafomotorických prvků			
Spirála	✓		
Vlnovka	✓		
Zuby	✓		
Třetí kategorie grafomotorických prvků			
Horní smyčka	✓		
Dolní smyčka	✓		

Tabulka č. 6

7.7 Hodnocení průzkumného šetření

Po dobu výzkumného šetření si děti vedly velmi dobře. Všechny zadané úkoly se snažily vypracovat, co nejlépe. Občas se stalo, že se dětem do vypracování pracovního listu moc nechtělo. V tu chvíli bylo vhodné děti k práci motivovat. Jako motivaci jsem pak zvolila básničku, která je součástí jednotlivých grafomotorických listů, anebo jsem využila obrázků, které jsou rovněž součástí pracovních listů. Děti si velmi rády obrázky po vypracování grafomotorického prvku vybarvovaly. Na závěr každého cvičení jsme si o pracovních listech vyprávěly. Po ukončení grafomotorického listu jsem děti vedla k hodnocení jejich práce. Většina dětí byla se svou prací spokojená, ale ukázalo se, že ne všechny grafomotorické prvky byly pro ně jednoduché. Zajímalo mě, co se dětem na pracovním listu líbilo, jestli bylo něco, co se jim naopak nelíbilo a proč. Nakonec jsem jejich práci zhodnotila také já. Při hodnocení jsem se snažila poukázat na ty oblasti, na které by si měli dávat pozor a co je potřeba napravit. Většinou se však jednalo o základní hygienické návyky při psaní, držení těla nebo správný úchop tužky. Mějme na paměti, že také ocenění činností je jednou z nejdůležitějších motivací, jelikož se jedná o něco nehmotného.

8 SOUBOR PRACOVNÍCH LISTŮ NA ROZVOJ GRAFOMOTORIKY PRO DĚTI PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Soubor dvaadvaceti pracovních listů představuje rozvoj základních grafomotorických prvků, určené pro děti předškolního věku. V rámci tohoto souboru, pak rozvíjíme jedenáct grafomotorických prvků tzn. soubor obsahuje dvacet dva listů, ale ke každému grafomotorickému prvku jsou vytvořeny dva různé listy. Každý list tvoří grafomotorický prvek, v souladu s ním je nakreslen vhodný obrázek a napsána motivační básnička. Ty jsem vybírala na základě rozvíjejícího se grafomotorického prvku. Grafomotorické prvky, které v rámci zpracovaného souboru rozvíjíme: čára vodorovná a svislá, kružnice, dolní a horní oblouk, šikmá čára, spirála, vlnovka, zuby, horní a dolní smyčka. Při tvorbě básniček jsem vycházela ze své hlavy, ale mimo jiné jsem se inspirovala a čerpala z internetových zdrojů. Prostřednictvím básní jsem chtěla docílit, aby si děti lépe zapamatovali grafomotorický prvek a pohyb, který při něm vykonávají. Pro lepší orientaci jsem zpracovala tabulku č.1, kde můžeme vidět názvy pracovních listů, jaký grafomotorický prvek rozvíjíme a doporučenou věkovou kategorii. Veškeré grafomotorické listy, které jsem vypracovala k mému výzkumnému šetření, jsou součástí příloh v závěru bakalářské práce.

	Název pracovního listu	Grafomotorický prvek	Věková kategorie
<i>Pracovní list č. 1</i>	Žirafa	Čára vodorovná	3
<i>Pracovní list č. 2</i>	Hřeben	Čára svislá	3
<i>Pracovní list č. 3</i>	Hroznové víno	Kružnice	3 - 3,5
<i>Pracovní list č. 4</i>	Sova	Dolní oblouk	4,5
<i>Pracovní list č. 5</i>	Žába	Horní oblouk	4,5
<i>Pracovní list č. 6</i>	Sluníčko	Šikmá čára	4-5
<i>Pracovní list č. 7</i>	Kočka	Spirála	4 - 4,5
<i>Pracovní list č. 8</i>	Velryba	Vlnovka	4-5
<i>Pracovní list č. 9</i>	Žralok	Zuby	5,5
<i>Pracovní list č. 10</i>	Telefon	Horní smyčka	5,5
<i>Pracovní list č. 11</i>	Vláček	Dolní smyčka	5,5
<i>Pracovní list č. 12</i>	Tenisová raketa	Čára vodorovná	3
<i>Pracovní list č. 13</i>	Plot	Čára svislá	3
<i>Pracovní list č. 14</i>	Princezna	Kružnice	3 - 3,5
<i>Pracovní list č. 15</i>	Střecha	Dolní oblouk	4,5
<i>Pracovní list č. 16</i>	Traktor	Horní oblouk	4,5
<i>Pracovní list č. 17</i>	Les	Šikmá čára	4-5
<i>Pracovní list č. 18</i>	Šnek	Spirála	4 - 4,5
<i>Pracovní list č. 19</i>	Loď	Vlnovka	4-5
<i>Pracovní list č. 20</i>	Krokodýl	Zuby	5,5
<i>Pracovní list č. 21</i>	Auto	Horní smyčka	5,5
<i>Pracovní list č. 22</i>	Letadlo	Dolní smyčka	5,5 – 6

Tabulka č. 7

9 ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na rozvoj grafomotorických dovedností skupiny dětí v předškolním věku, se kterými jsem v každodenním kontaktu. Při pozorování dětí v mateřské škole jsem si všimla jistých obtíží v oblastech, které grafomotoriku ovlivňují například špatné hygienické návyky, nesprávné držení psacího náčiní, zaostávání v jemné motorice, špatná manipulace s předměty. Tyto aspekty negativně ovlivňují výkony dítěte a jsou hlavní příčinou, proč se dítě psaní vyhýbá. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla zpracovat ucelený soubor pracovních listů na rozvoj grafomotorických prvků, motivovány básničkou a obrázkem. Stanoveným cílem bylo prostřednictvím pracovních listů dítěti pomoci navodit ten správný pohyb ruky, který jednotlivé prvky vyžadují. Opakovaným procvičováním grafomotorických činností dosáhnout zautomatizování. Během psaní grafomotorických prvků jsem děti kontrolovala z hlediska základních pracovních návyků a pokusila jsem se vyvodit správný špetkový úchop.

Teoretická část je takovým návodem, jak u dítěte dosáhnout úspěšného rozvoje grafomotorických dovedností. Cílem teoretické části bylo obeznámit čtenáře s problematikou grafomotoriky, s jejím vývojem, propojenost v rámci vzdělávacího programu. Objasníme si také oblast lateralita. Řekneme si, jaké uvolňovací cviky je vhodné využít pro uvolnění paže a jak postupovat při navození grafomotorických prvků. Především uvolňovacími cviky, dodržováním hygienických návyků při kreslení či úchopem psacího náčiní jsou základem úspěšného psaní, které ve své teoretické práci také zmíním. V souladu s grafomotorikou si také uvedeme souvislosti z oblasti předmatematických dovedností.

Zpracoval jsem výsledky na základě vstupní diagnostiky a zhodnotila grafomotorickou úroveň dětí. Zpracováním bakalářská práce jsem došla k závěru, že by se grafomotorické činnosti měly zařazovat do vzdělávacího programu častěji a postupně, podle fyziologického vývoje dítěte. Zjistila jsem, že děti svoji práci dělají mnohem lépe, pokud jsou k ní vhodně motivovány. Básničky, jako motivace se dětem líbila. Děti si básničku během psaní opakovaly. Po dokončení pracovního listu děti od činnosti neodběhly, ale vybarvovaly si obrázky, které byly rovněž součástí pracovních listů.

Předpokládaným cílem práce jsem si stanovila metodu výzkumného šetření, které mělo zjistit grafomotorickou úroveň vybraných dětí v předškolním věku. Výzkum měl začít od 10. – 11. měsíce roku 2019, a končit po pěti měsících aktivního procvičování. Z

důvodu vyhlášení nouzového stavu v ČR, zapříčiněn infekčním onemocněním Covid-19 výzkum nebylo možné hodnotit tak, jak jsem si stanovila. Rozhodla jsem se praktickou část, a tedy výzkum pozměnit v tom smyslu, že se nejednalo o dlouhodobé šetření, ale pouze o zjištění grafomotorické úrovně zkoumaných dětí. Na základě zjištění jsem došla, k závěru, že není na škodu zařadit do předškolního vzdělávání řízené grafomotorické procvičování.

Zjistila jsem, že vypracovaný soubor pracovních listů a rozvoj grafomotorických dovedností pro děti předškolního věku je aplikovatelný a jeho realizací jsem prokázala také jeho funkčnost. Správnou motivací jsem u dětí docílila pozitivního přístupu k psaní a kreslení.

10 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURA

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2012. 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1

MLČÁKOVÁ, Renata. *Grafomotorika a počáteční psaní: předškolní příprava, výuka počátečního psaní, poruchy psané řeči, metodika pedagogického výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. 223 s. ISBN 978-80-247-2630-4

DOLEŽALOVÁ, Jana. *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 166 s. ISBN 978-80-7367-693-3

STOPENOVÁ, UHLÍŘOVÁ, Martina. *Matematika*. Olomouc: PdF UP v Olomouci, 2019.

STOPENOVÁ, UHLÍŘOVÁ, Martina. *Geometrie*. Olomouc: PdF UP v Olomouci, 2019.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina. *Rozvoj grafomotoriky: jak rozvíjet kreslení a psaní*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2006. 80 s. ISBN 80-251-0977-1

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina. *Školní zralost a její diagnostika*. Praha: Raabe, 2017. 148 s. ISBN 978-80-7496-319-3

OTEVŘELOVÁ, Hana. *Školní zralost a připravenost*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2016. 142 s. ISBN 978-80-262-1092-4

LIPNICKÁ, Milena. *Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 62 s. ISBN 978-80-7367-244-7

LOOSEOVÁ, Antje C. *Grafomotorika pro děti předškolního věku: pracovní listy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 94 s. ISBN 80-7178-541-5

JUCOVIČOVÁ, Drahomíra; ŽÁČKOVÁ, Hana. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*
Vyd. 1. Praha: Grada, 2014. 141 s. ISBN 978-80-247-4750-7

JEDNOTA ČESKÝCH MATEMATIKŮ A FYZIKŮ. *Rozvoj předmatematických představ dětí předškolního věku: metodický průvodce.* Praha: 2015. 205 s.
ISBN 978-80-7015-022-1.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2018.
50 s. [cit. 2020-05-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/file/45304/>>.

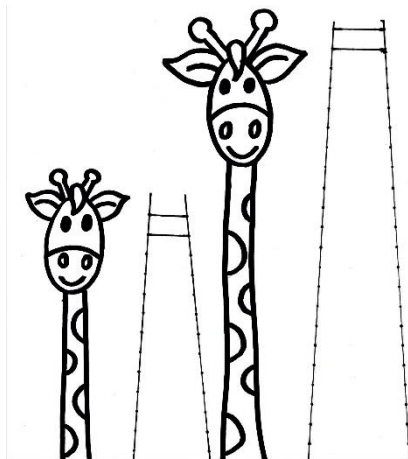
11 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č.1: <i>Pracovní list č. 1</i>
Příloha č.2: Pracovní list č. 2
Příloha č.3 Pracovní list č. 3
Příloha č.4: Pracovní list č. 4
Příloha č.5: Pracovní list č. 5
Příloha č.6: Pracovní list č. 6
Příloha č.7: Pracovní list č. 7
Příloha č.8: Pracovní list č. 8
Příloha č. 9: Pracovní list č. 9
Příloha č.10: Pracovní list č. 10
Příloha č.11: Pracovní list č. 11
Příloha č.12: Pracovní list č. 12
Příloha č.13: Pracovní list č. 13
Příloha č.14: Pracovní list č. 14
Příloha č.15: Pracovní list č. 15
Příloha č.16: Pracovní list č. 16
Příloha č.17: Pracovní list č. 17
Příloha č.18: Pracovní list č. 18
Příloha č.19: Pracovní list č. 19
Příloha č.20: Pracovní list č. 20
Příloha č.21: Pracovní list č. 21
Příloha č.22: Pracovní list č. 22

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 Grafomotorické a uvolňovací cviky podle Bednářové a Šmardové.....	52
Obrázek č. 2 Benedikt a dolní smyčka.....	105
Obrázek č. 3 Agáta spirála	106
Obrázek č. 4 Na Hyun spirála	107
Obrázek č. 5 Markus Horní klíčka.....	108
Obrázek č. 6 Leticie Vlnovka	109

Pracovní list č. 1



Název: Žirafa

Grafomotorický prvek: Vodorovná čára

Věková kategorie: 3 – 4,5

Motivace: *Žirafa je tuze dlouhá,
do nebe jí hlava čouhá.
Pije vodu z potoka,
hledí na svět z vysoka.*

Postup:

Vezmi si pastelku a spoj dva protilehlé body, tak aby ti vznikla vodorovná čára. Když spojíš všechny body vznikne ti žebřík.

Cíl:

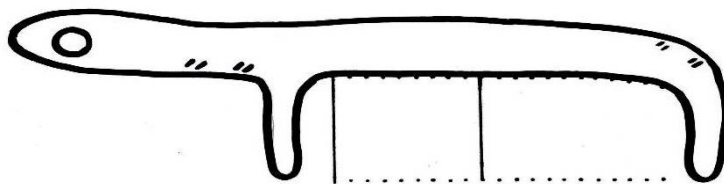
Při nácviu vodorovné čáry se dítě učí vést pohyb ruky ve směru horizontálním, zleva doprava.

Oči se při psaní pohybují ve směru řádku.

Doporučení:

Věnujte pozornost zejména při spojování dvou protějších bodů. Může se stát, že dítě nebude spojovat dva protilehlé body, pak bude čára vedena zešikma.

Pracovní list č. 2



Název: Hřeben

Grafomotorický prvek: Svislá čára

Věková kategorie: 3 – 4,5

Motivace: *Česej, česej, hřebínku,
jako česáš maminku.
Když se sem tam zoubek zláme,
my se přece učesáme.*

Postup:

Dokresli všechny polámané zuby, aby se maminka mohla učesat. Vezmi si pastelku a rovnou čárou spoj dva protější body. Svislou čáru vedeme odshora dolů.

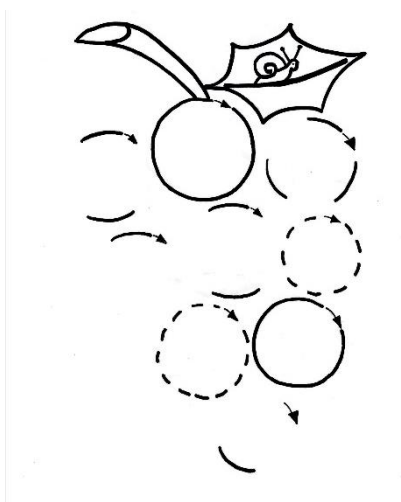
Cíl:

Při nácvičku svislé čáry se dítě učí vést pohyb ruky ve směru vertikálním, shora dolů.

Doporučení:

Dbejte na to, aby dítě vedlo rovnou čáru odshora dolů z jednoho bodu do druhého. Občas se stává, že dítě spojuje dva různé body, a čára pak není rovná.

Pracovní list č. 3



Název: Hroznové víno

Grafomotorický prvek: Kružnice

Věková kategorie: 3 – 4,5

Motivace: *Hroznové kuličky pro kluky i holčičky,
vybarvíme kuličky použijeme barvičky.
Jakou barvu víno má?
To nám poví, kdo ho zná.*

Postup:

Vezmi si pastelku a dokresli hroznové víno. Dříve než začneš kreslit chybějící kuličky, vyzkoušej si krouživý pohyb na ucelených kružnicích, pak dokresli zbyvajících.

Cíl:

Kreslením kružnice se dítě učí krouživý pohyb ruky.

Doporučení:

Pokud budete chtít dítěti úkol ztížit, můžete během psaní vystřídat směr krouživého pohybu, a to ve směru k sobě nebo od sebe. Pokud je pro dítě kreslení menších kružnic příliš náročné, připravíme si pracovní list ve větším formátu, tak aby kružnice byly větší. Kružnice při psaní několikrát obtahujeme.

Pracovní list č. 4



Název: Sova

Grafomotorický prvek: Dolní oblouk

Věková kategorie: 3 – 4,5

Motivace: *Paní sova v lese houká,
z výšky dolů na nás kouká.
Chystá se na noční let,
až k ránu se vrátí zpět.*

Postup:

Dokresli sově peří ve tvaru oblouků. Obtáhni oblouky a pokračuj dál v řádcích směrem dolů.

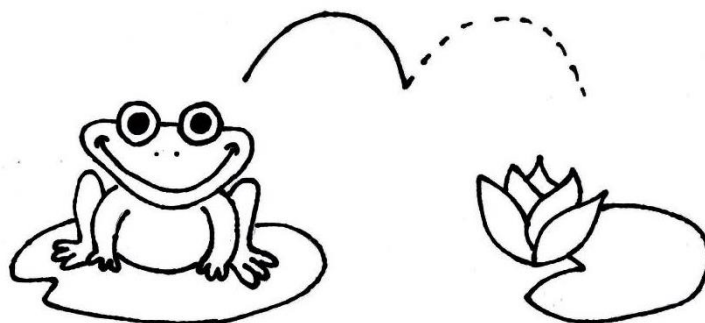
Cíl:

Kreslením oblouku se dítě naučí kyvadlový pohyb ruky.

Doporučení:

Může se stát, že dítě bude při kreslení přecházet z oblouku do vlnovky.

Pracovní list č. 5



Název: Žába

Grafomotorický prvek: Horní oblouk

Věková kategorie: 3 – 4,5

Motivace: *Žabky, žabky, žabičky,
skočte si do vodičky,
už tam kvetou lekníny,
jsou to krásné květiny.*

Postup:

Nakresli, jak žába skáče. Pastelkou nakresli prostřednictvím horního oblouku cestu žáby k leknínu. Pozor žába se při skákání ani jednou nezastavila. Vedeme děti k plynulému a jednotnému pohybu.

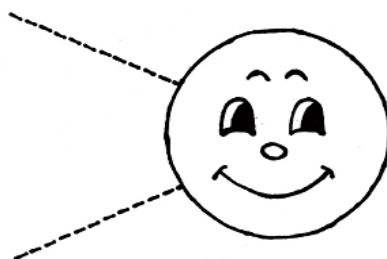
Cíl:

Osvojení si kyvadlového pohybu ruky při psaní oblouku je základním pohybem k navození složitějších grafomotorických prvků např. vlnovka

Doporučení:

Pokud však dítěti kreslení horního oblouku dělá stále problém, doporučuji zařadit do programu více uvolňovacích cviků v podobě závodních drah. Snažíme se tak, navodit ten správný pohyb při kreslení oblouku.

Pracovní list č. 6



Název: Sluníčko

Grafomotorický prvek: Šikmá čára

Věková kategorie: 4 – 5,5

Motivace: *Podívej se babičko, namaluji sluníčko.*

Sluníčko má očka, jak nějaká kočka.

Vesele se usmívá a tiše si povídá:

Svítím, svítím na domy,

posvítím i na stromy,

svítím také kotěti,

ale nejvíc pro děti.

Postup:

Dokresli sluníčku paprsky. Vezmi si pastelku a nakresli šikmé čáry od středu směrem ven.

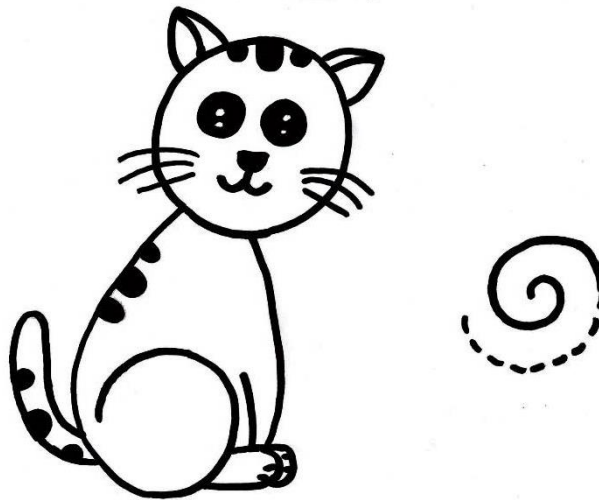
Cíl:

Dítě se naučí vést čáru různým směrem. Šikmá čára je jedním z aspektů, který ovlivňuje sklon písma dítěte při psaní ve školním věku.

Doporučení:

Při psaní kontrolujeme, zda dítě šikmou čáru kreslí od středu směrem ven. Dejte pozor, aby dítě při kreslení šikmých čar neotáčelo papírem.

Pracovní list č. 7



Název: Kočka

Grafomotorický prvek: Spirála

Věková kategorie: 4 – 5,5

Motivace: *Kocourek i kočička motají si klubička.
Od večera do rána je to velká zábava.*

Postup:

Dítě nejprve prstem přejede po předkreslené linii, kterou následně pastelkou obtáhne. Ze středu spirály, pak dítě pokračuje plynule dál zvětšováním spirály.

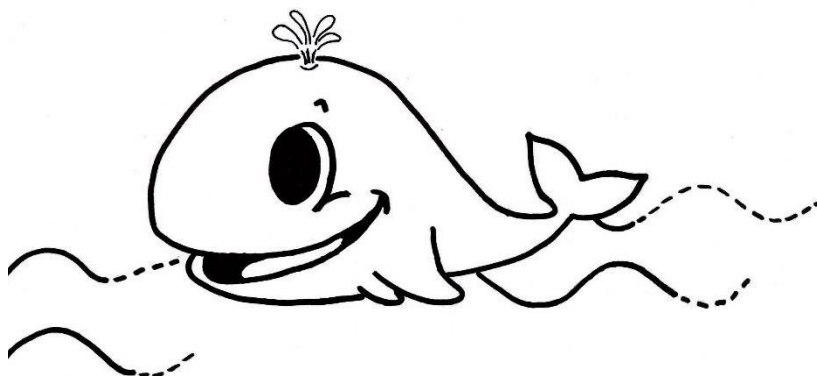
Cíl:

Dítě se učí rozlišovat mezi kružnicí, motanicí a spirálou. Vést jednotnou čáru, tak aby se neuzavřela, ale zvětšovala a měla ideálně souměrné rozestupy mezi sebou.

Doporučení:

Předtím než začne dítě spirálu kreslit tužkou na papír, doporučuji, aby si nejprve vyzkoušelo projet předkreslenou linii prstem. Pokud však chcete být nápaditější, můžete dítě nechat spirálu kreslit do sypkého materiálu (písek, mouka, krupice atd.) Největší překážkou při kreslení spirály je její střed. Proto je vhodné střed spirály dítěti předkreslit. Pokud se stane, že se spirála spojí nebo zkříží je vhodné kreslení ukončit a začít znovu.

Pracovní list č. 8



Název: Velryba

Grafomotorický prvek: Vlnovka

Věková kategorie: 4 – 5,5

Motivace: *Kolébá se velryba,
celé moře rozhýbá.
Už se vlny dělají,
od prostředka ke kraji.*

Postup:

Dokresli vlny na moři. Nejprve obtáhni předkreslené vlny a v té stejné linii pokračuj dále.

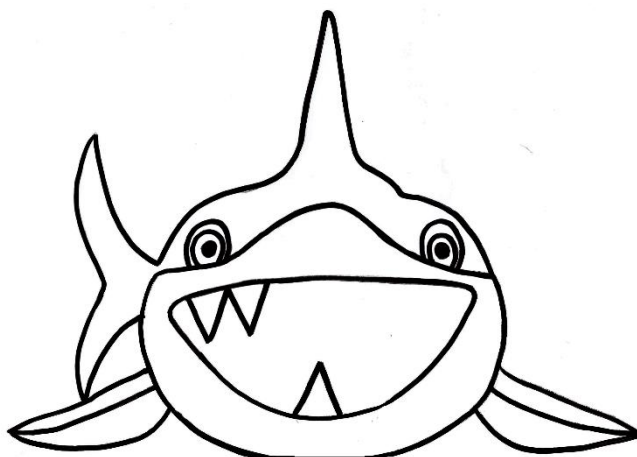
Cíl:

Propojení současně dolního a horního oblouku.

Doporučení:

Chceme-li začít s psaním vlnovky je nutné, aby dítě ovládalo psaní horního a dolního oblouku. Pokud dítě tyto grafomotorické tvary nezvládá, potom může mít s kreslením vlnovky problémy. Může se stát, že bude tyto dva prvky zaměňovat.

Pracovní list č. 9



Název: Žralok

Grafomotorický prvek: Zuby

Věková kategorie: 4 – 5,5

Motivace: *Velká ryba zuby cení,
děti jsou z ní vyděšení.
Žraloka hned poznaly,
radši z vody utekly.*

Postup:

Dokresli žralokovi ostré zuby. Vezmi si pastelku, obtáhni předkreslený vzor a nakresli tolik zubů, kolik se jich vleze do pusy žraloka.

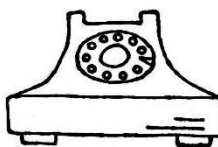
Cíl:

Dítě se naučí měnit směr vedených šikmých čar při psaní, aniž by se jeho ruka zastavila.

Doporučení:

Kreslení zubů se doporučuje, až když dítě zvládá vést čáru šikmým směrem. Pokud dítě změnu směru čáry nezvládá, můžeme to poznat, tak že zuby nebudou špičaté, ale zakulacené.

Pracovní list č. 10



Název: Telefon

Grafomotorický prvek: Horní smyčka

Věková kategorie: 5 – 6,5

Motivace: *Haló, haló, kdo to je?
Kdo mi telefonuje?
Zvedám černé sluchátko,
dozvíme se zakrátko.
Sluchátko má dlouhou šňůru,
mluvím do něj z rukou vzhůru.*

Postup:

Dokresli telefonní šňůru od sluchátka k telefonu. Pastelkou dítě obtáhne vzorovou linku a plynulým pohybem dokreslí řadu horních smyček od telefonu až ke sluchátku.

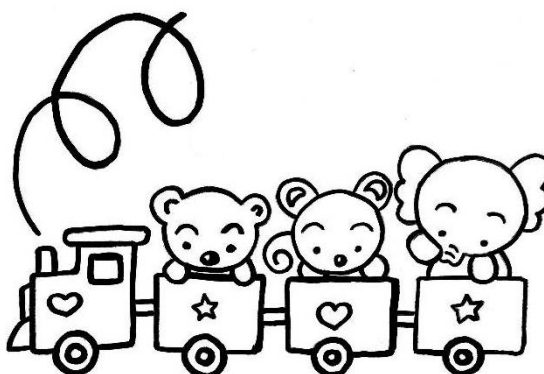
Cíl:

Osvojení si pohybu při kreslení horních smyček jsou zásadní pro elementární psaní.

Doporučení:

Pokud si u dítěte všimnete, že si ještě není vědomé směru při vedení stopy nebo má stále problémy s křížením šikmých čar, nemělo by se psaní horních smyček uspěchat.

Pracovní list č. 11



Název: Vláček

Grafomotorický prvek: Dolní smyčka

Věková kategorie: 5 – 6,5

Motivace: *Jede vláček kolejíček,
houká troubí do zatáček.
Od nádraží k nádraží,
cestující rozváží.*

Postup:

Dítě pastelkou obtáhne předkreslené smyčky a pokračuje v kreslení smyček dál. Pokud se dítě při kreslení zastaví, neví si rady při křížení, je vhodné smyčku obtáhnout ještě jednou a navázat tam, kde dítě přestalo.

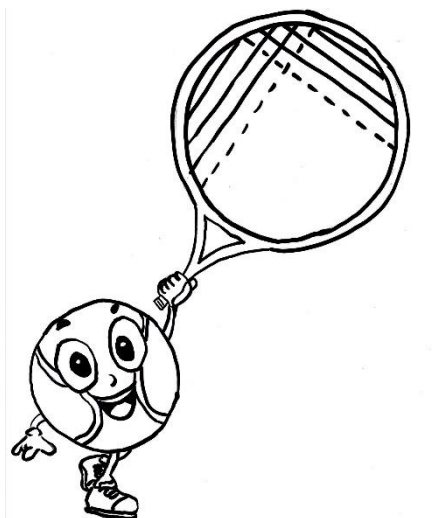
Cíl:

Kreslení dolních i horních smyček je hlavním předpokladem pro úspěšné psaní. Při vedení čáry je důležité, aby si dítě uvědomilo její směr, a tak se bude jeho orientace v prostoru vyvíjet.

Doporučení:

Pokud si všimnete, že dítě neví, jak dolní smyčku nakreslit, pak doporučuji dítěti předkreslit řadu vzorových smyček, které obtáhne a pokračuje dále v kreslení dolních smyček. Neuvědomuje-li si dítě směr při zatočení smyčky, je vhodné dítěti naznačit, kudy má čáru vést.

Pracovní list č. 12



Název: Tenisová raketa

Grafomotorický prvek: Vodorovná a svislá čára

Věková kategorie: 3 – 4,5

Motivace: *Já sportuji hrozně rád,
s míčem jsem vždy kamarád.
Tenis, fotbal, košíková,
každá hra je pro mě nová.*

Postup:

Dokresli výplet tenisové rakety. Vezmi si pastelku a dokresli vodorovné čáry zleva doprava a svislé čáry odshora dolů.

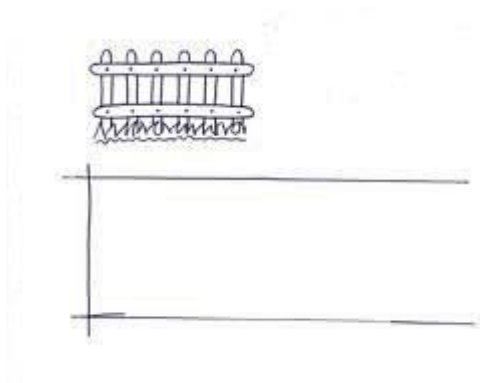
Cíl:

Při kreslení vodorovné čáry dítě učíme vést rovnou čáru ve směru řádku a zároveň tím podporujeme zautomatizování očních pohybů ve stejném směru. Při kreslení svislých čar se dítě učí vést plynule a nepřerušovaně rovnou čáru shora dolů.

Doporučení:

Při kreslení natočte papír, tak aby čáry byly v rovině. Pokud nedojde k natočení papíru bude se jendat o čáry šikmé. Bude lepší, když dítě začne kreslit čáry horizontální a následně vertikální.

Pracovní list č. 13



Název: Plot

Grafomotorický prvek: Čára svislá

Věková kategorie: 3 – 4,5

Motivace: *Jedna tyčka, vedle druhé,
co to děti asi bude?
Ano, je to plot,
na zahradě přijde vhod.*

Postup:

Vezmi si pastelku a dokresli pomocí svislých čar celý plot.

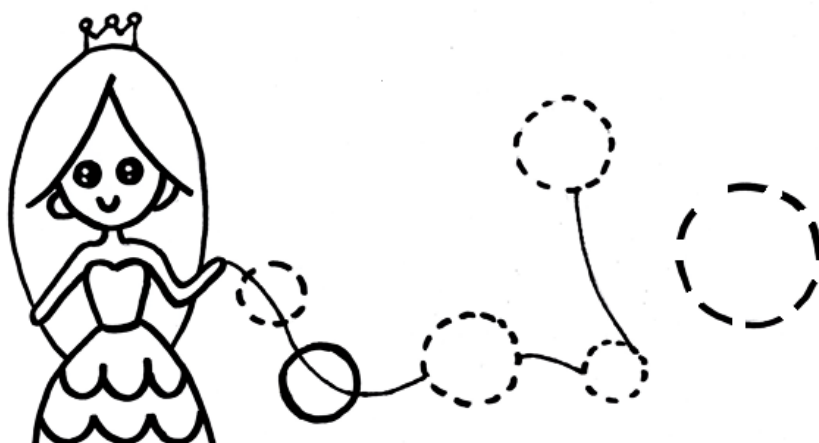
Cíl:

Dítě si při kreslení svislých čar osvojuje pohyb ruky shora dolů.

Doporučení:

Pokud už dítě pohyb shora dolů zvládá, může to stejné cvičení zopakovat, ale ve směru zdola nahoru.

Pracovní list č. 14



Název: Princezna

Grafomotorický prvek: Kružnice

Věková kategorie: 3 – 4,5

Motivace: *Korálky se rozsypaly,
do všech koutů utíkaly.
Kde je najdu, kde je mám,
jak je všechny posbírám.*

Postup:

Dokresli poztrácené korálky. Napřed obtáhni všechny korálky, potom dokresli i ty poztrácené.

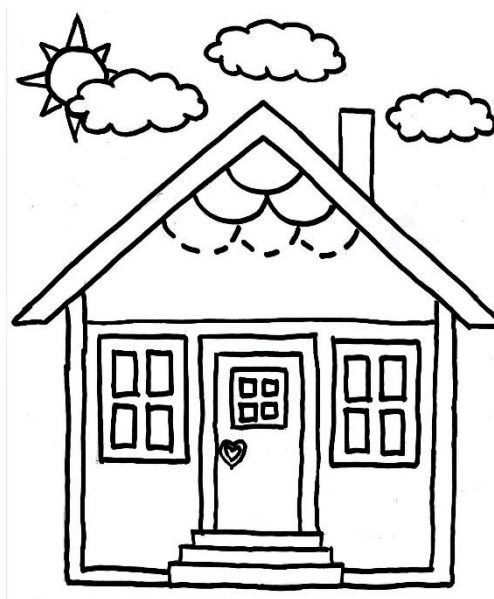
Cíl:

Opakovaným obtahováním kružnice se krouživý pohyb zautomatizujeme

Doporučení:

Pokud dítě není příliš zdatné v kreslení kružnice, doporučuji, aby začalo od největších kružnic po nejmenší. Aby si dítě osvojilo správný pohyb, je lepší kružnice několikrát po sobě obtáhnout.

Pracovní list č. 15



Název: Střecha

Grafomotorický prvek: Dolní oblouk

Věková kategorie: 3 – 4,5

Motivace: *Střecha to je klobouk domu,
ještě komín patří k tomu.
Protože dům bez střechy,
moh by dělat neplechy.*

Postup:

Dokresli střechu. Nakresli prostřednictvím dolních oblouku střešní tašky, postupuj ve směru řádku tzn. zleva doprava.

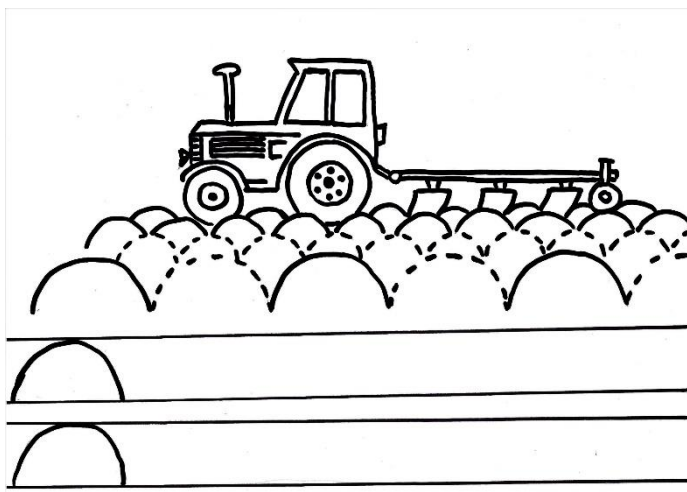
Cíl:

Při kreslení dolních oblouku vytváříme kyvadlový pohyb ruky.

Doporučení:

Může se dětem místo původního obrázku domu vytvořit perníková chaloupka, kde můžou oblouky kreslit po celém domě, jako perník. Tím dosáhneme většího procvičení daného prvku.

Pracovní list č. 16



Název: Traktor

Grafomotorický prvek: Horní oblouk

Věková kategorie: 3 – 4,5

Motivace: *Traktor jede ratata,
traktor jede za vrata.
Traktor jede po poli,
vyorávat brambory.*

Postup:

Nakresli horní oblouky tak, aby nepřesahovaly přes horní a dolní linku.

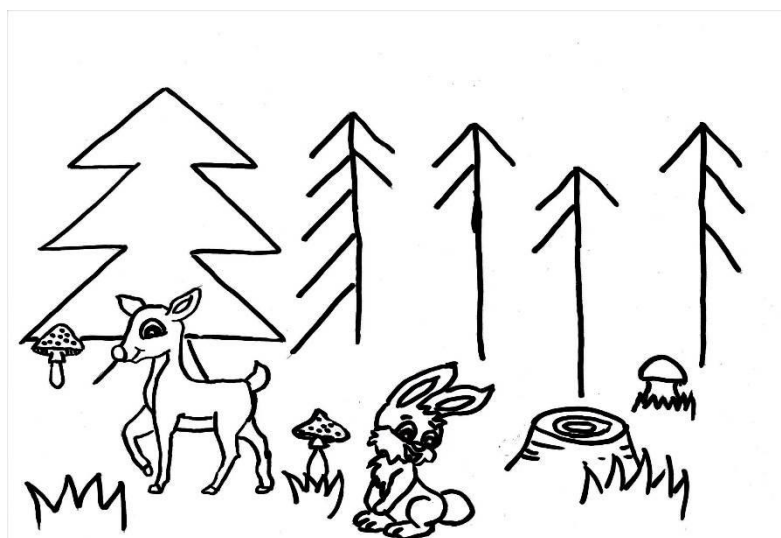
Cíl:

Cílem je, aby dítě dodržovalo horní a dolní mez při kreslení oblouku

Doporučení:

Před cvičením nakreslíme do řádku brambory, aby dítě mělo větší představu o tom, kde horní oblouk končí a kde začíná. Při cvičení je potřeba děti kontrolovat a připomínat jim, aby nekreslily oblouky mimo vyznačené pole. Vyznačené linky, pak můžou dětem pomoci udržet správnou a shodnou velikost oblouku.

Pracovní list č. 17



Název: Les

Grafomotorický prvek: Šikmá čára

Věková kategorie: 4 – 5,5

Motivace: *Voní stromy, voní les,
do lesa si zajdem dnes.
Les je jako pohádka,
žijí si v něm zvířátka.*

Postup:

Dokreslí stromy v lese pomocí šikmých čar. Při kreslení postupujeme shora dolů. Po dokončení činnosti můžeš spočítat všechny stromy. Víš, jaká zvířátka žijí v lese?

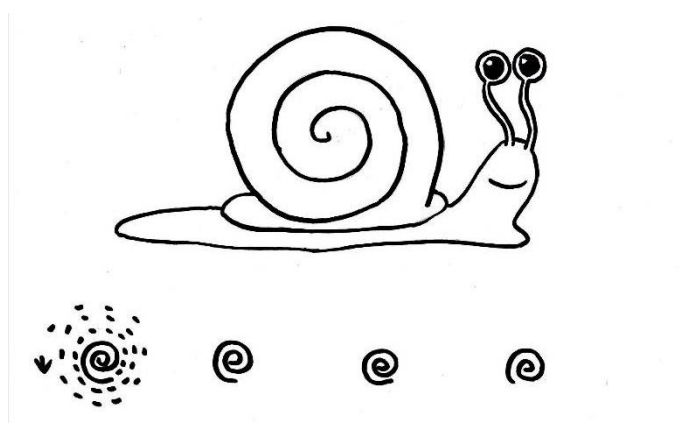
Cíl:

Dítě se naučí vést šikmou čáru z levé i z pravé strany.

Doporučení:

Jestliže dítě neví, jakým směrem vést čáru, můžeme dokreslit opěrné body, aby vědělo, kde ji má vést.

Pracovní list č. 18



Název: Šnek

Grafomotorický prvek: Spirála

Věková kategorie: 4 – 5,5

Motivace: *Šneček, šneček, ten se má.
Chaloupku si nosívá.
Dokresli šnečkovi domeček.*

Postup:

Dítě se učí rozlišovat mezi kružnicí, motanicí a spirálou. Vést jednotnou čáru, tak aby se neuzavřela, ale zvětšovala a měla ideálně souměrné rozestupy mezi sebou. Nejprve vyzveme dítě k tomu, aby si obtáhlo ulitu šneka, a poté dítě dokreslí zbývající spirály.

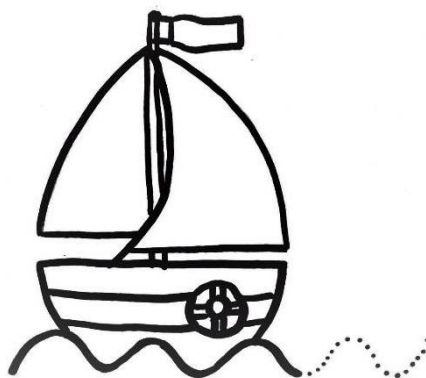
Cíl:

Dítě je schopné při kreslení rozlišovat motanici, spirálu a kružnici. Snaží se při kreslení spirály dodržovat optimální vzdálenost mezi čarami, tak aby se vzájemně nedotýkaly.

Doporučení:

Dítě může kreslit spirálu dvěma způsoby, a to ve směru od středu ven nebo naopak.

Pracovní list č. 19



Název: Loď

Grafomotorický prvek: Vlnovka

Věková kategorie: 4 – 5,5

Motivace: *Plují vlnky po moři,
tiše spolu hovoří,
houpy hou, houpy hou,
plují jedna za druhou.*

Postup:

Dokresli vlny na moři. Nejprve obtáhni předkreslené vlny a v té stejné linii pokračuj dál. Vlnovku kreslíme zleva doprava.

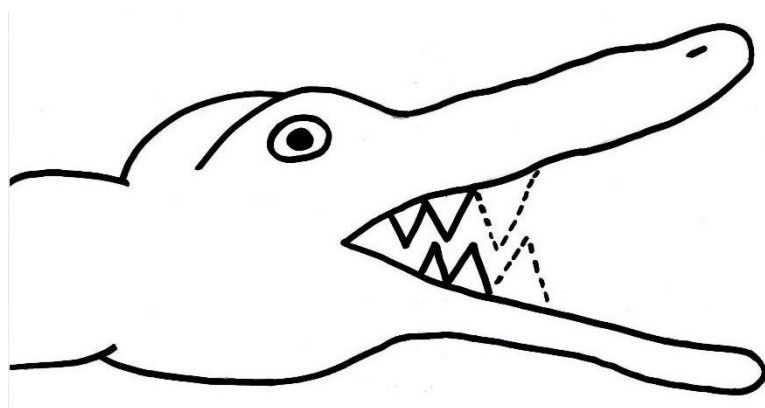
Cíl:

Pravidelné střídání dolního a horního oblouku.

Doporučení:

Občas se stane, že děti při přechodu z jednoho oblouku na druhý nedodrží plynulý pohyb. Potom doporučuji přestat psát a vrátit se k uvolňovacím cvikům, a tak dojít ke správnému pohybu ruky.

Pracovní list č. 20



Název: Krokodýl

Grafomotorický prvek: Zuby

Věková kategorie: 4 – 5,5

Motivace: *Z vody leze krokodýl,
rád by se nám pochlubil.
Zuby cení jako pila,
je to chlouba krokodýla.*

Postup:

Dokresli zuby krokodýlovi. Obtáhni všechny zuby, nejdříve však horní, následně dolní a nakresli tolik zubů, kolik se jich vleze do pusy krokodýla.

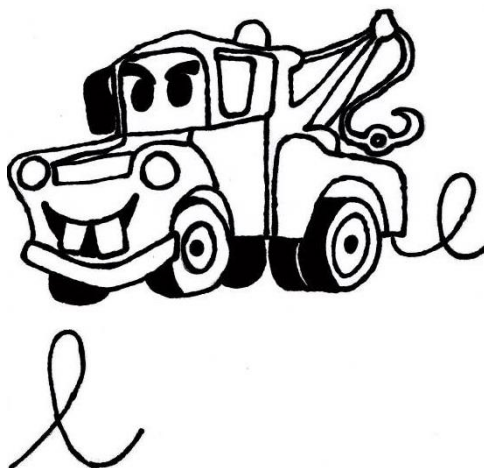
Cíl:

Při kreslení zubů vycházíme ze zvládnutí šikmých čar a změny směru ve vedení čáry

Doporučení:

Kontrolujte, aby dítě kreslilo zuby nejprve nahoře, a poté dole zleva doprava. S přímou úměrností zubů.

Pracovní list č. 21



Název: Auto

Grafomotorický prvek: Horní smyčka

Věková kategorie: 5 – 6,5

Motivace: *Jede, jede, autíčko,
svítí na něj sluníčko.
Vrčí, troubí, zatačí,
kola se mu otáčí.*

Postup:

Dokresli Burákovy dým z výfuku pomocí horních kliček. Obtáhni předkreslený vzor a pokračuj v řadě horních smyček dál.

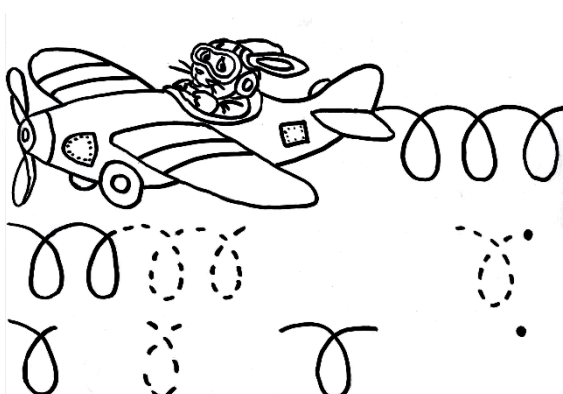
Cíl:

Pokud si dítě osvojí správný pohyb při kreslení horních smyček, pak je zřejmé, že při základech psaní bude mít značnou výhodu.

Doporučení:

Pokud při činnosti upozorujete, že si dítě neuvědomuje směr, kterým vede čáru při psaní a má stále problémy s křížením šikmých čar, nemělo by v psaní horních kliček pokračovat, ale určitě je vhodné procvičovat šikmé čáry.

Pracovní list č. 22



Název: Letadlo

Grafomotorický prvek: Dolní smyčka

Věková kategorie: 5 – 6,5

Motivace: *Letí, letí letadlo,
pozor, aby nepadlo.
Vylétělo mezi mráčky,
pozdravilo všechny ptáčky.*

Postup:

Dokresli všechny dolní smyčky.

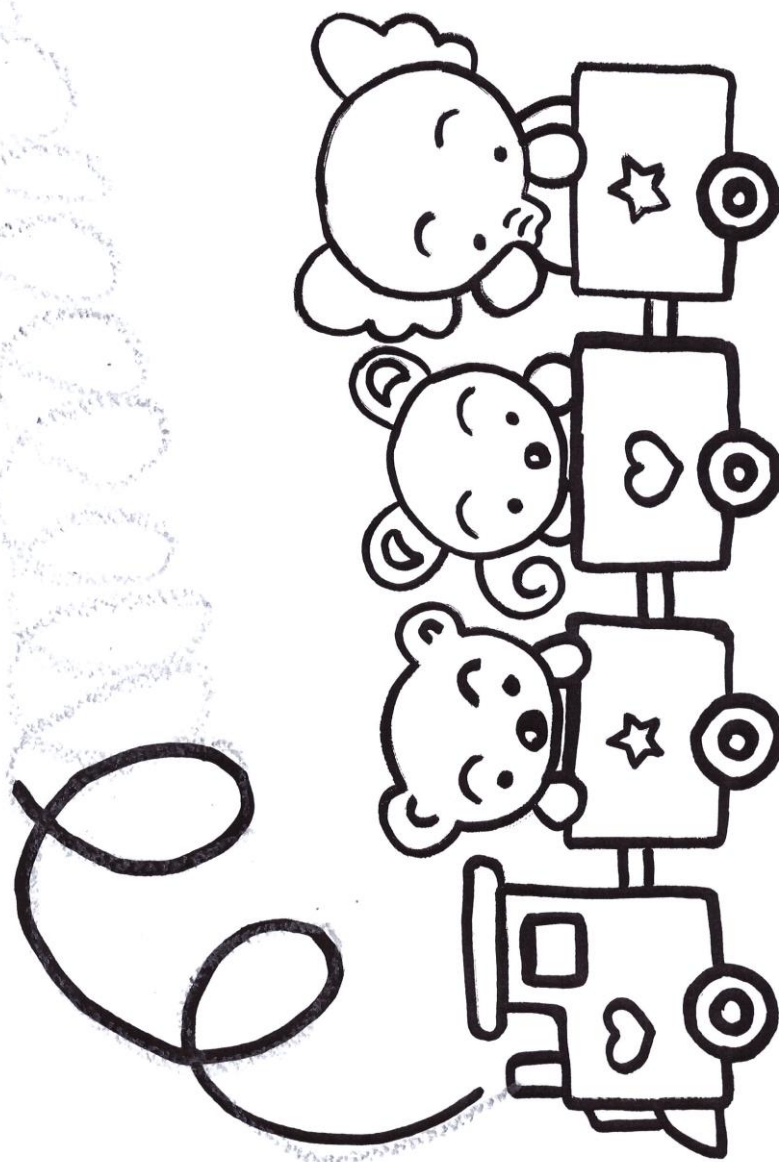
Cíl:

Uvědomění si vedení čáry při kreslení smyčky. Pokračovat nadále ve stejném pohybu i ve chvíli křížení smyčky.

Doporučení:

Kreslení dolních smyček není nic lehkého, a proto doporučuji, aby dítě nekreslilo dolní kličky dřív, než bude schopné nakreslit všechny předchozí grafomotorické prvky. Jedná se totiž o nejtěžší grafomotorický prvek, který bychom neměly podceňovat.

Jede vláček kolejaček, houká troubí do zataček. Od nádraží k nádraží, cestující rozváží. Koho vláček rozváží?
Dokresli mašince kouř.

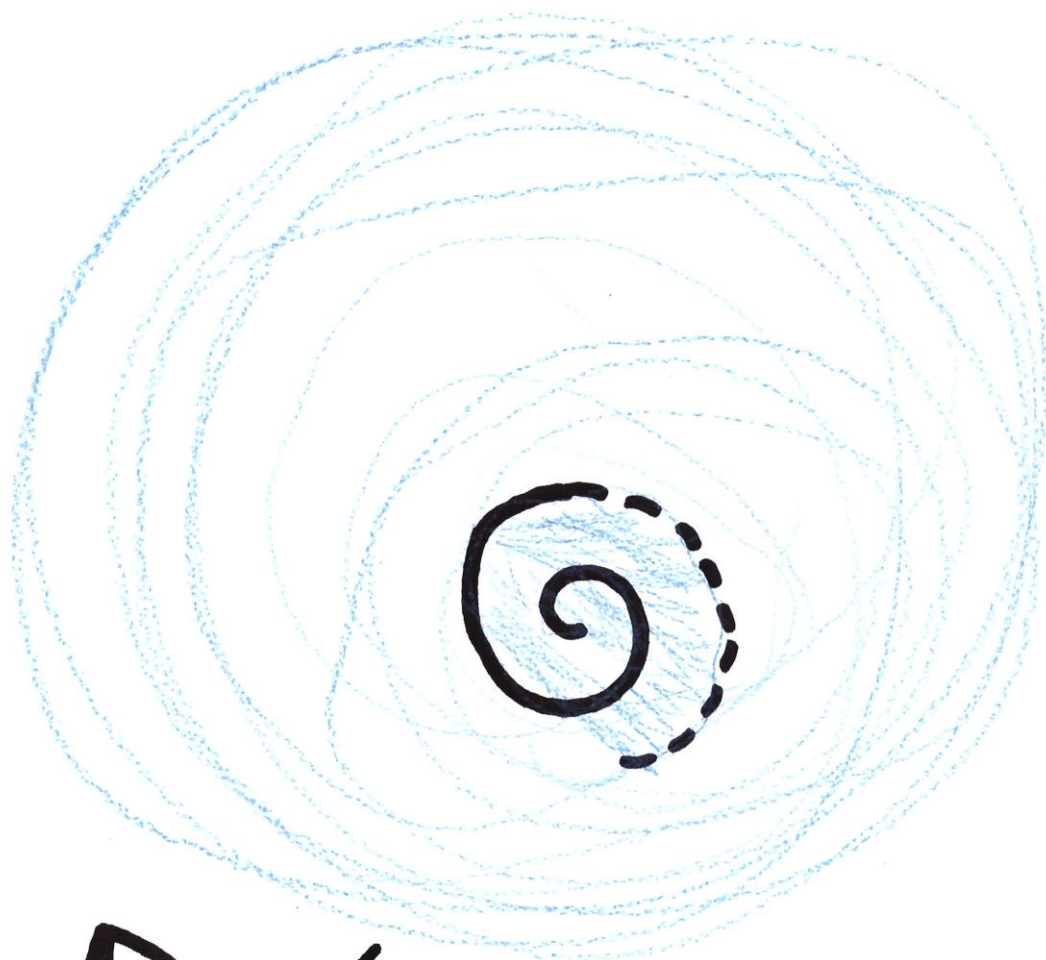
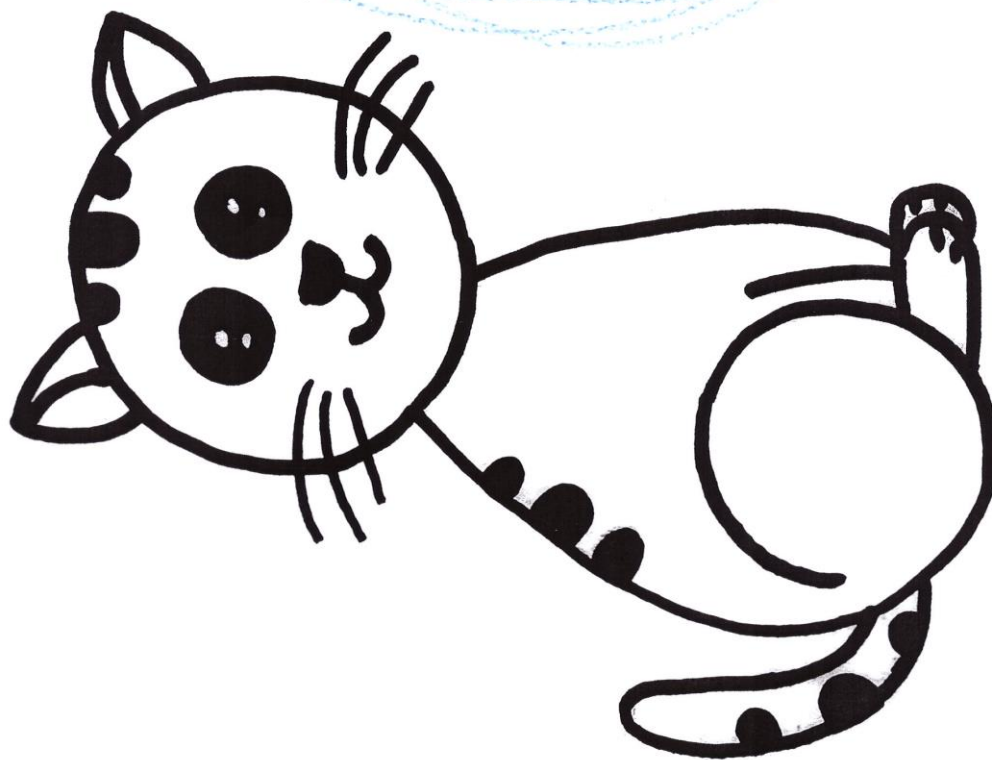


Obrázek č. 2 Benedikt a dolní smyčka



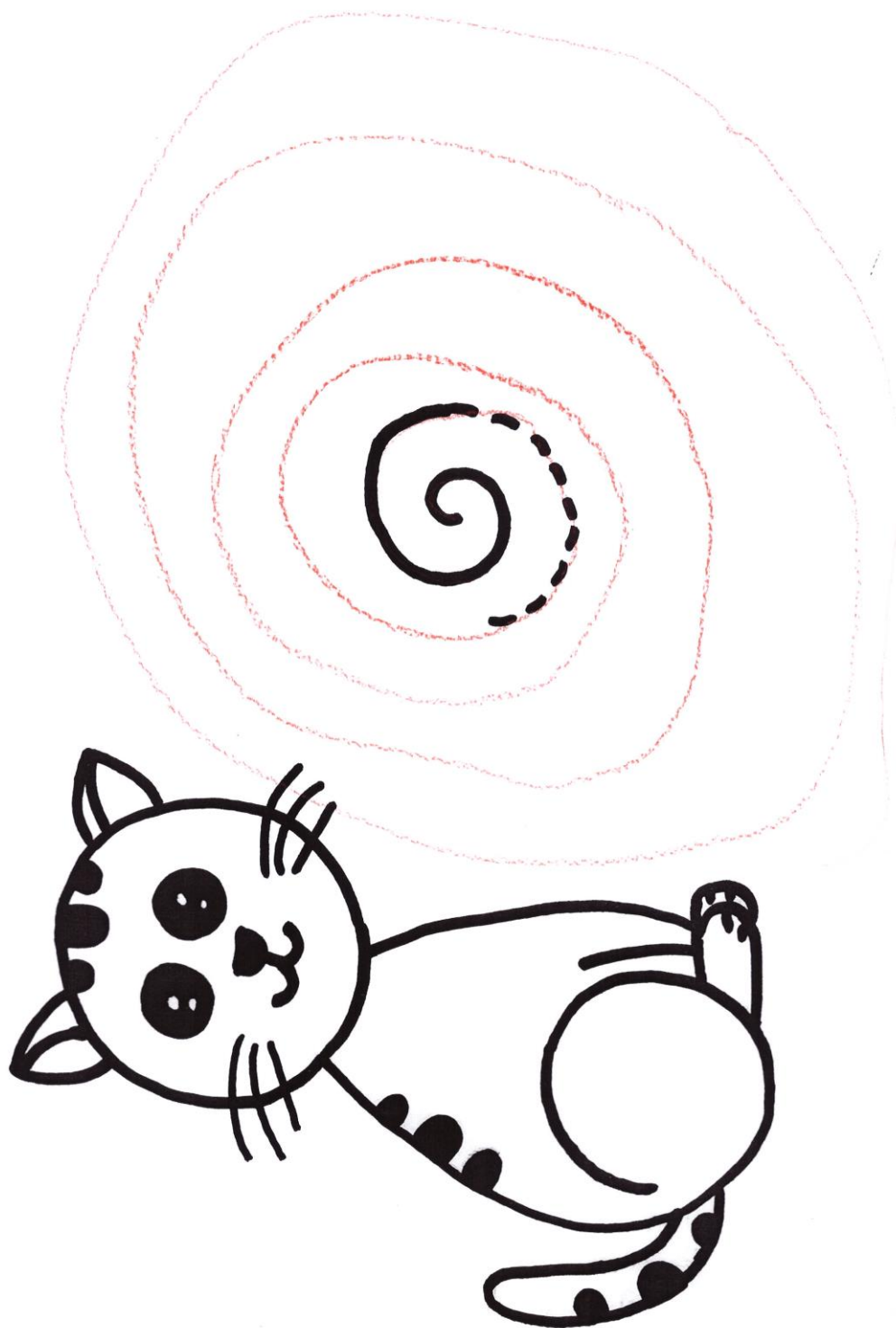
ny.

Kocourek i kočička motají si klubička. Od večera do rána klubičko je zábava.
Namotej kočičce klubičko.



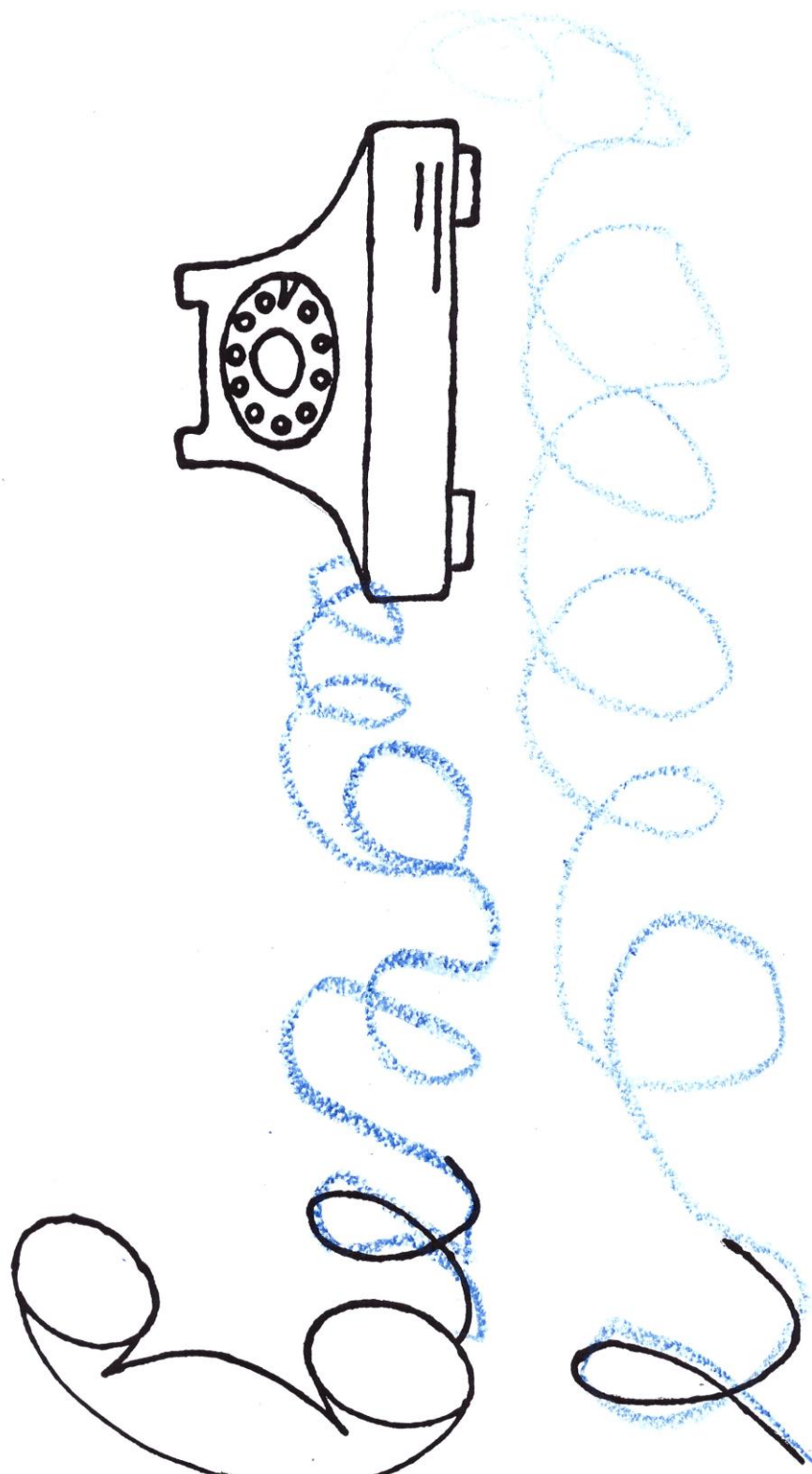
Obrázek č. 3 Agáta spirála

Kocourek i kočička motají si klubička. Od večera do rána klubičko je zábava.
Namotej kočičce klubičko.



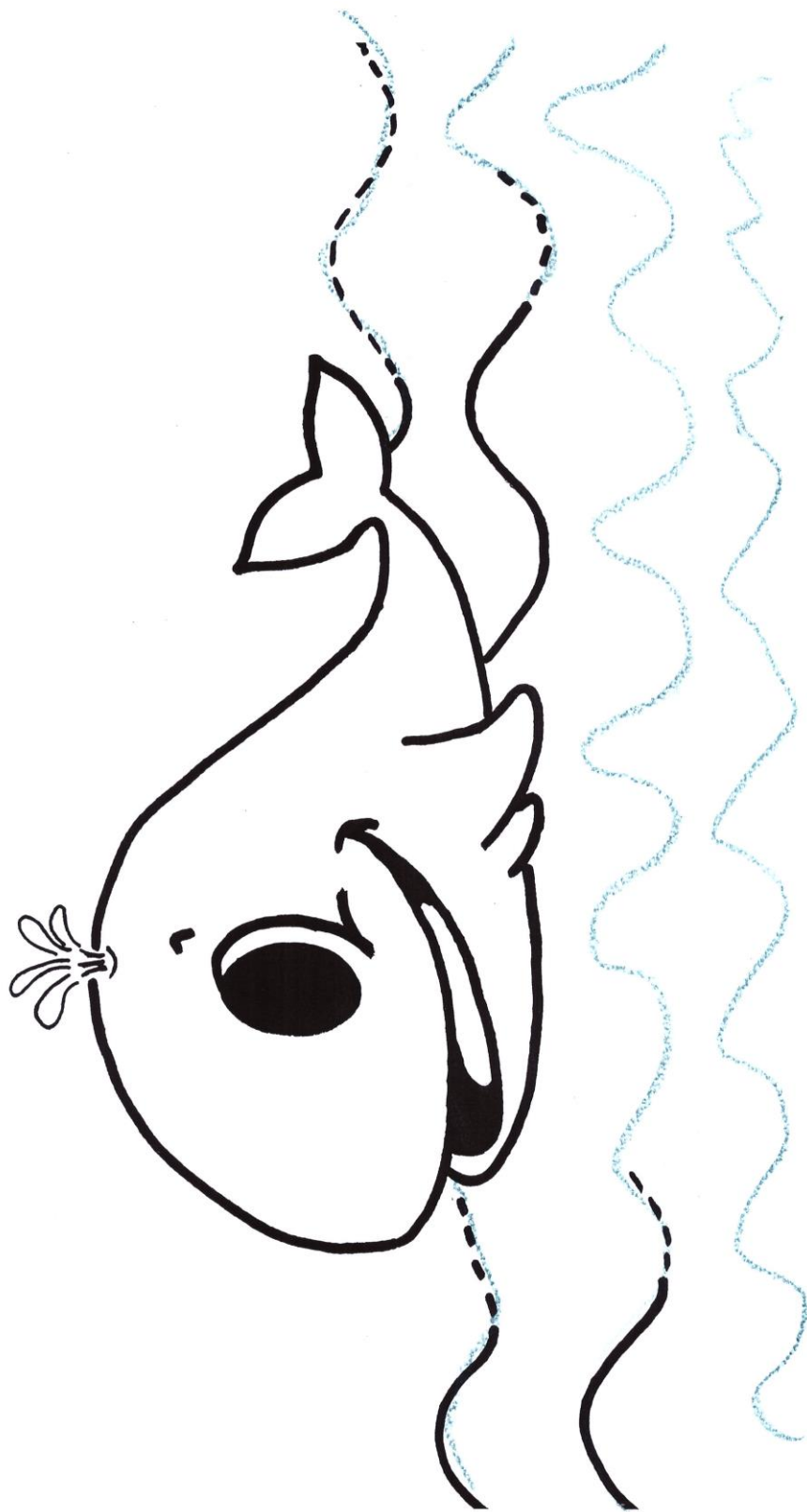
Obrázek č. 4 Na Hyun spirála

Haló, haló, kdo to je? Kdo mi telefonuje? Zvedám černé sluchátko, dozvíme se zakrátko.
Sluchátko má dlouhou šňůru, mluvím do něj z rukou vzhůru.
Dokresli telefonní šňůru od sluchátka k telefonu.



Obrázek č. 5 Markus Horní klíčka

Kolébá se velryba, celé moře rozhýbá. Už se vlny dělají, od prostředka ke kraji.
Dokresli vlny na moři.



Obrázek č. 6 Leticie Vlnovka